

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

**Узагальнення судової практики
застосування судами України законодавства
про відповідальність за адміністративні правопорушення,
що посягають на здійснення народного волевиявлення
та встановлений порядок його забезпечення
(статті 212⁷—212²¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення),
та злочини проти виборчих прав і свобод
(статті 157—160 Кримінального кодексу України)**

Узагальнення підготували суддя Верховного Суду України **Є.І. Ковтюк**, суддя Верховного Суду України у відставці **Т.С. Таран** і науковий консультант відділу аналізу судової статистики та узагальнення судової практики **І.Б. Лавровська**

Київ – 2018

ЗМІСТ

Вступ	6
А. Узагальнення судової практики застосування судами України законодавства про відповідальність за адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення (статті 212 ⁷ —212 ²¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення)	7
І. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітацію в день проведення референдуму (ст. 212 ¹⁰ КпАП).	7
1. Досудове провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212 ¹⁰ КпАП	10
2. Судовий розгляд	19
2.1. Здійснення передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом	21
2.2. Проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом	25
2.3. Проведення передвиборної агітації в місцях, що заборонені законом	35
2.4. Здійснення передвиборної агітації у формах і засобах, що суперечать Конституції або законам України	37
2.5. Інше порушення встановлених законом обмежень щодо ведення передвиборної агітації	41
2.6. Агітація в день проведення референдуму	46
ІІ. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях(ст. 212 ¹⁴ КпАП)	48
1. Досудове провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212 ¹⁴ КпАП	52
2. Судовий розгляд .	59

2.1. Порухення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами громадянином	60
2.2. Розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином	67
2.3. Порухення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами підприємствами–розповсюджувачами реклами	77
III. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку ведення Державного реєстру виборців, порядку подання відомостей про виборців до органів Державного реєстру виборців, виборчих комісій, порядку складання та подання списків виборців, списків громадян України, які мають право брати участь у референдумі, та використання таких списків (ст. 212 ⁷ КпАП)	80
IV. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення права громадянина на ознайомлення з відомостями Державного реєстру виборців, зі списком виборців, списком громадян, які мають право брати участь у референдумі (ст. 212 ⁸ КпАП)	83
V. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення права на користування приміщеннями під час виборчої кампанії (ст. 212 ¹² КпАП)	85
VI. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск (ст. 212 ¹³ КпАП)	87
1. Виготовлення під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно (ч. 1 ст. 212 ¹³ КпАП)	90
2. Замовлення виготовлення під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно (ч. 1 ст. 212 ¹³ КпАП)	93

3. Розповсюдження (рознесення, вивішування, роздавання) під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно (ч. 2 ст. 212¹³ КпАП) 94

4. Організація розповсюдження під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно (ч. 2 ст. 212¹³ КпАП) 97

VII. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порушення порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, порушення порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації або агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 212¹⁵ КпАП) 99

VIII. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за ненадання копії виборчого протоколу (ст. 212¹⁷ КпАП) 104

IX. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку опублікування документів, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму (ст. 212²⁰ КпАП) 105

X. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (ст. 212²¹ КпАП) 106

Висновки до розд. I—X 112

Б. Узагальнення судової практики застосування судами України законодавства про відповідальність за злочини проти виборчих прав і свобод (статті 157—160 Кримінального кодексу України) 116

XI. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача (ст. 157 КК) 116

ХІІ. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або фальсифікацію виборчих документів, документів референдуму, підсумків голосування або відомостей Державного реєстру виборців (ст. 158 КК)	118
ХІІІ. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше ніж один раз (ст. 158 ¹ КК)	119
ХІV. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за незаконне знищення виборчої документації або документації референдуму (ст. 158 ² КК)	121
ХV. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за підкуп виборця, учасника референдуму (ст. 160 КК)	124
<i>Висновки до розд. ХІ—ХV</i>	125

ВСТУП

Правовідносини у сфері реалізації виборчого права, організації та проведення - виборів урегульовано ст. 3 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), ратифікованого Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР; Конституцією України; *законами*: від 14 липня 2015 р. № 595-VIII «Про місцеві вибори»¹ (далі — Закон № 595-VIII), від 6 листопада 2012 р. № 5475-VI «Про всеукраїнський референдум» (далі — Закон № 5475-VI), від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» (далі — Закон № 4061-VI), від 10 липня 2010 р. № 2487-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»² (далі — Закон № 2487-VI), від 5 березня 1999 р. № 474-XIV «Про вибори Президента України» (далі — Закон № 474-XIV), від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні», указами Президента України та іншими законами і нормативно-правовими актами.

Забезпечення організації підготовки та проведення виборів і референдумів в Україні, реалізації та захисту конституційних виборчих прав громадян України і прав на участь у референдумах, суверенного права Українського народу на виявлення своєї волі покладено на Центральну виборчу комісію (далі — ЦВК) як постійно діючий колегіальний державний орган Законом від 30 червня 2004 р. № 1932-IV «Про Центральну виборчу комісію».

Відповідальність за протиправні дії, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, передбачена нормами статей 212⁷—212²¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП). Відповідальність за незаконні дії проти виборчих прав і свобод передбачена статтями 157—160 Кримінального кодексу України (далі — КК).

Норми зазначених статей КпАП та КК є бланкетними, тому за роз'ясненнями їх положень слід звертатися до законів № 595-VIII, 4061-VI, 474-XIV, 2487-VI, 5475-VI, а також до зазначених вище - інших законів та нормативно-правових актів, зокрема постанов ЦВК.

У цьому узагальненні проаналізовано судову практику розгляду цієї категорії справ, які розглянули суди України у 2010—2016 рр. і першому півріччі 2017 р.

¹ Тут і далі — закони та інші нормативно-правові акти з подальшими змінами.

² Закон втратив чинність 8 серпня 2015 р.

А. Узагальнення судової практики застосування судами України законодавства про відповідальність за адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення (статті 212⁷—212²¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення)

І. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітацію в день проведення референдуму (ст. 212¹⁰ КпАП)

Статтею 212¹⁰ КпАП передбачено відповідальність за здійснення передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом, проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом, чи в місцях, що заборонені законом, здійснення передвиборної агітації у формах і засобах, що суперечать Конституції або законам України, або інше порушення встановлених законом обмежень щодо ведення передвиборної агітації, крім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ цього Кодексу, а так само за агітацію в день проведення референдуму.

Об'єктом такого правопорушення є суспільні відносини у сфері виборчого процесу виборів депутатів Верховної Ради України (чергових, повторних, проміжних і позачергових виборів до Верховної Ради України), Президента України (чергових, позачергових та повторних виборів Президента України), місцевих виборів (перших, чергових, позачергових, повторних, проміжних): виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільського, селищного, міського голів, старости та процесу підготовки і проведення референдуму, а також виборчі права громадян і право на участь у референдумах.

Безпосереднім об'єктом є порядок проведення передвиборної агітації під час виборчого процесу виборів депутатів Верховної Ради України, Президента України, місцевих виборів, порядок здійснення агітації референдуму.

Об'єктивна сторона правопорушення виражається у:

– здійсненні передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом, крім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ цього Кодексу;

- проведенні передвиборної агітації поза строками, встановленими законом, крім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ цього Кодексу;
- проведенні передвиборної агітації в місцях, що заборонені законом, крім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ цього Кодексу;
- здійсненні передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України, крім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ цього Кодексу;
- іншому порушенні встановлених законом обмежень щодо ведення передвиборної агітації, крім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ цього Кодексу;
- агітації в день проведення референдуму.

Суб'єкт адміністративного правопорушення — осудна особа, якій на момент вчинення правопорушення виповнилося 16 років: громадянин (непосадова особа); громадянин (посадова особа); громадянин, який офіційно зареєстрований кандидатом у депутати відповідно до виборчого законодавства; громадянин, який подав документи на реєстрацію, але офіційно таким ще не зареєстрований; громадянин, зареєстрований як офіційний спостерігач від партії, яка висунула кандидатів у депутати; громадянин, зареєстрований як офіційний спостерігач від кандидата у депутати, від громадської організації.

Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу.

Потерпілим від правопорушення може бути:

- громадянин України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років, щодо якого на день проведення передвиборної агітації ЦВК ухвалено рішення про реєстрацію кандидатом;
- партія, що висунула кандидата у депутати, щодо якого є рішення ЦВК про реєстрацію;
- офіційний спостерігач від партії, яка висунула кандидатів у депутати в загальнодержавному окрузі, від кандидата у депутати в одномандатному окрузі, від громадської організації, який зареєстрований у встановленому порядку;
- громадянин України, якому на день голосування виповнилося вісімнадцять років (виборець).

Диспозиція ст. 212¹⁰ КпАП є бланкетною, тому особи, які уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, і судді для правильного розуміння та застосування на практиці її положень мають звертатися до відповідних норм законів № 474-XIV, 4061-VI, 595-VIII, 5475-VI та інших нормативно-правових актів, якими регулюються правовідносини у

сфері виборчого права, порушення яких і свідчить про наявність ознак одного зі складів правопорушення, передбаченого зазначеною статтею.

Спільною ознакою для перших п'яти складів правопорушень, передбачених ст. 212¹⁰ КпАП, є **передвиборна агітація**, ознакою шостого складу — **агітація референдуму**.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 68 Закону № 4061-VI передвиборна агітація — це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати «за» або не голосувати за певного кандидата у депутати або партію — суб'єкта виборчого процесу. Передвиборна агітація може здійснюватися в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції та законам України.

Агітація — це громадська і політична діяльність, робота серед мас, спрямована на роз'яснення політики якої-небудь партії чи громадської організації³.

Агітація референдуму — це здійснення будь-якої діяльності, яка спонукає учасників всеукраїнського референдуму голосувати на підтримку чи проти питання референдуму, у тому числі будь-які не заборонені законами України друковані, усні, звукові та аудіовізуальні види і форми ідейного впливу на людей, що прямо або опосередковано привертають увагу до питання референдуму, сформувані у суспільстві та у свідомості громадян позитивне або негативне ставлення до питання референдуму або спрямувати політичну поведінку громадян і соціальних груп у їх ставленні до суб'єктів процесу референдуму, у тому числі інформаційні повідомлення про заходи, що проводяться або підтримуються із зазначеною метою (ч. 2 ст. 70 Закону № 5475-VI).

Політична реклама — це розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації за допомогою рекламних засобів. До політичної реклами належить також використання символіки або логотипів партій — суб'єктів виборчого процесу, а так само повідомлення про підтримку партією — суб'єктом виборчого процесу або кандидатом у депутати видовищних чи інших публічних заходів або привернення уваги до участі у таких заходах партії — суб'єкта виборчого процесу чи певного кандидата у депутати. Реклама друкованих видань (газет, журналів, книг), інших товарів та послуг з використанням прізвищ чи зображень (портретів) кандидатів, назв чи символіки партій — суб'єктів виборчого процесу також є політичною рекламою (ч. 3 ст. 68

³ Див.: Новий тлумачний словник української мови [Текст] : у 4-х т. 42000 слів. / Уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко.— К., 1998.

Закону № 4061-VI, ч. 5 ст. 57 Закону № 595-VIII).

Передвиборна агітація може проводитися у таких формах:

- 1) проведення зборів громадян, інших зустрічей з виборцями;
- 2) проведення мітингів, походів, демонстрацій, пікетів;
- 3) проведення публічних дебатів, дискусій, «круглих столів», прес-конференцій стосовно положень передвиборних програм та політичної діяльності партій — суб'єктів виборчого процесу чи політичної діяльності кандидатів у депутати;
- 4) оприлюднення в друкованих та аудіовізуальних (електронних) засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіо- та відеокліпів, інших публікацій та повідомлень;
- 5) розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації;
- 6) розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами;
- 7) проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач чи інших публічних заходів за підтримки партії — суб'єкта виборчого процесу чи кандидата у депутати, а також оприлюднення інформації про таку підтримку;
- 8) публічні заклики голосувати за або не голосувати за партію — суб'єкта виборчого процесу, кандидата у депутати або публічні оцінки діяльності цих партій чи кандидатів у депутати;
- 9) встановлення інформаційних наметів;
- 10) в інших формах, що не суперечать Конституції та законам України (ч. 2 ст. 68 Закону № 4061-VI).

Агітація референдуму, відповідно до ч. 3 ст. 70 Закону № 5475-VI, може проводитись у формі публічних закликів голосувати за чи проти питання референдуму або публічних оцінок змісту питання референдуму.

Відповідно до ч. 5 ст. 68 Закону № 4061-VI не вважається передвиборною агітацією здійснення партією, яка не має статусу суб'єкта виборчого процесу, заходів, зазначених у пунктах 1—7, 9 ч. 2 цієї статті, з метою популяризації власної діяльності чи роз'яснення своєї позиції за умови, що під час таких заходів жодним чином не згадуються партії — суб'єкти виборчого процесу та кандидати у депутати, а також положення передвиборних програм.

Аналогічні норми щодо передвиборної агітації містять і закони № 595-VIII (ст. 54), 474-XIV (ст. 58), 5475-VI (ст. 70).

1. Досудове провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁰ КпАП

Згідно зі ст. 245 КпАП завданнями провадження в справах про адміністративні правопорушення є: своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

Відповідно до частин 1—3 ст. 256 КпАП у протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення, посада, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність за дане правопорушення; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи. Якщо правопорушенням заподіяно матеріальну шкоду, про це також зазначається в протоколі.

Протоколи про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 212¹⁰ КпАП, складають відповідно до ст. 255 КпАП уповноважені на те особи органів внутрішніх справ (Національної поліції).

Вимоги до протоколу містить Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції (затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України (далі — МВС) від 6 листопада 2015 р. № 1376; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 1 грудня 2015 р. за № 1496/27941, далі — Інструкція), редакція якої набула чинності 22 грудня 2015 р.

Особливість ст. 212¹⁰ КпАП полягає в тому, що її нормами передбачено як адміністративну відповідальність за здійснення передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом, проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом чи в місцях, що заборонені законом, здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України, або інше порушення встановлених законом обмежень щодо ведення передвиборної агітації, крім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ цього Кодексу, а так само агітація в день проведення референдуму, так і захист виборчих прав і свобод суб'єктів, виборчі права яких порушено такими діями.

У зв'язку з тим, що правовідносини у сфері здійснення передвиборної агітації

регулюються спеціальними законами, при провадженні в адміністративній справі за ст. 212¹⁰ КпАП слід керуватися положеннями того спеціального закону, яким вони регулюються, тобто відповідними нормами законів № 595-VII, 474-XIV, 4061-VI, 5475-VI та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють правовідносини у сфері виборчого права, порушення яких і свідчить про наявність ознак одного зі складів правопорушення, передбаченого зазначеною статтею КпАП.

Із матеріалів узагальнення судової практики вбачається, що особи, які уповноважені законом складати протоколи про адміністративні правопорушення, та суди, які розглядають такі справи, загалом правильно застосовують положення ст. 212¹⁰ КпАП.

Оскільки ст. 212¹⁰ КпАП передбачено шість складів адміністративного правопорушення, у протоколі, крім статті КпАП, обов'язково мають бути зазначені конкретні вчинені протиправні дії, які відповідно до положень виборчого законодавства свідчать про наявність одного з шести складів правопорушення, а також наведено перелік матеріалів, що мають вважатися доказами на підтвердження вчинених протиправних дій із долученням речових доказів.

Для розмежування протиправних дій за складами правопорушення необхідно звернути увагу на таке.

Здійснення передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом, окрім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ КпАП, відповідно до ч. 1 ст. 60 Закону № 595-VIII, означає, що забороняється брати участь у передвиборній агітації:

- особам, які не є громадянами України;
- органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам і судам;
- у робочий час посадовим та службовим особам органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, крім випадків, коли відповідна посадова чи службова особа є кандидатом;
- військовослужбовцям, крім випадків, коли відповідна особа є кандидатом;
- членам виборчих комісій протягом строку повноважень відповідних виборчих комісій;
- громадянам України через іноземні засоби масової інформації, що транслюються на територію України.

Аналогічні норми містять закони № 5475-IV (ст. 76), 4061-VI (ст. 74), 474-XIV (ст. 64).

У протоколі про адміністративне правопорушення недостатньо зазначити

тільки назву статті КпАП, необхідно також розкрити зміст і зазначити конкретні вчинені протиправні дії.

На підтвердження здійснення передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом, у протоколі про адміністративне правопорушення слід зазначити, по-перше, які дії вчинені, що були визначені як здійснення передвиборної агітації (у якій формі), навести докази і додати матеріали на підтвердження вчиненого; процитувати гасла, які проголошувалися та мотивувати, чому ці гасла є передвиборною агітацією; по-друге, слід зазначити, що передвиборну агітацію вчинено особою, яка входить до переліку осіб, яким відповідно до ч. 1 ст. 74 Закону № 4061-VI заборонено здійснювати передвиборну агітацію під час виборчого процесу, і долучити докази на підтвердження (довідку з місця роботи, копію паспорта громадянина іншої держави, довідку з виборчої комісії, ін.); по-третє, необхідно зазначити до якого із суб'єктів, визначених пунктами 1—4 ч. 1 ст. 74 Закону № 4061-VI (пунктами 1—3 ч. 1 ст. 64 Закону № 474-XIV, пунктами 1—6 ч. 1 ст. 60 Закону № 595-VIII), належить особа та надати докази на підтвердження цього; по-четверте, чи не передбачено у п. 3 ч. 1 ст. 74 Закону № 4061-VI (п. 2 ч. 1 ст. 64 Закону № 474-XIV, пунктах 3, 4 ч. 1 ст. 60 Закону № 595-VIII) винятки щодо особи — чи особа на момент фіксування правопорушення була вже зареєстрована як кандидат у депутати і могла здійснювати передвиборну агітацію у робочий час (п. 3 ч. 1 ст. 74 Закону № 4061-VI) та надати докази-інформацію ЦВК про те, що особа зареєстрована як кандидат в депутати; чи особа входить до переліку осіб, яким відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 74 Закону № 4061-VI заборонено здійснювати передвиборну агітацію у робочий час, і така особа не зареєстрована кандидатом у депутати; пояснення свідків, що передвиборна агітація здійснювалася у робочий час; і, по-п'яте, необхідно зазначити, які суб'єкти виборчого процесу є потерпілими від протиправних дій.

Проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом, окрім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ КпАП, згідно зі ст. 70 Закону № 4061-VI (частини 1, 2 ст. 54 Закону № 595-VIII) означає, що:

– партія, кандидати у депутати від якої за-реєстровані у загальнодержавному окрузі, кандидати у депутати не мають права розпочинати свою передвиборну агітацію до дня, наступного за днем прийняття виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидатів у депутати;

– передвиборна агітація закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем голосування;

– передвиборна агітація напередодні дня голосування та в день голосування забороняється. У цей же час забороняються проведення масових акцій (зборів, мітингів, походів, демонстрацій, пікетів) від імені партії, кандидати у депутати від якої зареєстровані у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати, розповсюдження агітаційних матеріалів, а також публічні оголошення про підтримку партією чи окремими кандидатами у депутати проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач чи інших публічних заходів.

Громадяни України мають право здійснювати передвиборну агітацію, вільно і всебічно обговорювати політичні, ділові, особисті якості та передвиборні програми кандидатів, місцевих організацій партій (ч. 1 ст. 54 Закону № 595-VIII).

Виборчий процес чергових виборів депутатів розпочинається за дев'яносто днів до дня голосування. ЦВК оголошує про початок виборчого процесу не пізніше як за дев'яносто один день до дня голосування (ч. 2 ст. 16 Закону № 4061-VI).

На підтвердження **проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом**, у протоколі про адміністративне правопорушення слід зазначити, по-перше, які конкретно дії вчинено, що були визначені як здійснення передвиборної агітації (у якій формі), навести докази і долучити матеріали на підтвердження вчиненого; зазначити гасла, які проголошувалися, та мотивувати, чому ці гасла є передвиборною агітацією; по-друге, визначити статус особи, яка проводила передвиборну агітацію і визначити статус суб'єкта, на користь якого таку агітацію проведено (ст. 70 Закону № 4061-VI, ст. 54 Закону № 595-VIII): якщо передвиборна агітація здійснювалася партією, яка не має статусу суб'єкта виборчого процесу, то необхідно навести докази, що агітацію проведено не з метою популяризації власної діяльності, не для роз'яснення своєї позиції і що під час такої передвиборної агітації активно згадувалися партії — суб'єкти виборчого процесу та кандидати у депутати, а також положення передвиборних програм (п. 5 ст. 68 Закону № 4061-VI). На підтвердження необхідно надати довідку про відсутність реєстрації та агітаційні матеріали (належним чином приєднані до матеріалів справи). Якщо передвиборну агітацію здійснено партією, кандидатом у депутати напередодні дня голосування або в день голосування, тоді мають бути надані такі докази, як відеозаписи камер спостереження, свідчення осіб, присутніх під час агітації, примірники агітаційних матеріалів і, відповідно, у протоколі про вчинення адміністративного правопорушення необхідно зафіксувати час, місце (точна адреса) вчинення дій із доданими поясненнями свідків на підтвердження

здійснення активних дій — передвиборної агітації. По-третє, необхідно зазначити, які суб'єкти виборчого процесу є потерпілими від протиправних дій.

Проведення передвиборної агітації в місцях, що заборонені законом, окрім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ КпАП, відповідно до частин 2, 3, 7, 19, 22 ст. 74 Закону № 4061-VI означає, що така агітація забороняється:

– у військових частинах (формуваннях), в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах окремими кандидатами у депутати, їх довіреними особами чи уповноваженими особами партій. Агітація допускається **тільки на зустрічах цих осіб з виборцями, організованих відповідною окружною виборчою комісією спільно з командиром військової частини або керівником установи виконання покарань чи слідчого ізолятора з обов'язковим повідомленням не пізніш як за три дні до дня зустрічі всіх уповноважених осіб партій, кандидатів у депутати в одномандатному окрузі або їх довірених осіб у відповідному одномандатному окрузі;**

– у приміщеннях органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування за рахунок коштів виборчих фондів партій, кандидатів у депутати в одномандатному окрузі;

– у засобах масової інформації під час виборчого процесу в матеріалах і передачах, не обумовлених угодами, укладеними відповідно до вимог частин 5 та 10 ст. 72 і частин 2 та 7 ст. 73 цього Закону;

– у зарубіжних засобах масової інформації, що діють на території України, а також у зареєстрованих в Україні засобах масової інформації, в яких частка зарубіжної власності перевищує п'ятдесят відсотків;

– кандидатам у депутати використовувати для проведення передвиборної агітації службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, службові чи виробничі наради, збори колективу, а також залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, таких осіб:

1) кандидатам у депутати, які займають посади в органах державної влади чи в інших державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, — посадових та службових осіб органів державної влади чи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування (крім осіб, які перебувають на посадах помічника-консультанта народного депутата України);

2) кандидатам у депутати, які займають посади, у тому числі за сумісництвом, на підприємствах незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, у закладах, установах, організаціях, військових частинах

(формуваннях), утворених відповідно до законів України, — підлеглих їм осіб за місцем роботи (у робочий час).

На підтвердження **проведення передвиборної агітації в місцях, що заборонені законом, у протоколі про адміністративне правопорушення необхідно** вказати, по-перше, які конкретно дії вчинені, що були визначені як здійснення передвиборної агітації (у якій формі), навести докази і долучити матеріали на підтвердження вчиненого; по-друге, зазначити місце, що заборонено законом, та зробити посилання на статтю закону, за якими це місце є забороненим для проведення передвиборної агітації та надати докази на підтвердження цього, зокрема, що це місце належить органам державної влади, є об'єктом комунальної власності тощо, — обмеження, передбачені частинами 2, 3, 19, 22 ст. 74 Закону № 4061-VI; по-третє, визначити статус особи, яка проводила передвиборну агітацію і визначити статус суб'єкта, на користь якого таку агітацію проведено, тобто необхідно встановити, чи є особа, яка проводила передвиборну агітацію в місцях, що заборонені законом, фізичною особою — громадянином, суб'єктом виборчого процесу, який не зареєстрований як кандидат у депутати, представник партії або громадської організації, або є суб'єктом виборчого процесу, який зареєстрований як кандидат у депутати, представник партії або громадської організації; по-четверте, необхідно встановити статус організатора такої передвиборної агітації; і, по-п'яте, необхідно зазначити, які суб'єкти виборчого процесу є потерпілими від протиправних дій.

Здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України, окрім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ КпАП, означає порушення положень Конституції та вимог законів, зокрема, положень виборчого законодавства.

Крім того, передвиборна агітація та політична реклама мають здійснюватися відповідно до положень ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), норм Цивільного кодексу України, законів України стосовно друкованої інформації (від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (далі — Закон № 2782-XII), від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII «Про інформацію», від 13 січня 2011 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» та ін.), тобто мають відповідати положенням кодексів, законів щодо суспільної моралі, загальним етичним нормам із дотриманням конфіденційності приватної інформації у певних межах.

На підтвердження здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України, у протоколі про

адміністративне правопорушення слід, по-перше, зазначити, які дії вчинені, що були визначені як здійснення передвиборної агітації, та конкретизувати у якій формі та якими засобами, мотивувати таку кваліфікацію дій посиланням на вимоги законів, Конституції, навести докази і долучити матеріали на підтвердження вчиненого; по-друге, слід зазначити, що особа, яка здійснила передвиборну агітацію у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України, є фізичною особою — громадянином-виборцем, суб'єктом виборчого процесу, який не зареєстрований як кандидат у депутати, представник партії або громадської організації, або є суб'єктом виборчого процесу, який зареєстрований як кандидат у депутати, представник партії або громадської організації; по-третє, необхідно встановити статус суб'єкта, на користь якого кандидата здійснювалася агітація, організатора такої передвиборної агітації, та зазначити, які суб'єкти виборчого процесу є потерпілими від протиправних дій.

Інше порушення встановлених законом обмежень щодо ведення передвиборної агітації, окрім випадків, передбачених статтями 212⁹, 212¹³ та 212¹⁴ КпАП, означає порушення інших обмежень, передбачених розд. IX «Передвиборна агітація» Закону № 4061-VI, а також порушення обмежень, передбачених іншими законами та нормативними актами, якими регулюються питання у сфері реалізації виборчого права, організації та проведення виборів.

Обмеження щодо агітації в день проведення референдуму відповідно до ст. 71 Закону № 5475-VI означає, що агітація напередодні дня голосування та в день голосування забороняється. У цей же час забороняються проведення масових акцій (зборів, мітингів, походів, демонстрацій, пікетів) у зв'язку з проведенням референдуму чи його питанням, розповсюдження агітаційних матеріалів, обговорення питання референдуму у засобах масової інформації чи на публічних заходах. Агітація референдуму закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем голосування.

Згідно з ч. 18 ст. 76 зазначеного Закону із часу припинення агітації референдуму відповідно до ч. 2 ст. 71 цього Закону забороняються проведення агітаційних заходів, розповсюдження агітаційних матеріалів референдуму у засобах масової інформації, демонстрація агітаційних фільмів чи кліпів, розповсюдження агітаційних листівок, плакатів, інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали агітації референдуму, публічні заклики голосувати за чи проти питання референдуму або публічна оцінка можливих наслідків референдуму. Агітаційні матеріали знімаються з 24 години останньої п'ятниці перед днем голосування відповідними службами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

На підтвердження здійснення агітації в день проведення референдуму (напередодні дня голосування та в день голосування) у протоколі про адміністративне правопорушення слід, по-перше, зазначити, які дії вчинені, що були визначені як агітація в день проведення референдуму, та конкретизувати у якій формі, якими засобами, процитувати гасла, які проголошувалися та мотивувати, чому ці гасла є агітацією референдуму, мотивувати таку кваліфікацію дій посиланням на положення Закону № 5475-VI, зокрема на статті 70, 71 цього Закону, навести докази і долучити матеріали на підтвердження вчиненого; по-друге, слід зазначити, що особа, яка здійснила агітацію напередодні дня голосування та/або в день голосування (в день проведення референдуму) є фізичною особою — громадянином (виборцем), суб'єктом виборчого процесу; по-третє, необхідно встановити, чи особа не належить до осіб, стосовно яких ст. 76 зазначеного Закону встановлені обмеження щодо проведення агітації референдуму; по-четверте, необхідно встановити організатора такої передвиборної агітації. До протоколу необхідно долучити відеозаписи камер спостереження, свідчення осіб, присутніх під час агітації, примірники агітаційних матеріалів і, відповідно, у протоколі про вчинення адміністративного правопорушення необхідно зафіксувати час, місце (точна адреса) вчинення дій із доданими поясненнями свідків на підтвердження здійснення діяльності, яка спонукає учасників референдуму голосувати на підтримку чи проти питання референдуму, у тому числі будь-які не заборонені законами України друковані, усні, звукові та аудіовізуальні види і форми ідейного впливу на людей, що прямо або опосередковано привертають увагу до питання референдуму, сформувані у суспільстві та у свідомості громадян позитивне або негативне ставлення до питання референдуму або спрямувати політичну поведінку громадян і соціальних груп у їх ставленні до суб'єктів процесу референдуму, у тому числі інформаційні повідомлення про заходи, що проводяться або підтримуються із метою агітації референдуму.

З узагальнення судової практики вбачається, що не завжди особи, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, дотримуються вимог ст. 256 КпАП при викладенні у протоколі суті адміністративного правопорушення.

Так, через порушення вимог щодо складання протоколу про адміністративне правопорушення 27 листопада 2015 р. Старокостянтинівським районним судом Хмельницької області закрито провадження у справі про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 212¹⁰ КпАП щодо В. через відсутність в його діях складу правопорушення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення В. близько 11 год.

30 хв. 21 жовтня 2015 р. порушила обмеження щодо ведення перед-виборної агітації **під час підготовки референдуму** з використанням друкованих засобів масової інформації, зокрема розповсюджувала листівки від політичної партії.

У зв'язку з тим, що зміст протоколу не тільки є джерелом доказів у справі, а й актом обвинувачення у вчиненні конкретного адміністративного правопорушення, суд дійшов висновку, що в діях В. немає складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, оскільки 21 жовтня 2015 р. в Україні **проводилися місцеві вибори, а не референдум.**

Постановою судді Шевченківського районного суду м. Києва від 20 жовтня 2015 р. закрито провадження у справі про адміністративне правопорушення стосовно Ш. за відсутністю в її діях складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП з огляду на таке.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 17 жовтня 2015 р. о 15 год. 15 хв. по вул. Щусєва у м. Києві Ш. здійснювала передвиборну агітацію, а саме: **реалізовувала молочні продукти в пакетах з написом про те, що Особа_1 — кандидат у депутати до Київської міської ради, за ціною 9 грн за 1 л молока та молочні вершки за ціною 22 грн.**

Мотивуючи закриття провадження у справі, суддя зазначив, що відповідно до ч. 1 ст. 9 КпАП невід'ємною ознакою складу адміністративного правопорушення є вина особи у його вчиненні, яка зумовлює, зокрема, наявність реальної можливості не вчинити дії, або відвернути наслідки, які складають об'єктивну сторону правопорушення.

Водночас ознаки правопорушення за ст. 212¹⁰ КпАП, яке на думку оперуповноваженого Шевченківського районного управління Головного управління МВС в м. Києві вчинено Ш., про що зазначено у протоколі, не відповідають диспозиції ст. 212¹⁰ КпАП, оскільки у протоколі не визначено, яке із порушень допущено, які саме вимоги та обмеження щодо ведення передвиборної агітації порушено Ш.

Норма ст. 212¹⁰ КпАП є бланкетною, тому за роз'ясненнями щодо кожного з шести зазначених складів правопорушення слід звертатися до положень виборчого законодавства, а в протоколі і постанові суду необхідно зазначити норми закону (статтю і закон), положення Конституції, які були порушені протиправними діями, і визначити, до яких ознак складу правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, відносяться такі дії.

2. Судовий розгляд

Більшість справ, вивчених під час узагальнення, було порушено за ст. 212¹⁰ КпАП, зокрема, через здійснення передвиборної агітації особою, участь

якої у передвиборній агітації заборонена законом; проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом; та за проведення передвиборної агітації в місцях, що заборонені законом. Найменше осіб було притягнуто до відповідальності за здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України. Також слід зазначити, що в судовій практиці зустрічаються випадки, коли судді помилково кваліфікують протиправні дії за таким складом правопорушення, як порушення обмеження щодо агітації в день проведення референдуму, незважаючи на те, що за останні 15 років референдуми в Україні не проводилися.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁰ КпАП, за 2010—2016 рр. та шість місяців 2017 р. наведено у табл. 1.

Таблиця 1.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁰ КпАП, за 2010—2016 рр. та 6 міс. 2017 р.*

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (6 міс.)	
Кількість справ	перебувало на розгляді	82	-	53	5	28	60	16	3	
	повернено (усі - для належного оформлення)	8	-	17	1	10	13	3	1	
	розглянуто	74	-	35	4	16	43	13	2	
	не розглянуто на кінець звітного періоду	-	-	1	-	2	4	-	-	
Кількість осіб, щодо яких розглянуто справи	про накладення адміністративного стягнення	56	-	15	2	7	18	5	1	
	про застосування заходів впливу	1	-	-	-	1	-	-	-	
	про закриття справи	17	-	20	2	8	25	8	1	
	з них у зв'язку:	зі звільненням від адмін. відповідальності при малозначності правопорушення	3	-	2	-	2	10	-	1
		з відсутністю події і складу адмін. правопорушення	14	-	14	-	6	9	3	-
		із закінченням строків накладення адмін. стягнення	-	-	3	2	-	5	5	-
		з інших питань	-	-	-	-	-	1	-	-
усього		74	-	36	4	16	43	13	2	
Накладено адміністративних стягнень у вигляді штрафу		56	-	15	2	7	18	5	1	
Сума штрафу, грн.	накладеного	42885	-	8330	1360	3570	9520	3570	510	
	сплаченого добровільно	8925	-	3740	850	2550	2890	3570	-	

*За даними Державної судової адміністрації України.

Відповідно до ст. 251 КпАП доказами у справі про адміністративне правопорушення є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показниками технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі тими, що використовуються особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі, чи засобів фото- і кінозйомки, відео-запису, у тому числі тими, що використовуються особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі, які використовуються при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами.

Згідно зі ст. 280 КпАП орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Залежно від того, за яким складом вчинено адміністративне правопорушення, змінюється предмет доказування.

Спільним предметом доказування для перших п'яти складів правопорушень, передбачених ст. 212¹⁰ КпАП, є наявність передвиборної агітації, для шостого складу — наявність агітації референдуму.

Крім того, у всіх справах, розпочатих за ст. 212¹⁰ КпАП, необхідно встановлювати виборчі права яких кандидатів (партій, громадян) було порушено протиправними діями.

2.1. Здійснення передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом

Під час розгляду справ про відповідальність за здійснення передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом, судам

необхідно перевіряти:

- 1) наявність передвиборної агітації;
- 2) здійснення передвиборної агітації особою, яка не є громадянином України;
- 3) здійснення передвиборної агітації громадянином України через іноземні засоби масової інформації, що транслюються на територію України;
- 4) здійснення передвиборної агітації органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами і судами;
- 5) здійснення передвиборної агітації у робочий час посадовими та службовими особами органів державної влади, органів влади АРК та органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, судів, і чи такі особи не є кандидатами у депутати;
- 6) здійснення передвиборної агітації військовослужбовцем, крім випадків, коли відповідна особа є кандидатом;
- 7) здійснення передвиборної агітації членом виборчої комісії протягом строку її повноважень у відповідних виборчих комісіях;
- 8) наявність потерпілих (кандидатів, партій, виборців), виборчі права яких порушено протиправними діями.

Тобто необхідно встановити, чи є суб'єктом правопорушення особа, яка входить до переліку осіб, щодо яких ч. 1 ст. 74 Закону № 4061-VI (частини 1, 2 ст. 60 Закону № 595-VIII) встановлено обмеження щодо проведення передвиборної агітації.

Однак суди під час розгляду таких справ припускаються помилок.

Так, постановою судді Центрального районного суду м. Миколаєва від 10 грудня 2015 р. визнано С. винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 510 грн.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 16 жовтня 2015 р. о 8 год. 15 хв. у м. Миколаєві на просп. Героїв Сталінграду С., як посадова особа, встановив агітаційну палатку однієї партії, порушивши обмеження щодо ведення передвиборної агітації.

У вступній частині постанови суду зазначено, що С. працює слюсарем у товаристві з обмеженою відповідальністю, проте його притягнуто до адміністративної відповідальності як посадову особу.

Крім того, у постанові суду зазначено всі шість складів правопорушень, передбачених ст. 212¹⁰ КпАП, без посилання на ст. 60 Закону № 595-VIII, якою передбачено обмеження щодо участі у передвиборній агітації певних осіб, зокрема п. 3 ч. 1 ст. 60 цього Закону забороняє посадовим та службовим особам

брати участь у передвиборній агітації.

Слід звернути увагу, що працівники будь-яких спеціальностей, які виконують професійні виробничі та матеріально-технічні операції (шофер, охоронець, прибиральниця, токар, слюсар, швачка, продавець) не є посадовими особами, тому визнання С. посадовою особою є помилковим.

Постановою судді Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 28 березня 2013 р. члена виборчої комісії Л. притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, і накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 850 грн.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення від 19 березня 2013 р. Л., будучи членом виборчої комісії, 21 лютого 2013 р. розносила запрошення для участі у виборах депутатів Стрийської міської ради, на яких дописувала «прошу голосувати за Особу_2».

Розглянувши матеріали справи, суддя визнав Л. винною у порушенні ст. 212¹⁰ КпАП, оскільки, як встановлено судом, вона порушила вимоги Закону № 2487-VI. При цьому суддя не зазначив конкретної статті цього Закону.

Правильною слід вважати практику, коли у протоколі про адміністративне правопорушення і в постанові суду є посилання на положення статей виборчого законодавства, норми яких порушено протиправними діями.

Токмацький районний суд Запорізької області постановою від 23 листопада 2009 р. відмовив у притягненні до адміністративної відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП голови Токмацької районної ради П., провадження у справі закрав у зв'язку із закінченням строків, передбачених ст. 38 КпАП.

Під час розгляду справи П. пояснив суду, що він під час проведення передвиборної агітації перебував у відпустці і тому не є суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, проте суд обґрунтовано не погодився з такими доводами і визнав, що П. є суб'єктом правопорушення.

У постанові суддя зазначив, що п. 3 ч. 1 ст. 56 Закону від 6 квітня 2004 р. № 1667-IV «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»⁴ встановлені обмеження щодо ведення передвиборної агітації та заборона участі у передвиборній агітації посадовим та службовим особам органів державної влади та місцевого самоврядування, крім випадків, коли відповідна посадова чи службова особа є

⁴ Закон втратив чинність 31 липня 2010 р.

кандидатом у депутати чи кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови. Навіть перебуваючи у відпустці, П. є головою районної ради і в цей час лише не виконує свої посадові обов'язки.

Незважаючи на те, що відповідно до ст. 277 КпАП ця справа мала розглядатися протягом трьох діб, перший розгляд було призначено на 11 листопада 2009 р., тобто вже після дати закінчення строків накладення адміністративного стягнення. Оскільки П. в суд не з'явився, а надіслав заяву, в якій просив не розглядати справу без його участі, суд викликав його в суд повторно, однак на час розгляду справи строки накладення адміністративного стягнення спливли.

Непоодинокі випадки, коли неналежне оформлення протоколу про адміністративне правопорушення призводить до закриття провадження у справі.

Так, брак доказів, зокрема неналежна їх фіксація у справі, призвів до закриття постановою Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 3 вересня 2012 р. провадження у справі щодо Ш. за ст. 212¹⁰ КпАП на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КпАП за відсутністю складу адміністративного правопорушення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 14 серпня 2012 р. Ш., будучи посадовою особою, всупереч вимогам п. 2 ч. 1 ст. 74 Закону № 4061-VI вручила агітаційні листи громадянину В., вчинивши передбачене ст. 212¹⁰ КпАП правопорушення.

На підтвердження факту правопорушення було долучено пояснення В., 1918 р.н., в якому не зазначено дату його складання. Крім того, опитаний не вказав, що агітаційні листи йому вручені саме Ш. Протокол огляду складено 23 серпня 2012 р. за місцем проживання В., відповідно до якого вилучено агітаційний лист, однак джерело його надходження не підтверджено жодними належними доказами.

Постановою Чортківського районного суду Тернопільської області від 4 березня 2010 р., залишеною без зміни постановою Апеляційного суду Тернопільської області від 19 березня 2010 р., визнано Б. винним у порушенні обмежень щодо проведення передвиборної агітації за ст. 212¹⁰ КпАП і накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 850 грн.

Із постанови районного суду вбачається, що Б., працюючи заступником голови Чортківської районної ради, 1 січня 2010 р. підписав заяву - звернення до виборців Чортківського району на підтримку одного з кандидатів на пост Президента України, яке було надруковане в районній газеті 1 січня 2010 р., чим порушив вимоги ст. 64 Закону № 474-XIV.

Розглянувши матеріали справи, суд дійшов висновку, що вина Б. у вчиненні вказаного правопорушення підтверджується фактичними даними, які встановлені протоколом про адміністративне правопорушення, заявою-

зверненням до виборців Чортківського району, яку Б. підписав як заступник голови районної ради, та копією заяви-звернення з газети, що відповідно до ст. 251 КпАП є належними доказами, і послався на положення п. 2 ч. 1 ст. 64 Закону № 474-XIV, яким заборонено брати участь у передвиборній агітації посадовим та службовим особам органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Суд обґрунтовано відхилив доводи Б. про те, що він підписав заяву-звернення не як заступник голови районної ради, а як громадянин, оскільки відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 24 березня 2005 р. № 3-рп/2005⁵ положення п. 2 ч. 1 ст. 64 Закону № 474-XIV треба розуміти так, що посадовим і службовим особам органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування забороняється брати участь у передвиборній агітації у будь-який час (робочий чи неробочий).

Постановами Богородчанського районного суду Івано-Франківської області від 22, 25 та 26 лютого 2010 р. притягнуто до адміністративної відповідальності 19 посадових осіб органів місцевого самоврядування — сільських голів сіл Богородчанського району — із накладенням адміністративного стягнення у виді штрафів за здійснення передвиборної агітації особами, участь яких у передвиборній агітації заборонена законом (ст. 212¹⁰ КпАП).

Із постанов вбачається, що особи, які займали посади сільських голів, 30 січня 2010 р. підписали та помістили у районній газеті статтю-звернення, в якій закликали громадян голосувати за одного з кандидатів на пост Президента України та одночасно агітували проти іншого кандидата, чим порушили п. 2 ч. 1 ст. 64 Закону № 474-XIV.

У 13 постановах зазначено, що сільські голови, здійснюючи передвиборну агітацію як посадові особи органів місцевого самоврядування, порушили п. 2 ч. 1 ст. 64 Закону № 474-XIV, тобто обмеження щодо ведення передвиборної агітації (ст. 212¹⁰ КпАП).

Однак у 6 інших постановах не зазначено склад правопорушення, за яким необхідно було кваліфікувати протиправні дії, а лише вказано назву ст. 212¹⁰ КпАП, і при цьому немає посилання на норми виборчого законодавства, порушені діями сільських голів.

При перегляді справи стосовно сільського голови села С. Апеляційний суд

⁵ У справі № 1-7/2005 за конституційними поданнями Харківської обласної державної адміністрації та Харківської обласної ради про офіційне тлумачення положень п. 4 ч. 3 ст. 56, п. 2 ч. 1, ч. 15 ст. 64 Закону України «Про вибори Президента України» (справа про вибори Президента України).

Івано-Франківської області постановою від 26 березня 2010 р. залишив постанову районного суду без зміни, зазначивши, що порушено п. 2 ч. 1 ст. 64 Закону № 474-XIV.

2.2. Проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом

Для підтвердження такого складу правопорушення, як проведення передвиборної агітації (за певну партію, кандидата) поза строками, встановленими законом, судам необхідно перевіряти:

- 1) наявність передвиборної агітації;
- 2) наявність передвиборної агітації напередодні дня голосування та/або в день голосування;
- 3) проведення передвиборної агітації до ухвалення рішення ЦВК про реєстрацію партії, кандидата в депутати від партії, кандидата в депутати не від партії;
- 4) проведення передвиборної агітації у робочий час посадовими та службовими особами органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування і чи такі посадові або службові особи не є кандидатами.

У кожному випадку в судовому рішенні слід зазначати норми відповідного закону, а у випадках 2-4 — ще і постанову ЦВК.

Суб'єктом правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, у такому разі може бути особа (член партії, представник від партії, довірена особа кандидата у депутати від партії, кандидат у депутати від партії, наймана особа, яка працює на партію, кандидат у депутати не від партії, тощо), яка здійснює агітаційні дії за певну партію, кандидата від партії, кандидата не від партії, щодо яких немає рішення ЦВК про їхню реєстрацію суб'єктами виборчого процесу. Також суб'єктом правопорушення може бути особа, зареєстрована ЦВК як кандидат у депутати та фізична особа-виборець, які здійснювали передвиборну агітацію після 24 години останньої п'ятниці перед днем голосування.

Як вбачається з узагальнення, неправильне визначення суб'єкта правопорушення призвело до скасування постанов судів першої інстанції апеляційними судами.

Так, при ухваленні постанови 1 жовтня 2012 р. про притягнення до адміністративної відповідальності та кваліфікації дій Л. за ч. 1 ст. 212¹⁰ КпАП (здійснення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом) суддя Новобузького районного суду Миколаївської області, поперхово

дослідивши докази у справі, помилково дійшов висновку щодо винуватості Л. у вчиненні зазначеного правопорушення.

Із протоколу про адміністративне правопорушення від 18 вересня 2012 р. вбачається, що 6 серпня 2012 р. Л. (голова Новобузької районної громадської організації, пенсіонер) під час зустрічі депутатів обласної ради з мешканцями м. Новий Буг на вул. Гагаріна здійснював агітацію не голосувати за політичну партію, чим порушив обмеження щодо ведення передвиборної агітації та вчинив правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 212¹⁰ КпАП.

На порушення вимог ст. 256 КпАП у протоколі не зазначено, які саме обмеження передвиборної агітації порушив пенсіонер Л. під час зустрічі депутатів обласної ради з мешканцями міста. Також не зазначено ані закон, ані його положення, яким встановлено такі обмеження, що є обов'язковим для даного складу правопорушення.

Переглядаючи справу в апеляційному порядку 9 листопада 2012 р., Апеляційний суд Миколаївської області усунув зазначені недоліки, зокрема, визнав відсутність у діях Л. складу адміністративного правопорушення, правильно визначив предмет доказування — наявність суб'єкта правопорушення, тобто особи, стосовно якої законом встановлено обмеження щодо початку передвиборної агітації, і правомірно закрит провадження у справі, скасувавши постанову районного суду. Своє рішення апеляційний суд мотивував тим, що 6 серпня 2012 р. на зустрічі депутатів обласної ради з мешканцями м. Новий Буг Л. був присутній як мешканець міста (фізична особа–суб'єкт виборчого процесу), який не був зареєстрований кандидатом у депутати, а отже, не є суб'єктом, щодо якого ч. 1 ст. 70 Закону № 4061-VI передбачено початок передвиборної агітації з дня, наступного за днем прийняття ЦВК рішення про реєстрацію кандидатом у депутати.

За аналогічних обставин постановою цього ж районного суду від 1 жовтня 2012 р. визнано В. винною у вчиненні адміністративного правопорушення за ч. 1 ст. 212¹⁰ КпАП та звільнено від адміністративної відповідальності на підставі його малозначності (ст. 22 КпАП). А постановою цього суду від 12 жовтня 2012 р. визнано Р. винною у вчиненні адміністративного правопорушення за ч. 1 ст. 212¹⁰ КпАП із накладенням адміністративного стягнення у виді штрафу в розмірі 510 грн.

Провадження щодо В. і Р. розпочато за фактом участі у зустрічі депутатів Миколаївської обласної ради з мешканцями м. Новий Буг 6 серпня 2012 р. та закликів до громадян не голосувати за кандидатів у депутати від однієї політичної партії.

Ухвалюючи рішення щодо В., районний суд послався на протокол про

адміністративне правопорушення й дослідження аудіозаписів виступів громадян та дійшов висновку про малозначність вчиненого правопорушення, не навівши доказів і не вказавши, за яким із шести складів правопорушень її визнано винною, а тільки у вступній частині постанови суду навів дані протоколу, зазначивши, що діями В. порушено обмеження ведення передвиборної агітації.

У рішенні щодо Р. суд як на доказ наявності складу правопорушення послався на протокол про адміністративне правопорушення та дані ЦВК про те, що 3 серпня 2012 р. політична партія подала до ЦВК документи для реєстрації кандидатів у народні депутати, а постановами ЦВК від 7 серпня 2012 р. їх зареєстровано. Таким чином, зустріч відбулася 6 серпня, до ухвалення відповідного рішення ЦВК.

Суд не зробив при цьому причинно-наслідкових висновків зв'язку із інкримінованим складом правопорушення, не послався на положення виборчого законодавства, зокрема, за яким із шести складів правопорушень Р. притягнуто до адміністративної відповідальності, а лише вказав назву ст. 212¹⁰ КпАП.

Скасовуючи постанови Новобузького районного суду Миколаївської області щодо Р. та В., апеляційний суд у постановках від 1 та 9 листопада 2012 р. відповідно зазначив, що Р. та В. під час зустрічі депутатів Миколаївської обласної ради з мешканцями м. Новий Буг 6 серпня 2012 р. брали участь як мешканці міста — фізичні особи, які є суб'єктами виборчого процесу, і станом на 6 серпня 2012 р. не були зареєстровані кандидатами у народні депутати України або довіреними особами кандидата у народні депутати України і не входять до переліку осіб, визначеному у ст. 74 Закону № 4061-VI, які мають право розпочинати передвиборну агітацію не раніше ніж на наступний день після реєстрації ЦВК.

Отже, початок виборчого процесу з виборів народних депутатів України було оголошено 30 липня 2012 р., а обмеження щодо початку передвиборної агітації встановлено та визначено лише для кандидатів у народні депутати України та партій (ч. 1 ст. 70 Закону № 4061-VI) і залежать від дати їх реєстрації ЦВК.

Під час узагальнення встановлено недоліки в постанові Автозаводського районного суду м. Кременчука від 26 листопада 2015 р., якою директора товариства з обмеженою відповідальністю Б. визнано винним за ст. 212¹⁰ КпАП та призначено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 850 грн.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 24 жовтня 2015 р. (день виборів — 25 жовтня 2015 р.) Б. розмістив у м. Кременчуці на носіях зовнішньої реклами (бігбордах, які належать даному товариству) скриту політичну агітацію Кременчуцької міської організації політичної партії.

У рішенні суд зазначив, що 24 жовтня 2015 р. у «день тиші» перед виборами до місцевої ради, призначеними на 25 жовтня 2015 р., на бігбордах були розміщені плакати політичної партії, що є порушенням ч. 2 ст. 54 та ст. 60 Закону № 595-VIII і ознакою складу адміністративного правопорушення за ст. 212¹⁰ КпАП.

Суд, визнаючи напис на плакаті політичною рекламою, у постанові не вказав сам напис, чому він є політичною рекламою, і не послався на відповідну статтю Закону № 595-VIII, у якій надано визначення такої реклами.

Постановою Солом'янського районного суду м. Києва від 10 серпня 2012 р. притягнуто О. до адміністративної відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 510 грн за те, що він 21 липня 2012 р. на просп. Перемоги у м. Києві проводив передвиборну агітацію поза строками, встановленими законом. Суддя у рішенні лише послався на протокол про адміністративне правопорушення від 1 серпня 2012 р., не визначив які дії, передбачені ст. 212¹⁰ КпАП, вчинив О. і якими доказами це підтверджується. Суд визнав О. винним на тій підставі, що початок виборчої компанії — 30 липня 2012 р. — не було оголошено, а О. проводив 21 липня 2012 р. у наметі агітацію за політичну партію.

Однак, притягуючи особу до адміністративної відповідальності за проведення агітації поза строками, встановленими законом, суд мав навести докази, що дії, вчинені О., не були проведені з метою популяризації власної діяльності чи роз'яснення своєї позиції (ч. 5 ст. 68 Закону № 4061-VI), були саме передвиборною агітацією (ч. 1 ст. 68 зазначеного Закону), а не інформаційним повідомленням про роботу партії (ч. 4 ст. 68 цього Закону).

Агітація є передвиборною тільки тоді, коли проводиться суб'єктами виборчого процесу під час цього процесу, який розпочинається з дати, визначеної ЦВК. Партія, особа набувають статусу суб'єкта виборчого процесу лише після ухвалення рішення про їхню реєстрацію ЦВК. Громадянин (фізична особа) стають суб'єктами виборчого процесу з дати його початку.

Таким чином, особи, які знаходились в наметі політичної партії на час оформлення протоколу, не були суб'єктами виборчого процесу, оскільки такий процес ще не розпочався, а партія не була зареєстрована ЦВК як суб'єкт виборчого процесу.

За наявності інформації, що станом на 21 липня 2012 р. виборчий процес ще не розпочався, і, відповідно кандидати від політичної партії ще не були зареєстровані ЦВК, дії О. слід кваліфікувати як дії з метою популяризації діяльності партії чи роз'яснення своєї позиції за умови, що під час таких заходів жодним чином не згадуються партії — суб'єкти виборчого процесу та кандидати

у депутати, а також положення передвиборних програм (пункти 1—7, 9 ч. 2 ст. 68 Закону № 4061-VI). Тому склад адміністративного правопорушення за ст. 212¹⁰ КпАП відсутній.

Які межі дії закону (ст. 212¹⁰ КпАП) про відповідальність за проведення передвиборної агітації поза офіційними строками перебігу виборчого процесу? На нашу думку, **відповідальність за передвиборну агітацію поза межами виборчого процесу не може наставати**. Таку агітацію можна розуміти як свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції).

Відповідальність за проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом (ст. 212¹⁰ КпАП), може настати тільки під час виборчого процесу. Виборчий процес розпочинається із дати, оголошеної ЦВК (ч. 4 ст. 11 Закону № 4061-VI).

Серед справ, порушених за проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом, більшість було розпочато за фактами проведення передвиборної агітації напередодні та в день голосування.

Так, постановою судді Борщівського районного суду Тернопільської області від 3 січня 2013 р. визнано Н. винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 510 грн.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення Н. 27 жовтня 2012 р. близько 16 год. в с. Ланівці Борщівського району здійснював напередодні дня голосування (поза строками, встановленими п. 3 ст. 70 Закону № 4061-VI) передвиборну агітацію за кандидата в народні депутати України Особу_3 та політичну партію шляхом розповсюдження в господарствах жителів села агітаційних листівок і газет.

Суддя в постанові обґрунтовано зазначив, що ст. 16 зазначеного Закону передбачено проведення виборів в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України, тобто днем виборів є 28 жовтня 2012 р., що вказує на наявність в діях Н. ознак складу адміністративного правопорушення.

Постановою від 29 березня 2013 р. суддя Деснянського районного суду м. Чернігова закрити провадження у справі про притягнення до адміністративної відповідальності Ж. через закінчення строків, передбачених ст. 38 КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 27 жовтня 2012 р. о 9 год. 20 хв. Ж. у м. Чернігові на просп. Миру проводив передвиборну агітацію, а саме: за день до виборів роздавав громадянам агітаційні матеріали (газети), чим порушив ст. 16 Закону № 4061-VI.

Суд мав мотивувати, чому газети вважаються агітаційними матеріалами, і

навести, які заклики голосувати за певного кандидата чи партію надруковані у газеті; а також мав послатися на ч. 3 ст. 70 цього Закону, яким передбачено заборону передвиборної агітації напередодні та в день голосування.

З узагальнення вбачається, що більшість адміністративних проваджень у 2010—2016 рр., розпочатих за фактами вчинення протиправних дій під час виборчих процесів, було порушено за проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом, у формі розміщення матеріалів передвиборної агітації на об'єктах приватної власності.

Так, постановою судді Броварського міськрайонного суду Київської області від 27 жовтня 2014 р. визнано А. винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 510 грн.

Із постанови суду вбачається, що 25 жовтня 2014 р. А. близько 14 год. проводив пересувну передвиборну агітацію поза строками, встановленими законом, а саме: здійснював агітацію, одягнувши жилет, на якому було зазначено лозунг, і розповсюджував ароматизовані брелоки із зображенням кандидата в народні депутати. Такі дії було кваліфіковано за ч. 1 ст. 212¹⁰ КпАП.

У судовому засіданні було встановлено, що А. здійснював передвиборну агітацію саме 25 жовтня 2014 р., що є порушенням, оскільки день виборів 26 жовтня 2014 р.

Постановляючи рішення, суддя мав зазначити, що заборона здійснювати передвиборну агітацію після 24 години останньої п'ятниці перед днем голосування, передбачена ч. 2 ст. 70 Закону № 4061-VI.

Постановою від 9 листопада 2015 р. Дніпровського районного суду м. Києва визнано Р. винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, із накладенням адміністративного стягнення у виді штрафу в розмірі 510 грн.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 24 жовтня 2015 р. Р. об 11 год. 50 хв. у м. Києві здійснював агітацію за політичну партію, чим порушив заборону агітації за добу до проведення виборів.

Із письмових пояснень Р. вбачається, що на балконі його квартири було розміщено агітаційний плакат політичної партії, однак з власної необачності він забув його зняти.

Суд, вивчивши матеріали справи, дійшов висновку про те, що Р. порушив обмеження щодо ведення передвиборної агітації.

Постановляючи рішення, суддя не зазначив, яку норму виборчого законодавства порушив Р. і які саме його дії кваліфіковано як обмеження щодо

ведення передвиборної агітації за ст. 212¹⁰ КпАП; на якій підставі розміщення на балконі власної квартири плакату визначено передвиборною агітацією; чому на балконі заборонено вивішувати плакати (зокрема агітаційні), адже це не балкон будинку, в якому розміщено орган державної влади, щодо якого законом встановлено обмеження.

Постановою Овруцького районного суду Житомирської області від 25 жовтня 2014 р. М. визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення за ст. 212¹⁰ КпАП та оголошено усне зауваження, справу закрито на підставі ст. 22 КпАП.

Із постанови суду вбачається, що провадження розпочато за фактом розміщення 25 жовтня 2014 р. (день виборів — 26 жовтня) агітаційного плаката кандидата в народні депутати Д. на зовнішній стіні балкону приватної квартири М. і такі дії кваліфіковано як проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом, за ст. 212¹⁰ КпАП.

У судовому засіданні М. свою вину визнала, у вчиненому щиро покалася, але при цьому пояснила, що задовго до початку виборів незнайомі чоловіки попросили дозволу розмістити на зовнішній поверхні балкону її квартири агітаційний плакат кандидата в народні депутати Д., на що вона дала згоду.

Вранці 25 жовтня було складено протокол про вчинення адміністративного правопорушення щодо порушення нею виборчого законодавства, оскільки вона не зняла з балкону плакат. Про те, що це є порушенням, їй не було відомо, умислу порушувати закон вона не мала.

Так, постановою судді Ірпінського міського суду Київської області від 9 листопада 2012 р. притягнуто до адміністративної відповідальності З., на яку накладено стягнення у виді штрафу в розмірі 510 грн.

Із постанови суду вбачається, що З. 28 жовтня 2012 р. у м. Ірпіні на балконі власної квартири розмістила агітаційний плакат, таким чином здійснила передвиборну агітацію поза строками, встановленими законом (у день голосування), чим вчинила адміністративне правопорушення.

У постанові не зазначено зміст плаката, які дії З. є передвиборною агітацією, на користь якого кандидата було розміщено плакат. Також відсутнє посилання на положення Закону № 4061-VI, зокрема на ч. 2 ст. 70, ч. 24 ст. 74.

Постановою судді Броварського міськрайонного суду Київської області від 26 травня 2014 р. визнано А. винним за порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 510 грн.

Із постанови суду вбачається, що А. за домовленістю з представниками політичної партії з 13 по 24 травня 2014 р. здійснював агітацію, зокрема, на

автомобілі Peugeot, а в день проведення виборів Президента України — 26 травня 2014 р. — не зняв агітаційні матеріали. Проте, припаркувавши автомобіль біля будинку у м. Броварах, де мешкає, о 9 год. пішов голосувати, повернувшись, побачив працівників міліції, які склали щодо нього протокол про адміністративне правопорушення.

У постанові суддя не посилається на норми закону, які були порушені, зокрема ч. 2 ст. 57 Закону № 474-XIV, якою передбачено, що передвиборна агітація закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів; не кваліфікував дії за жодним складом правопорушення, передбачених ст. 212¹⁰ КпАП, а лише зазначив назву цієї статті.

Бориспільський міськрайонний суд Київської області розглянув сім справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁰ КпАП, провадження за якими було розпочато за проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом.

Так, 28 жовтня 2012 р. Бориспільський міськрайонний суд Київської області закрив провадження у всіх справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁰ КпАП, за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення.

Як вбачається з постанов суду, М., П., С., Ц. та К., одягнені у футболки з відповідними написами, 28 жовтня 2012 р. о 10 год. 30 хв. у м. Борисполі сиділи на лавочках, тобто проводили агітацію поза строками, встановленими законом.

У судовому засіданні всі особи не визнали провини у вчиненні адміністративного правопорушення і зазначили, що не здійснювали передвиборної агітації. На футболках не було жодних написів із гаслами та закликами голосувати за кандидата у народні депутати України.

Пояснення цих осіб підтверджується рапортом інспекторів відділу Державної служби охорони Бориспільського міського відділу Головного управління МВС України в Київській області про те, що молоді люди не здійснювали жодних дій, спрямованих на спонукання виборців голосувати за певного кандидата у народні депутати.

Виборче законодавство не містить обмежень щодо розміщення інформації на об'єктах приватної власності (інформації на одязі, приватних будинках, парканах, автомобілях). Однак з огляду на додержання передбачених законодавством норм, слід зазначити, що за наявності закликів голосувати за чи проти певного кандидата така агітація, дійсно, має відбуватися тільки в межах визначених строків, тобто має закінчитись о 24 годині останньої п'ятниці напередодні дня голосування.

Розміщення будь-якої інформації на об'єктах приватної власності може

розглядатися, по-перше, з огляду на дотримання норм моралі (щодо змісту інформації, яка оприлюднюється), по-друге, з огляду на дотримання норм виборчого законодавства.

Під час виборчого процесу, крім вимог дотримуватися моральних норм, положень Конституції, міжнародного цивільного права, Закону № 2782-ХІІ, необхідно дотримуватись положень виборчого законодавства, якими передбачено обмеження і щодо строків передвиборної агітації та її змісту.

Так, у разі наявності на об'єктах приватної власності плакатів із закликами голосувати за чи проти певної партії чи кандидата під час виборчого процесу на підставі ч. 24 ст. 74 Закону № 4061-VI (ч. 17 ст. 64 Закону № 474-XIV, ч. 11 ст. 60 Закону № 595-VIII) відповідні служби місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування мають після 24 години останньої п'ятниці перед днем голосування зняти такі агітаційні матеріали, зокрема звернутися до власників таких об'єктів з вимогою, попередженням та роз'ясненням щодо необхідності терміново зняти матеріали. Вбачається, що у разі відмови власників зняти такі матеріали представники відповідних служб мають вручити у присутності свідків власнику письмове звернення з вимогою-попередженням, а копії залишити для звіту та надіслати представникам відповідних органів для порушення справи про адміністративне правопорушення.

За наявності на об'єктах приватної власності інформації щодо партії, особи, які не мають статусу суб'єкта виборчого процесу, і така інформація не містить гасла голосувати за чи проти цієї особи, партії, така інформація (п. 6 ч. 2 ст. 68 Закону № 4061-VI) може бути кваліфікована за ч. 5 ст. 68 Закону № 4061-VI як популяризація діяльності партії чи роз'яснення позиції партії, кандидата.

Відповідно до ч. 4 ст. 54 Закону № 595-VIII офіційні повідомлення в період виборчого процесу про дії кандидатів, пов'язані з виконанням ними посадових (службових) повноважень, передбачених Конституцією та законами України, підготовлені у порядку, визначеному Законом № 539/97-ВР, не є передвиборною агітацією, за умови, що такі офіційні повідомлення не містять коментарів агітаційного характеру, а також відео-, аудіозаписів, кінозйомок, фотоілюстрацій про дії зазначених осіб як кандидатів. Аналогічне положення передбачено і ч. 3 ст. 58 Закону № 474-XIV.

Узагальненням судової практики за 2010 — 2016 рр. встановлено, що тільки Автозаводський районний суд м. Кременчука у своїх рішеннях посилається на положення ч. 11 ст. 60 Закону № 595-VIII (ч. 24 ст. 74 Закону № 4061-VI) та вимагає, щоб особи, уповноважені складати протоколи про адміністративне правопорушення, долучали рішення місцевих органів влади щодо осіб, зобов'язаних зняти матеріали передвиборної агітації не пізніше 24 години

останньої п'ятниці перед днем голосування.

Так, Автозаводський районний суд м. Кременчука постановою від 30 жовтня 2015 р. повернув адміністративне провадження щодо Ф. за ст. 212¹⁰ КпАП для належного оформлення до Кременчуцького міського відділу Управління МВС в Полтавській області через порушення вимог ст. 256 КпАП, зокрема через відсутність у матеріалах справи рішення або іншого нормативного акта виконавчого комітету Кременчуцької міської ради, де було б зазначено, що обов'язок зняти передвиборну агітацію покладено на Ф.

Постановою від 11 січня 2016 р. Автозаводський районний суд м. Кременчука повернув справу щодо К. за ст. 212¹⁰ КпАП для належного оформлення.

Із постанови суду вбачається, що матеріали адміністративної справи щодо К. до суду надійшли 9 жовтня 2015 р.

11 листопада 2015 р. від представника К. надійшла заява про повернення адміністративного матеріалу для належного оформлення до Кременчуцького відділу Головного Управління Національної поліції в Полтавській області з огляду на те, що у протоколі про адміністративне правопорушення не зазначено, які саме вимоги Закону № 595-VIII порушив К. Також до матеріалів справи долучено витяг з постанови Кременчуцької міської ради від 24 жовтня 2015 р. № 114 про зняття передвиборних агітаційних матеріалів, що відображають за своїм змістом партійну (агітаційну) символіку.

Суддя, вивчивши матеріали і обставини справи, дійшов висновку про те, що справа підлягає поверненню для належного оформлення, оскільки під час складання протоколу про адміністративне правопорушення щодо К. було порушено вимоги ст. 256 КпАП, а саме: не долучено рішення або інший нормативний акт, де б було зазначено, що обов'язок зняти передвиборну агітацію покладено на К.

За фактом порушення строків проведення передвиборної агітації неналежним суб'єктом була порушена справа щодо С.

Так, як вбачається з протоколу про адміністративне правопорушення, С. 24 жовтня 2015 р. порушив обмеження щодо ведення передвиборної агітації, передбачене ч. 2 ст. 54 Закону № 595-VIII, і на інформаційно-рекламному порталі проводив таку агітацію.

У судовому засіданні С. не визнав себе винним та пояснив, що 24 жовтня 2015 р. жодного матеріалу агітаційного змісту не розмістив; інформаційно-рекламний портал, власником якого він є, відповідно до законів № 595-VIII та 2782-XII не є засобом масової інформації; 24 жовтня 2015 р. у «день тиші» напередодні виборів інформаційно-рекламний портал не публікував жодних агітаційних матеріалів; о 24 годині 23 жовтня 2015 р. всі політичні банери були

зняті з порталу, банер партії Н., як і кандидата в мери О., було оприлюднено на веб-сайті до 24 жовтня 2015 р. і було розміщено в архіві.

Ухвалюючи рішення про закриття справи, суддя Першотравневого районного суду м. Чернівців у постанові від 5 січня 2016 р. зазначив, що обмеження, передбачені ст. 60 Закону № 595-VIII, не розповсюджуються на веб-сайти; ст. 54 цього Закону передбачено право громадян України здійснювати передвиборну агітацію, вільно і всебічно обговорювати політичні, ділові, особисті якості та передвиборні програми кандидатів, місцевих організацій партій; та зазначив, що С. не є суб'єктом відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП, оскільки його веб-сайт не є засобом масової інформації; С. тільки розмістив матеріали передвиборної агітації у дозволений для того час, а процедуру щодо зняття матеріалів передвиборної агітації передбачено ч. 11 ст. 60 цього Закону.

Тобто С. як особа, що здійснює рекламно-інформаційну діяльність шляхом розміщення -інформації на веб-сайті і не є представником відповідної служби місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, не зобов'язаний видаляти вже розміщену інформацію.

2.3. Проведення передвиборної агітації в місцях, що заборонені законом

Для підтвердження такого складу адміністративного правопорушення, як проведення передвиборної агітації в місцях, що заборонені законом, судам необхідно перевіряти:

- 1) наявність передвиборної агітації;
- 2) чи розповсюджуються на місце проведення передвиборної агітації обмеження, встановлені частинами 2, 3, 5, 9, 21, 22 ст. 74 Закону від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» (далі — Закон № 4061-VI); частинами 2, 14, 15, 20, 21 ст. 64 Закону від 5 березня 1999 р. № 474-XIV «Про вибори Президента України» (далі — Закон № 474-XIV); ч. 2, пунктами 5, 6 ч. 9 ст. 60 Закону від 14 липня 2015 р. № 595-VIII «Про місцеві вибори» (далі — Закон № 595-VIII);
- 3) чи є особа, яка проводила передвиборну агітацію, суб'єктом виборчого процесу (представником партії, довіреною особою кандидата, кандидатом у депутати, фізичною особою-виборцем);
- 4) чи зареєстровано ЦВК або відповідною виборчою комісією суб'єкта, на користь якого проводилася передвиборна агітація;
- 5) чи не передбачено відповідальність за вчинені дії статтями 212⁹, 212¹³, 212¹⁴ КпАП.

Узагальненням судової практики встановлено, що у суддів виникають труднощі при кваліфікації цього складу правопорушення.

1 листопада 2010 р. постановою Коропського районного суду Чернігівської області звільнено від відповідальності за правопорушення, передбачене ст. 212¹⁰ КпАП, через його малозначність і оголошено усне зауваження заступнику начальника Коропського територіального центру соціального обслуговування населення Ц.

Судом встановлено, що 23 жовтня 2010 р. близько 11 год. в с. Карильське Коропського району Чернігівської області Ц. як кандидат на посаду сільського голови «провів зустріч з виборцями в приміщенні лікарської амбулаторії, не визначеному рішенням територіальної комісії».

Однак у постанові суду немає посилання на норми виборчого законодавства, якими заборонено проводити агітацію у зазначеному місці.

Ухвалюючи рішення, суд не взяв до уваги, що відповідно до ч. 4 ст. 48 Закону від 10 липня 2010 р. № 2487-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»⁶ (далі — Закон № 2487-VI) кандидат на посаду сільського голови має право на договірній основі за рахунок коштів власного виборчого фонду орендувати будинки і приміщення усіх форм власності для проведення зборів, мітингів, дебатів, дискусій та інших публічних заходів передвиборної агітації, та не з'ясував, за які кошти проведено цей захід.

Відповідно до ч. 2 ст. 48 Закону № 2487-VI кандидат на посаду сільського голови попередньо повідомляє відповідну територіальну виборчу комісію про час і місце проведення запланованих публічних заходів передвиборної агітації.

Тобто Ц. не повідомив про зустріч з виборцями територіальну виборчу комісію.

Постановою Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 21 грудня 2012 р. провадження у справі щодо Ф. закрито через відсутність події і складу правопорушення.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення Ф. 12 вересня 2012 р. о 10 год. 35 хв. на Театральному майдані у м. Тернополі встановив інформаційний намет, що належить кандидату в народні депутати України по одномандатному виборчому округу, у забороненому законом місці.

Ф. вину не визнав і пояснив, що до протоколу внесено недостовірні відомості, оскільки на Театральному майдані було встановлено не

⁶ Чинного на час виникнення спірних правовідносин.

інформаційний намет, а громадську приймальню народного депутата М., помічником якого є Ф. І такі пояснення працівникам міліції, які склали протокол, надав саме М., але вони ними не були взяті до уваги. Таким чином, дії Ф. було кваліфіковано за ст. 212¹⁰ КпАП. Однак в матеріалах справи немає підтвердження про належність намету Ф. Навпаки, поясненнями народного депутата М. спростовані дані, внесені до -протоколу.

За таких обставин, коли законом не передбачено обмежень щодо місця для встановлення інформаційного намету, суд і закрит провадження у справі.

Як вбачається з узагальнення матеріалів судової практики у суддів виникають труднощі при застосуванні норм матеріального права в частині тлумачення термінів, що вживаються у статтях 212¹⁰ і 212¹⁴ КпАП. Зокрема, не розрізняються поняття **проведення передвиборної агітації у місцях, що заборонені законом** (ст. 212¹⁰ КпАП) та **розміщення агітаційних матеріалів у заборонених законом місцях** (ст. 212¹⁴ КпАП).

Так, постановою Петрівського районного суду Кіровоградської області від 5 листопада 2012 р. В. притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП за те, що вона 18 жовтня 2012 р. о 10 год. в с. Петрове Кіровоградської області розклеювала агітаційні матеріали певної політичної партії на електроопорах.

Слід звернути увагу судів на те, що такі дії мають бути кваліфіковані не за ст. 212¹⁰ КпАП як проведення передвиборної агітації в місцях, що заборонені законом, перелік яких визначено ст. 74 Закону № 4061-VI, а як порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів за ст. 212¹⁰ КпАП.

2.4. Здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України

Для підтвердження такого складу адміністративного правопорушення, як здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України, судам необхідно:

- 1) перевіряти наявність передвиборної агітації;
- 2) зазначати статті Конституції та(або) статті закону, які було порушено передвиборною агітацією;
- 3) зазначати, права якої особи порушено проведенням такої агітації;
- 4) встановити, чи агітація проводилась під час виборчого процесу (або поза строками);
- 5) перевіряти, чи є особа, яка проводила передвиборну агітацію, суб'єктом виборчого процесу; чи не передбачено обмежень щодо неї на проведення такої агітації; встановити статус такої особи (представник партії, довірена особа

кандидата, кандидат у депутати, фізична особа-виборець);

б) перевіряти, чи є (немає) рішення ЦВК про реєстрацію стосовно кандидата (партії), на користь яких проводилась передвиборна агітація;

7) чи не передбачено відповідальність за вчинені дії статтями 212⁹, 212¹³, 212¹⁴ КпАП.

Із справ, наданих для узагальнення, вбачається, що належних та допустимих доказів на підтвердження обставин, викладених у протоколах про адміністративне правопорушення, у більшості випадків немає.

Зокрема, підстави для закриття провадження у таких справах пов'язані з неоднаковим розумінням положень Закону № 4061-VI, зокрема ч. 1 ст. 68, яка визначає поняття передвиборної агітації. У протоколах про адміністративні правопорушення не зазначено, які саме дії передвиборної агітації було вчинено, а також не визначено форми та засоби такої агітації.

Тому, як в подальшому встановлювали суди при розгляді цих справ, об'єктивна сторона правопорушення була відсутня.

Дніпровський районний суд м. Києва постановою від 22 грудня 2015 р. визнав П. винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, але у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення провадження у справі закрит.

П., згідно з протоколом про адміністративне правопорушення, 16 вересня 2015 р. розповсюджував агітаційні листівки, які містили образливі вислови на адресу депутатів М. і К., а отже, здійснював передвиборну агітацію у формі і засобами, що суперечать Конституції або законам України.

Незважаючи, що П. у судовому засіданні заперечив те, що листівки є агітаційними, суд у постанові не зазначив їх зміст, не мотивував, чому вважає їх такими, що ображають честь і гідність М. і К., і не посилався на норму виборчого законодавства, яка порушена, проте дійшов висновку про наявність в діях П. складу правопорушення.

Жовтневий районний суд Миколаївської області постановою від 24 листопада 2014 р. провадження у справі про притягнення Г. до адміністративної відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП закрит за відсутності події та складу правопорушення.

Як зазначено в постанові суду, 23 жовтня 2014 р. Г. у населених пунктах Жовтневого району Миколаївської області розповсюджував друковані матеріали передвиборної агітації, які порочать честь і гідність кандидата у депутати, чим порушив вимоги ч. 10 ст. 74 Закону № 4061-VI.

Відповідно до ч. 10 ст. 74 цього Закону забороняється розповсюдження завідомо недостовірних або наклепницьких відомостей про партію —

суб'єкта виборчого процесу або про кандидата у депутати, недостовірний або наклепницький характер яких встановлено у судовому порядку. Проте зі змісту протоколу та доданих до нього документів не вбачається можливим встановити недостовірність або наклепницький характер розповсюджуваних матеріалів. Із цих підстав матеріали вказаної справи суд вже повертав до Жовтневого районного відділу Управління МВС України в Миколаївській області для надання відповідних доказів. Натомість без будь-якого доопрацювання матеріали справи знову було направлено до суду. За відсутності відповідних доказів суддя, керуючись статтями 283, 284 КпАП, на підставі ст. 247 КпАП провадження у справі закрав.

До Підволочиського районного суду Тернопільської області надійшли матеріали від Підволочиського районного відділу Управління МВС України в Тернопільській області про притягнення до адміністративної відповідальності кандидата у депутати Г. за вчинення правопорушення, перед-баченого ст. 212¹⁰ КпАП, а саме за те, що 4 вересня 2012 р. Г. проводив передвиборну агітацію у формі і засобами, що суперечать Конституції або законам України, зокрема розповсюджував на території Підволочиського району плакати, на яких було зображено громадянина Д., голову Тернопільської обласної державної адміністрації (далі — ОДА) Є., а також кандидата у народні депутати України по окружному виборчому округу (далі — ОВО) Ж., що суперечило вимогам статей 3, 68 Конституції України та ст. 303 Цивільного кодексу України, чим порушив права та інтереси цих осіб.

Через недоліки, які були допущені при оформленні матеріалів про притягнення Г. до адміністративної відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП, 6 вересня 2012 р. суд повернув матеріали провадження для належного оформлення.

Зокрема, у постанові суд вказував на те, що у протоколі про адміністративне правопорушення неналежним чином розкрито об'єктивну сторону правопорушення. Фабула правопорушення є неконкретною, речення незмістовні. З фабули неможливо встановити, чи саме кандидат у народні депутати Г. розповсюдив плакат, на якому містилося зображення громадянина Д., голови Тернопільської ОДА Є., а також кандидата у народні депутати України по ОВО Ж. та не наведено будь-яких доказів вчинення правопорушення. Не розкрито зміст, яким саме чином розміщення зображень цих громадян на плакаті суперечить вимогам Конституції або законам України, не встановлено, кого стосуються звернення, що мають образливий характер.

Ці вимоги суду не виконано, об'єктивну сторону правопорушення не

розкрито, до суду надіслано той же протокол, у якому до того ж відсутні відомості про потерпілих.

Крім того, у справі немає будь-яких належних та допустимих доказів на підтвердження того, що правопорушення вчинено саме кандидатом у народні депутати України Г., а не іншою особою. Не встановлено власника рекламного щиту, на якому було розміщено плакат із зображенням зазначених осіб. Не відібрано пояснення у власника рекламного щиту з приводу замовлення та розміщення плакату з метою встановлення винних осіб.

На виконання вимог постанови суду від 6 вересня 2012 р. працівники міліції лише провели технічну роботу, зокрема надали суду оригінал рапорту дільничного інспектора міліції, завірену підписами постанову про відмову в порушенні кримінальної справи та зазначили лише прізвища понятих, не вказавши їхню адресу.

Ці обставини не дали можливості повно та об'єктивно розглянути матеріали справи, а тому суд повторно скерував матеріали на дооформлення, не перевірявши наявності підстав для закриття провадження.

28 листопада 2012 р. у цій справі за клопотанням прокурора винесено постанову Підволочиського районного суду Тернопільської області про закриття провадження у справі у зв'язку з закінченням строку притягнення до адміністративної відповідальності.

Судам у своїй практиці необхідно звертати увагу на те, що у випадку відсутності доказів на підтвердження такого складу адміністративного правопорушення, як здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, провадження у справі підлягає закриттю на підставі статей 247, 283, 284 КпАП.

Білоцерківський міськрайонний суд Київської області обґрунтовано закриття провадження у справі щодо В. за ст. 212¹⁰ КпАП через відсутність події і складу правопорушення.

Як зазначено у протоколі про адміністративне правопорушення, 17 жовтня 2015 р. близько 11 год. 20 хв. у м. Києві В. проводив передвиборну агітацію шляхом друку та розповсюдження агітаційних листівок, які містили недостовірні відомості про кандидата на посаду голови Білоцерківської міської ради.

Суд зазначив, що об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини у сфері охорони конституційного ладу України та сфері виборчого права.

У судовому засіданні встановлено: у протоколі про адміністративне правопорушення зафіксовано, що В. як представник громадської організації знаходився в автомобілі, в якому було виявлено 10 упаковок агітаційних

листівок, замовником яких В. не був, їх не розповсюджував, особисто також В. агітацію не здійснював.

У постанові суд зазначив, що сам по собі факт присутності В. в автомобілі, в якому було виявлено зазначену продукцію, не може бути підставою для притягнення до відповідальності.

Вишгородський районний суд Київської області постановою від 2 листопада 2015 р. закрав провадження у справі щодо Ц. за ст. 212¹⁰ КпАП на підставі п. 1 ст. 247 КпАП через відсутність в його діях складу правопорушення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 23 жовтня 2015 р. близько 7 год. 30 хв. у с. Романівка Вишгородського району Київської області Ц. розповсюджував антиагітаційні листівки стосовно Особи_6 та своїми діями порушив обмеження щодо ведення передвиборної агітації.

Оцінивши досліджені докази, протокол про адміністративну відповідальність, пояснення Ц., з яких вбачається, що він роздавав агітаційні листівки 23 жовтня 2015 р., що не суперечить закону, оскільки агітація була заборонена 24 жовтня та 25 жовтня 2015 р., суд дійшов висновку про те, що в діях Ц. немає складу правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП.

Протоколом про адміністративне правопорушення було зафіксовано, що проводилася антиагітація, тобто дії слід було кваліфікувати за таким складом, як здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Конституції або законам України. Однак суддя не зазначив зміст листівок, не з'ясував, яка інформація є антиагітаційною і чи порушувала права Особи_6.

2.5. Інше порушення встановлених законом обмежень щодо ведення передвиборної агітації

Для підтвердження такого складу адміністративного правопорушення, як інше порушення встановлених законом обмежень щодо ведення передвиборної агітації, судам необхідно:

- перевірити наявність передвиборної агітації;
- зазначати положення (відповідну частину та статтю) закону, що було порушено проти-правними діями;
- зазначати, права якого кандидата (партії, особи) порушено такими діями;
- встановити, чи протиправні дії вчинено під час виборчого процесу (або поза строками);
- перевірити, чи є особа, яка проводила передвиборну агітацію, суб'єктом виборчого процесу; чи не передбачено обмежень щодо неї на проведення такої агітації; встановити статус такої особи (чи є вона кандидатом, який обіймає посаду в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у

військових частинах, на державних, комунальних підприємствах, у закладах, установах, організаціях (у тому числі за сумісництвом); чи не залучав такий кандидат для передвиборної агітації або використовував для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих йому осіб, службовий транспорт, засоби зв'язку, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також чи використовував службові або виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації (ч. 2 ст. 60 Закону № 595-VIII);

- встановити, чи супроводжувалася передвиборна агітація наданням виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах цінних паперів, кредитів, лотерейних білетів, товарів (крім товарів, що містять візуальні зображення назви, символіки, прапора місцевої організації партії, яка є суб'єктом виборчого процесу, політичної партії, місцева організація якої є суб'єктом виборчого процесу, або інших агітаційних матеріалів, за умови, що вартість таких товарів не перевищує 5 відсотків розміру мінімальної заробітної плати⁷) та інших матеріальних цінностей або робіт чи послуг (ч. 4 ст. 60 Закону № 595-VIII);

– перевірити, чи не порушено інших обмежень, передбачених ст. 60 Закону № 595-VIII;

– перевірити, чи не передбачено відповідальність за вчинені дії статтями 212⁹, 212¹³, 212¹⁴ КпАП.

Отже, за цим складом правопорушення слід кваліфікувати дії, обмеження щодо яких передбачені ст. 60 Закону № 595-VIII, а також відповідними положеннями законів № 4061-VI, 474-XIV, 5475-VI.

Із цієї категорії справ, вивчених під час узагальнення, вбачається, що належні та допустимі докази на підтвердження обставин, викладених у протоколах про адміністративне правопорушення, в основному долучаються до матеріалів справ.

Так, постановою від 29 грудня 2016 р. Баштанський районний суд Миколаївської області притягнув А. до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 9 грудня 2016 р. близько 11 год. 40 хв. в одній з комунальних установ м. Баштанки А. як керівник цієї установи і кандидат у депутати Баштанської міської ради об'єднаної територіальної громади використала службове приміщення для зберігання агітаційних матеріалів (календарів, газет, буклетів) від політичної партії, чим порушила ч. 2 ст. 60 Закону № 595-VIII, а саме: обмеження щодо

⁷ Відповідно до ч. 14 ст. 74 Закону № 4061-VI вартість товарів не повинна перевищувати три відсотки розміру мінімальної заробітної плати.

ведення передвиборчої агітації.

У постанові суддя зазначив, що факт порушення підтверджується: рапортом до поліції від 9 грудня 2016 р., протоколом прийняття заяви до поліції від 9 грудня 2016 р., протоколом огляду місця події та фототаблицею до нього від 9 грудня 2016 р., висновком за матеріалами перевірки від 1 грудня 2016 р., ін.

Суддя, як і особа, яка склала протокол про адміністративне правопорушення, правильно зазначили, що протиправні дії порушують обмеження щодо ведення передвиборної агітації, передбачені ч. 2 ст. 60 Закону № 595-VIII, що є ознакою складу правопорушення за ст. 212¹⁰ КпАП.

Ковельський міськрайонний суд Волинської області постановою від 19 листопада 2015 р. визнав К. винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, та наклав стягнення у виді штрафу.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення К. 20 жовтня 2015 р. в період з 15 год. 30 хв. до 17 год. 30 хв. у м. Ковелі по вул. Міцкевича під час агітації за кандидата в депутати Ковельської міської ради Особу_7 організувала безкоштовну роздачу солодкої вати потенційним виборцям, чим порушила обмеження щодо проведення передвиборної агітації (ч. 4 ст. 60 Закону № 595-VIII).

У судовому засіданні К. свою вину визнала і пояснила, що 20 жовтня 2015 р. у м. Ковелі по вул. Міцкевича біля школи безкоштовно роздавала неповнолітнім солодку вату у зв'язку з дитячим святом, однак, не усвідомлювала, що даний захід виявиться передвиборною агітацією. Разом з солодкою ватою роздавала повітряні кульки із символікою політичної партії.

Ухвалюючи рішення, суд мав звернути увагу на те, що відповідно до ч. 4 ст. 60 Закону № 595-VIII забороняється проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах цінних паперів, кредитів, лотерейних білетів, товарів (крім товарів, що містять візуальні зображення назви, символіки, прапора місцевої організації партії, яка є суб'єктом виборчого процесу, політичної партії, місцева організація якої є суб'єктом виборчого процесу, або інших агітаційних матеріалів, за умови, що вартість таких товарів не перевищує 5 відсотків розміру мінімальної заробітної плати) та інших матеріальних цінностей або робіт чи послуг.

Оскільки вартість солодкої вати разом із повітряною кулькою значно менше зазначеної у законі суми, тому немає складу адміністративного правопорушення.

Слід зазначити, що неповнолітні, яким К. безкоштовно роздавала солодку

вату, не є суб'єктами виборчого процесу.

Овідіопольський районний суд Одеської області постановами від 11 листопада 2015 р. визнав винними А. і Б. у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, і наклав адміністративне стягнення у виді штрафу.

Відповідно до постанов суду та протоколів про адміністративне правопорушення А. і Б. 19 жовтня 2015 р. з 17 до 19 год. у с. Новоградівка Овідіопольського району Одеської області розвозили пакети з крупами для мешканців села з метою підтримати кандидата на посаду Новоградівського сільського голови Особу_8 на місцевих виборах 25 жовтня 2015 р.

Проте у постанові суду щодо А. зазначено, що її діями порушено вимоги ч. 4 ст. 60 Закону № 595-VIII.

У постанові суд мав би зазначити, чи перевищує вартість круп 5 відсотків розміру мінімальної заробітної плати (ч. 4 ст. 60 Закону № 595-VIII), оскільки тільки у разі перевищення цього розміру дії утворюють об'єктивну сторону складу правопорушення. У протилежному випадку немає складу правопорушення.

Постановою від 1 грудня 2015 р. Солом'янський районний суд м. Києва визнав Ц. винною у вчиненні адміністративного правопорушення за ст. 212¹⁰ КпАП, але на підставі ст. 22 КпАП звільнив від адміністративної відповідальності, обмежившись усним зауваженням.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення Ц. 17 жовтня 2015 р. близько 15 год. по вул. Очаківській у м. Києві порушив обмеження щодо ведення передвиборної агітації, оскільки роздавав громадянам безкоштовно кавові напої, вартість яких не перевищувала 10 грн.

У постанові суддя не зазначив, які обмеження, передбачені ст. 60 Закону № 595-VIII порушив Ц.

Однак, оскільки вартість кави менше 5 відсотків розміру мінімальної заробітної плати (ч. 4 ст. 60 Закону № 595-VIII), це свідчить про відсутність об'єктивної сторони цього складу правопорушення.

Апеляційний суд м. Києва, встановивши відсутність складу адміністративного правопорушення за ст. 212¹⁰ КпАП, постановами від 30 жовтня та 1 листопада 2012 р. скасував постанови Подільського районного суду м. Києва від 21 вересня 2012 р. про притягнення до відповідальності студента К. та безробітної Б. за те, що вони, перебуваючи 20 вересня 2012 р. на вул. Набережно-Хрещатицькій у м. Києві біля агітаційної палатки за Особу_9 пропонували громадянам печиво та чай.

Подільській районний суд м. Києва, визнаючи К. і Б. винними, дійшов помилкового висновку про те, що передвиборна агітація шляхом

розповсюдження агітаційних газет, яка супроводжувалась наданням печива та чаю, є порушенням вимог ч. 13 (у редакції Закону від 21 листопада 2013 р. № 709-VII — ч. 14) ст. 74 Закону № 4061-VI.

Відповідно до цієї норми закону забороняється проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям, закладам, установам, організаціям коштів або безоплатно чи на пільгових умовах товарів (крім товарів, що містять візуальні зображення назви, символіки, прапора партії, за умови, що вартість таких товарів не перевищує три відсотки мінімального розміру заробітної плати).

Суд апеляційної інстанції встановив, що у матеріалах справ відсутні докази того, що К. і Б. роздавали печиво та чай безоплатно чи на пільгових умовах виборцям і закликали або пропонували голосувати за або не голосувати за певну партію чи кандидата у депутати, як і немає доказів того, що упаковка печива та чаю містила візуальні зображення назви, символіки кандидата у народні депутати, і вартість таких товарів перевищувала три відсотки мінімального розміру заробітної плати. Не спростовані у справі і пояснення К. і Б. про те, що чай надавали з власного термоса.

Апеляційний суд м. Києва, скасовуючи постанови Подільського районного суду м. Києва, зазначив, що висновки цього суду не ґрунтуються на матеріалах справ.

Вказане вище свідчить про недоліки у проведенні досудового провадження, а також про неналежну перевірку судами правильності оформлення протоколів про адміністративне правопорушення, зокрема щодо наявності складу такого правопорушення.

Непоодинокі випадки, коли під час виборів здійснюються різні заходи для заохочення виборців голосувати за того чи іншого кандидата.

Так, постановою Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 4 жовтня 2012 р. притягнуто до адміністративної відповідальності К. за здійснення передвиборної агітації у формах і засобами, що суперечать Закону № 4061-VI.

Як вбачається з постанови суду, 29 серпня 2012 р. об 11 год. К. як довірена особа кандидата в народні депутати України Д. на конференції працівників освіти м. Олександрії в Будинку культури вручив подарунок (комп'ютер) директору гімназії, зазначивши, що комп'ютер вручається навчальному закладу від імені кандидата в народні депутати України Д., чим здійснив передвиборну агітацію у формі, що суперечить законам України.

Суд встановив, що К., перебуваючи у відпустці, як довірена особа кандидата в народні депутати України Д. дійсно був присутнім на

конференції працівників освіти, де подарував комп'ютер, зазначивши у виступі, що він вручається навчальному закладу від імені кандидата в народні депутати України Д., а тому суд дійшов висновку, що в діях К. є ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁰ КпАП, що підтверджується протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями К. та іншими доказами.

2.6. Агітація в день проведення референдуму

Для підтвердження такого складу правопорушення, як агітація в день проведення референдуму, судам необхідно перевіряти:

1) наявність агітації: зазначати, у якій формі її здійснено; чи не є вона висвітленням офіційної позиції Президента України та Верховної Ради України про проведення всеукраїнського референдуму про внесення змін до розділів I «Загальні засади», III «Вибори. Референдум», XIII «Внесення змін до Конституції України» та референдуму про зміну території України, або роз'яснювальною діяльністю ініціативної групи референдуму щодо пропонованого питання референдуму (частини 3—5 ст. 70 Закону України від 6 листопада 2012 р. № 5475-VI «Про всеукраїнський референдум» (далі — Закон № 5475-VI));

2) яким суб'єктом здійснювалася агітація: представником ініціативної групи референдуму, всеукраїнської громадської організації, партією, депутатом від партії, посадовою (службовою) особою підприємства—розповсюджувача реклами, фізичною особою, яка має право голосу;

3) чи не є особа, яка проводила агітацію, суб'єктом, стосовно якого встановлено обмеження щодо ведення агітації референдуму (ч. 1 ст. 76 Закону № 5475-VI);

4) чи не передбачено відповідальність за вчинені дії статтями 212⁹, 212¹³, 212¹⁴ КпАП.

Незважаючи на те, що останні 15 років в Україні не проводилися референдуми, особи, уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, та судді помилково кваліфікували протиправні дії за таким складом правопорушення, як агітація в день проведення референдуму, хоча дії було вчинено під час виборчого процесу.

Так, постановою судді Дніпровського районного суду м. Києва від 11 листопада 2015 р. Р. визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення Р. 24 жовтня 2015 р. о 12 год. у квартирі здійснював агітацію за партію, чим порушив правила

агітації в день проведення референдуму.

Суд притягнув Р. до адміністративної відповідальності, не зазначивши, які саме дії вчинив Р., без посилання на норми виборчого закону і склад правопорушення, залишивши поза увагою неправильну кваліфікацію дій на стадії досудового провадження.

Ураховуючи, що 25 жовтня 2015 р. проводились місцеві вибори, а Р. здійснював агітацію 24 жовтня 2015 р., чим порушив ч. 2 ст. 54 Закону від 14 липня 2015 р. № 595-VIII «Про місцеві вибори» (далі — Закон № 595-VIII), його дії необхідно було кваліфікувати за таким складом, як проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом. Однак така кваліфікація була б правильною, якби дії було вчинено за межами квартири, оскільки у власному помешканні не заборонено агітувати навіть у день проведення виборів. У постанові не зазначено, які дії здійснив Р., вбачається, що не зняв з балкону агітаційний плакат.

Постановою судді цього ж суду від 9 листопада 2015 р. Т. притягнуто до відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП за те, що 25 жовтня 2015 р. о 10 год. він порушив обмеження щодо ведення передвиборної агітації, а саме агітував у день проведення референдуму.

У судовому засіданні Т. вину визнав і заявив, що забув зняти банер з балкона.

Незважаючи на те, що 25 жовтня 2015 р. проводилися місцеві вибори, а не референдум, суд притягнув Т. до відповідальності, при цьому не зазначивши, норму якого виборчого закону порушено, за яким складом кваліфіковано протиправні дії, залишив поза увагою неправильну кваліфікацію дій на стадії досудового провадження.

Статтею 212¹⁰ КпАП передбачено відповідальність за порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації під час виборів Президента України, виборів депутатів Верховної Ради України, місцевих виборів, а також за порушення обмежень щодо агітації референдуму. Однак деякі судді неправильно застосовують положення ст. 212¹⁰ КпАП, помилково вважаючи, що до адміністративної відповідальності за цією статтею можуть бути притягнуті особи тільки за порушення обмежень агітації референдуму.

Так, Києво-Святошинський районний суд Київської області постановою від 26 жовтня 2015 р. звільнив А. від відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення, провадження у справі закрит.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 24 жовтня 2015 р. о 1 год. 30 хв. у сел. Чабани А. здійснював агітацію шляхом розклеювання листівок поза строками, встановленими законом.

У постанові суду зазначено, що в даному випадку відсутні подія і склад адміністративного правопорушення, оскільки проводились місцеві вибори, а не референдум.

Слід звернути увагу, що у протоколі про адміністративне правопорушення було правильно кваліфіковано протиправні дії і зафіксовано факт порушення строків проведення передвиборної агітації під час процесу місцевих виборів, оскільки А. розклеював агітаційні листівки 24 жовтня 2015 р. — напередодні дня виборів, чим порушив ч. 2 ст. 54 Закону № 595-VIII.

Вбачається, що суддя вирішив, що до відповідальності за ст. 212¹⁰ КпАП можуть бути притягнуті особи тільки під час підготовки та проведення референдуму, що є неправильним.

Дніпровський районний суд м. Києва постановою від 20 листопада 2015 р. визнав З. винною у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП, і звільнив її від відповідальності на підставі ст. 22 КпАП, обмежившись усним зауваженням.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення З. 24 жовтня 2015 р. об 11 год. здійснювала агітацію за політичну партію, чим порушила заборону агітації в день проведення референдуму.

Ухвалюючи рішення, суд не послався на порушення відповідної статті Закону № 595-VIII, не кваліфікував протиправні дії за конкретним складом, передбаченим ст. 212¹⁰ КпАП, не виправив помилку досудового провадження, коли дії З. було кваліфіковано як «порушення заборони ведення агітації в день проведення референдуму», незважаючи на те, що 25 жовтня 2015 р. проводились місцеві вибори, а не референдум.

II. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях (ст. 212¹⁴ КпАП)

Статтею 212¹⁴ КпАП передбачено відповідальність за:

- порушення встановленого законом **порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами громадянином;**
- розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у **заборонених законом місцях громадянином;**
- порушення встановленого законом **порядку розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами підприємствами—**

розповсюджувачами реклами.

Об'єктом такого правопорушення є суспільні відносини у сфері виборчого процесу, зокрема під час підготовки та проведення передвиборної агітації, порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами під час виборчого процесу місцевих виборів, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів, старости; виборів депутатів Верховної Ради України, виборів Президента України та процесу підготовки і проведення референдуму; виборчі права громадян, право на участь у референдумі, а також право на проведення передвиборної агітації та агітації референдуму.

Безпосереднім об'єктом є порядок розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами.

Об'єктивна сторона правопорушення виражається:

— у порушенні встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами громадянином;

— у розміщенні агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином;

— у порушенні встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами підприємствами—розповсюджувачами реклами.

Кваліфікуючою ознакою правопорушення є його вчинення підприємствами—розповсюджувачами реклами.

Суб'єкт адміністративного правопорушення — осудна особа, якій на момент вчинення правопорушення виповнилося 16 років; посадова особа підприємств—розповсюджувачів реклами.

Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу.

Диспозиція ст. 212¹⁴ КпАП є бланкетною, тому особи, які уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення, і судді для правильного застосування на практиці її положень мають звертатися до відповідних норм законів України та нормативно-правових актів, якими регулюються правовідносини у сфері виборчого права, порушення яких і свідчить про наявність ознак одного зі складів правопорушення, передбаченого зазначеною статтею.

Спільною ознакою для всіх трьох складів право-порушення, передбаченого ст. 212¹⁴ КпАП, є наявність агітаційних матеріалів чи політичної реклами.

Так, під агітаційними матеріалами слід розуміти:

— інформацію, зафіксовану на папері (виборчі листівки, плакати, стенди, постери, брошури, інші друковані видання, а також матеріали, що розміщуються

на носіях зовнішньої реклами);

— *інформацію, зафіксовану на електронних носіях* (аудіовізуальні твори), що містить виступи, інтерв'ю, нариси, відеофільми, аудіо- та відеокліпи, інші публікації та повідомлення, зміст яких — спонукати виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата у депутати або партію—суб'єкта виборчого процесу, що супроводжується або ні роз'ясненням політики якої-небудь партії чи громадської організації (статті 54, 56 Закону № 595-VIII).

Реклама друкованих видань (газет, журналів, книг), інших товарів та послуг з використанням прізвищ чи зображень (портретів) кандидатів, назв чи символіки партій—суб'єктів виборчого процесу належить до політичної реклами, визначення якої наведено у ч. 5 ст. 57 Закону № 595-VIII та ч. 3 ст. 68 Закону від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» (далі — Закон № 4061-VI).

Згідно з ч. 4 ст. 54 Закону № 595-VIII офіційні повідомлення в період виборчого процесу про дії кандидатів, пов'язані з виконанням ними посадових (службових) повноважень, передбачених Конституцією та законами України, підготовлені у порядку, визначеному Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», не є передвиборною агітацією (агітаційними матеріалами). Такі офіційні повідомлення не повинні містити коментарів агітаційного характеру, а також відео-, аудіозаписів, кінозйомок, фотоілюстрацій про дії зазначених осіб як кандидатів.

Порядок розміщення зовнішньої реклами визначено у ст. 16 Закону від 3 липня 1996 р. № 270/96-ВР «Про рекламу» (далі — Закон № 270/96-ВР). Так, відповідно до абз. 1 ч. 1 цієї статті розміщення зовнішньої реклами у населених пунктах проводиться на підставі дозволів, що надаються виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, а поза межами населених пунктів — на підставі дозволів, що надаються обласними державними адміністраціями в порядку, встановленому цими органами на підставі типових правил, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Під час видачі дозволів на розміщення зовнішньої реклами втручання у форму та зміст зовнішньої реклами забороняється. Дозвіл надається строком на п'ять років, якщо менший строк не зазначено у заяві.

Розміщення зовнішньої реклами у межах смуги відведення автомобільних доріг здійснюється відповідно до Закону № 270/96-ВР на підставі зазначених дозволів, які оформляються за участю центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства та управління автомобільними дорогами, або їх власників та центрального

органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпеки дорожнього руху.

Зовнішня реклама на територіях, будинках та спорудах розміщується за згодою їх власників або уповноважених ними органів (осіб) (абз. 4 ч. 1 ст. 16 Закону № 270/96-ВР).

Згідно з ч. 1 ст. 17 Закону № 270/96-ВР розміщення внутрішньої реклами погоджується лише з власником місця її розташування або з уповноваженою ним особою. При погодженні розміщення внутрішньої реклами втручання у форму та зміст реклами забороняється.

Частиною 2 ст. 17 Закону № 270/96-ВР передбачено заборону розміщувати внутрішню рекламу у приміщеннях державних органів та органів місцевого самоврядування, дошкільних навчальних закладах, середніх загальноосвітніх школах та спеціалізованих загальноосвітніх -закладах освіти.

Розміщення реклами на транспорті погоджується лише з власниками об'єктів транспорту або уповноваженими ними органами (особами). Розміщення реклами на транспорті повинно відповідати вимогам безпеки та правил дорожнього руху.

За умови розміщення реклами на транспорті з дотриманням вимог безпеки і правил дорожнього руху забороняється вимагати від власників транспортних засобів отримання дозволів, погоджень, інших документів щодо розміщення реклами.

Однак відповідно до п. 6 ч. 9 ст. 60 Закону № 595-VIII заборонено розміщувати носії політичної реклами на зовнішній поверхні та всередині транспортних засобів громадського користування, у тому числі таксі, у приміщеннях та на будівлях станцій метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів.

Суперечність норм законів № 270/96-ВР (якими дозволяється) та № 595-VIII (нормами якого забороняється розміщення політичної реклами на транспорті громадського користування) потребує врегулювання на законодавчому рівні.

Умови виготовлення та порядок розміщення друкованих агітаційних матеріалів, до яких належать плакати, стенди, листівки, постери, інша друкована продукція з написами, що стосуються передвиборної агітації, а також матеріали, що розміщуються на носіях зовнішньої реклами, передбачені ст. 56 Закону № 595-VIII.

Так, відповідно до ч. 4 цієї статті плакати, стенди, листівки та інші друковані агітаційні матеріали (крім матеріалів, що розміщуються на носіях зовнішньої реклами) розміщуються лише у місцях, визначених і обладнаних місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування не пізніше як за 45 днів до дня голосування. Таке рішення місцевих органів

виконавчої влади про визначені та обладнані місця для розміщення агітаційних матеріалів згідно зі ст. 5 Закону від 13 січня 2011 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» має бути оприлюднено в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних; на інформаційних стендах; будь-яким іншим способом.

Порядок розміщення агітаційних матеріалів та/або політичної реклами у ЗМІ передбачено статтями 57—59 Закону № 595-VIII із врахуванням обмежень, передбачених ст. 60 цього Закону.

Згідно з ч. 2 ст. 65 Закону № 4061-VI та ч. 3 ст. 51 Закону № 595-VIII ЗМІ, інформаційні агентства можуть брати участь у спеціальному інформаційному забезпеченні виборів на замовлення Центральної чи окружної виборчої комісії, а щодо фактів та подій, пов'язаних з виборчим процесом, — із власної ініціативи з дотриманням вимог цих законів.

Інформаційні агентства, ЗМІ, що поширюють інформацію про події, пов'язані з виборами, не можуть допускати замовчування суспільно необхідної інформації, що стосується цих подій, якщо вона була їм відома на момент поширення інформації. ЗМІ та інформаційні агентства повинні намагатися отримувати інформацію про події, пов'язані з виборами, з двох і більше джерел, віддаючи перевагу першоджерелам.

1. Досудове провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁴ КпАП

Диспозицією ст. 212¹⁴ КпАП визначено три склади адміністративного правопорушення:

- порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами громадянином;
- розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином;
- порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами підприємствами—розповсюджувачами реклами.

Спільною ознакою для всіх трьох складів правопорушення є наявність агітаційних матеріалів чи політичної реклами.

Для розмежування протиправних дій за такими складами, як порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами громадянином та розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином необхідно

звернути увагу на таке.

Порядок розміщення агітаційних матеріалів — це розміщення:

— на стендах, дошках оголошень у місцях, визначених і обладнаних місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування агітаційних матеріалів чи політичної реклами не пізніше як за 45 днів до дня голосування (ч. 4 ст. 56 Закону № 595-VIII);

— на носіях зовнішньої реклами у населених пунктах згідно з ч. 1 ст. 16 Закону № 270/96-ВР агітаційних матеріалів чи політичної реклами на підставі дозволів, що надаються виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, а поза межами населених пунктів — на підставі дозволів, що надаються обласними державними адміністраціями в порядку, встановленому цими органами на підставі типових правил, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, з урахуванням обмежень, передбачених ст. 60 Закону № 595-VIII;

— у друкованих та аудіовізуальних (електронних) ЗМІ агітаційних матеріалів чи політичної реклами, що оформлені у виді виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіо- та відеокліпів, інших публікацій та повідомлень, що здійснюється відповідно до положень статей 57—59 Закону № 595-VIII з урахуванням обмежень, передбачених ст. 60 цього Закону.

Агітаційні матеріали також розміщуються під час проведення передвиборної агітації у формах, передбачених пунктами 1, 2, 3, 5, 7, 9 ч. 5 ст. 54 Закону № 595-VIII. Зокрема:

- а) проведення зборів громадян, інших зустрічей з виборцями;
- б) проведення мітингів, походів, демонстрацій, пікетів;
- в) проведення публічних дебатів, дискусій, круглих столів, прес-конференцій стосовно положень передвиборних програм місцевих організацій партій— суб'єктів виборчого процесу, їх політичної діяльності чи політичної діяльності кандидатів;
- г) розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації;
- г) проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач чи інших публічних заходів (що супроводжуються розміщенням на різного видах носіях матеріалів передвиборної агітації) за підтримки місцевої організації партії— суб'єкта виборчого процесу, кандидата, а також оприлюднення інформації про таку підтримку;
- д) встановлення агітаційних наметів із дотриманням вимог Закону № 270/96-ВР.

Згідно з ч. 5 ст. 55 Закону № 595-VIII місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости мають право встановлювати агітаційні намети для проведення агітації на свою підтримку, поширення друкованих та інших агітаційних матеріалів.

Відповідно до ч. 3 ст. 56 Закону № 595-VIII місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатних виборчих округах, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости зобов'язані подати по одному примірнику кожного друкованого агітаційного матеріалу, виготовленого за рахунок власних виборчих фондів не пізніше як через два дні після його виготовлення до відповідної територіальної виборчої комісії.

Громадяни України мають право здійснювати передвиборну агітацію, вільно і всебічно обговорювати політичні, ділові, особисті якості та передвиборні програми кандидатів, місцевих організацій партій.

І, відповідно, під час такої передвиборної агітації громадяни мають право розміщувати у місцях, не заборонених законом, агітаційні матеріали чи політичну рекламу із дотриманням строків, передбачених ч. 2 ст. 54 Закону № 595-VIII, та обмежень, передбачених ст. 60 цього Закону.

Отже, агітаційні матеріали розміщуються у приміщенні під час проведення зборів, зустрічей, дебатів, круглих столів, прес-конференцій на стінах, столах у виді брошур, буклетів, листівок, газет, плакатів; на вулиці під час проведення мітингів, походів, демонстрацій, пікетів, проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач чи інших публічних заходів (плакати, банери); на одязі (футболки, куртки, кепки); на носіях зовнішньої реклами.

Про виділення місць для розміщення матеріалів передвиборної агітації місцеві органи влади ухвалюють відповідне рішення, яке оприлюднюється для ознайомлення з ним учасників виборчого процесу.

Передвиборні агітаційні матеріали знімаються з 24 год. останньої п'ятниці, що передує дню голосування, відповідними службами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (ч. 11 ст. 60 Закону № 595-VIII).

З часу припинення передвиборної агітації відповідно до цього Закону забороняються проведення агітаційних заходів, розповсюдження передвиборних агітаційних матеріалів у ЗМІ, демонстрація агітаційних фільмів чи кліпів, розповсюдження виборчих листівок, плакатів, інших друкованих агітаційних

матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації, публічні заклики голосувати за чи не голосувати за кандидатів на відповідних місцевих виборах або публічна оцінка діяльності цих кандидатів (ч. 12 ст. 60 Закону № 595-VIII).

У протоколі про адміністративне правопорушення недостатньо послатися тільки на назву та частину статті КпАП. Слід розкрити її зміст і зазначити вчинені дії.

На підтвердження порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами громадянином у протоколі про адміністративне правопорушення слід зазначити: по-перше, який порядок розміщення порушено та в якій формі оформлено друковані та/або -аудіовізуальні агітаційні матеріали чи політичну рекламу (виступ, інтерв'ю, нарис, відео-фільм, аудіо- та відеокліп тощо); по-друге, які норми виборчого законодавства порушено, навести докази і додати матеріали на підтвердження вчиненого; по-третє, чи порушено порядок розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами; по-четверте, що особа, яка порушила порядок, є суб'єктом правопорушення і не є посадовою особою підприємства—розповсюджувача реклами; по-п'яте, що порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів здійснено на користь партії, кандидат якої офіційно зареєстрований ЦВК; по-шосте, права яких суб'єктів виборчого процесу порушено такими протиправними діями.

До протоколу необхідно долучати матеріали на підтвердження викладеної інформації, зокрема копію рішення ЦВК про реєстрацію кандидата, примірники вилучених агітаційних матеріалів чи політичної реклами, копію рішення місцевого органу влади про визначення місць для розміщення матеріалів передвиборної агітації чи зовнішньої реклами.

Розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином означає, що забороняється розміщувати:

— політичну рекламу в одному блоці з комерційною чи соціальною рекламою;

— агітаційні матеріали чи політичну рекламу в зарубіжних ЗМІ, що діють на території України;

— друковані передвиборні агітаційні матеріали, політичну рекламу та повідомлення про перебіг виборчого процесу на пам'ятках архітектури, на об'єктах культурної спадщини, на будинках і в приміщеннях органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій державної та комунальної форми власності, а також у місцях, де

вони перешкоджають безпеці дорожнього руху;

— носії політичної реклами на зовнішній поверхні та всередині транспортних засобів громадського користування, у тому числі таксі, у приміщеннях та на будівлях станцій метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів;

— матеріали передвиборної агітації, у тому числі політичної реклами, через телерадіо-трансляційні або інші інформаційні мережі сповіщення пасажирів та інформаційні табло у приміщеннях станцій та вагонах метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів, у транспортних засобах громадського користування (ч. 9 ст. 60 Закону № 595-VIII).

Забороняється також розміщувати агітаційні матеріали та політичну рекламу кандидатам, які займають посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у військових частинах (формуваннях), на державних, комунальних підприємствах, у закладах, установах, організаціях (у тому числі за сумісництвом), у службовому транспорті, приміщеннях та інших об'єктах за місцем роботи (ч. 2 ст. 60 Закону № 595-VIII).

При складанні протоколу про адміністративне правопорушення за таким складом, як розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином, необхідно зазначити: по-перше, у якому забороненому місці розміщено агітаційні матеріали чи політичну рекламу і якою нормою виборчого законодавства таке місце визначено забороненим, докази і додати матеріали на підтвердження вчиненого; по-друге, у забороненому місці розміщено агітаційні матеріали чи політичну рекламу і відповідно до якої норми виборчого законодавства друковані матеріали визначаються як агітаційні матеріали або як політична реклама; по-третє, що особа, яка порушила порядок, є суб'єктом правопорушення і не є посадовою особою підприємства—розповсюджувача реклами; по-четверте, що розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином здійснено на користь партії, кандидат якої офіційно зареєстрований ЦВК; по-п'яте, чи є потерпілий/і за наслідками протиправних дій.

Кваліфікуючою ознакою складу правопорушення за ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП є порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами підприємствами—розповсюджувачами реклами.

Розповсюджувачі реклами — це ЗМІ (друковані, електронні, телерадіокомпанії), рекламні та інформаційні агенції, типографії, партії, яким належать ЗМІ, інтернет-сайти.

Відповідно до ч. 1 ст. 58 Закону № 595-VIII місцеві організації партій,

кандидати в депутати від яких зареєстровані в багатомандатних виборчих округах, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости мають право за рахунок коштів власних виборчих фондів публікувати агітаційні матеріали, в тому числі передвиборні програми, в друкованих ЗМІ усіх форм власності, за винятком зарубіжних ЗМІ, що діють на території України.

Розповсюджувачі зовнішньої реклами повинні забезпечити рівний доступ та рівні умови для місцевих організацій партій-суб'єктів виборчого процесу, кандидатів до розміщення агітаційних матеріалів (політичної реклами) з використанням носіїв зовнішньої реклами.

У протоколі про адміністративне правопорушення за ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП недостатньо зазначити частину і назву статті КпАП, необхідно розкрити зміст і зазначити конкретні вчинені дії.

На підтвердження порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами підприємствами—розповсюджувачами реклами (положення статей 54—60 Закону № 595-VIII) необхідно вказати, що: по-перше, порушено порядок розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами в друкованих чи аудіовізуальних (електронних) ЗМІ, у якій формі оформлено агітаційні матеріали; або порядок розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами на стендах, дошках оголошень — у місцях, визначених і обладнаних місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування; або порядок розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами у населених пунктах чи поза межами населених пунктів; або порядок розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами під час проведення передвиборної агітації у формах передбачених пунктами 1—3, 5—7, 9 ч. 5 ст. 54 Закону № 595-VIII; по-друге, які норми виборчого законодавства порушено щодо порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами (зазначити таку норму), навести докази і додати матеріали на підтвердження вчиненого; по-третє, слід зазначити, чи порушено порядок розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами (зазначити, якими матеріалами це підтверджено); по-четверте, слід зазначити, що підприємство—розповсюджувач реклами, яке порушило порядок, належить (працює за договором) партії, кандидату в депутати, суб'єкту виборчого процесу, який зареєстрований як кандидат в депутати, представник партії; або, що підприємство—розповсюджувач реклами не належить партії, кандидату в депутати; по-п'яте, слід зазначити, права яких суб'єктів виборчого процесу порушено такими протиправними діями.

Узагальненням судової практики встановлено, що не всі особи, уповноважені

складати протоколи про адміністративне правопорушення за ст. 212¹⁴ КпАП, виконують всі вимоги, передбачені ст. 256 цього Кодексу, через що суди правомірно закривають справи.

Так, Подільський районний суд м. Києва постановою від 30 жовтня 2015 р. справу щодо А. закрав за відсутності в його діях складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 18 жовтня 2015 р. А. порушив порядок розміщення агітаційної реклами, а саме розклеював її на стовпах.

Розглянувши матеріали цієї справи, порушеної за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП (у протоколі зазначено ч. 14 ст. 212 КпАП), по суті, суд дійшов висновку, що в діях А. немає складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, виходячи з такого: протокол складено за ч. 14 ст. 212 КпАП, ст. 212 КпАП не містить ч. 14; ст. 212 КпАП виключено на підставі Закону від 15 червня 1992 р. № 2354-ХІІ; якщо особа мала на увазі ст. 212 з індексом 14, яка передбачає відповідальність за порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях, то ця стаття має дві частини; ч. 1 ст. 212¹⁴ передбачає відповідальність за порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях громадянином. У цьому випадку службова особа, яка склала протокол, не конкретизувала, який закон порушено, хоча ст. 212¹⁴ КпАП є бланкетною; не конкретизовано також, що це були за матеріали, їхнє фото і самі матеріали відсутні, не зрозуміло, чи це були агітаційні матеріали, чи політична реклама, що передбачено ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП; поняття агітаційної реклами ст. 212¹⁴ КпАП не містить.

Непоодинокі випадки, коли у протоколах про адміністративне правопорушення немає посилання на норму виборчого законодавства, порушення якої і є ознакою порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами громадянином (підприємствами—розповсюджувачами реклами) або розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином, через що справу про адміністративне правопорушення суди повертають на дооформлення.

Так, Голосіївський районний суд м. Києва постановою від 27 листопада 2015 р. справу щодо В. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, що надійшла з Голосіївського РУ ГУ МВС України у м. Києві, повернув на доопрацювання через таке.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 18 жовтня 2015 р. В. близько 1 год. 30 хв. у м. Києві по просп. 40-річчя Жовтня на стовпах

розклеював листівки політичного змісту від однієї з партій.

У постанові суддя зазначив, що відповідальність за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП настає у разі порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях громадянином. Тобто зазначена диспозиція статті містить бланкетну норму і відсилає до інших нормативних документів.

Водночас у протоколі не зазначено, чи порушив В., розклеюючи листівки, встановлений законом порядок їх розміщення чи розміщував їх у заборонених місцях, якщо так, то яку норму закону ним було порушено.

З огляду на це та керуючись статтями 7, 256 КпАП суддя повернув справу на доопрацювання.

2. Судовий розгляд

Залежно від того, за яким складом вчинено адміністративне правопорушення, змінюється предмет доказування.

Спільним предметом доказування для всіх трьох складів правопорушень, передбачених ст. 212¹⁴ КпАП, є наявність агітаційних матеріалів чи політичної реклами. А оскільки ця стаття є бланкетною, суд має не тільки зазначити, що виявлено агітаційні матеріали та/або політична реклама, які розміщені з порушенням встановленого законом порядку, або розміщені у заборонених законом місцях, але й чому виявлені матеріали є агітаційними (а не інформаційними) або матеріалами політичної реклами та навести відповідні норми законів № 595-VIII, 4061-VI, законів від 5 березня 1999 р. № 474-XIV «Про вибори Президента України», № 5475-VI чи № 270/96-ВР, якими регулюється питання їх розміщення.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁴ КпАП, за 2010—2016 рр. наведено у табл. 2.

Таблиця 2.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁴ КпАП за 2010—2016 рр. та 6 міс. 2017 р.*

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (6 міс.)
К Кількість справ	перебувало на розгляді	7	1	219	9	34	112	31	3
	повернено	2	-	49	3	7	18	3	-
	у тому числі для належного оформлення	2	-	49	3	7	16	3	-
	розглянуто	5	1	168	6	26	91	25	3
	не розглянуто на кінець звітнього періоду	-	-	2	-	1	3	3	-
К І	про накладення адмін. стягнення	4	-	99	2	21	50	7	3

	про застосування заходів впливу	-	-	8	-	-	2	-	-
	про закриття справи	1	1	61	4	5	39	18	-
з них у	зі звільненням від адмін. відповідальності при малозначності правопорушення	-	-	24	-	3	27	3	-
	з відсутністю події і складу адмін. правопорушення	1	1	35	-	2	8	5	-
	із закінченням строків накладення адмін. стягнення	-	-	-	4	-	3	10	-
	усього	5	1	168	6	26	91	25	3
Накладено адміністративних стягнень у вигляді штрафу		4	-	99	2	21	50	7	3
Сума штрафу, грн.	накладеного	340	-	10779	170	1817	7022	2295	425
	сплаченого добровільно	-	-	4782	-	595	1275	85	-

* За даними Державної судової адміністрації України.

2.1. *Порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами громадянином*

Під час розгляду таких справ на підтвердження складу правопорушення, крім доведення загального предмета доказування, необхідно також довести:

— порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами із зазначенням конкретних положень виборчого законодавства, яке було порушено протиправними діями;

— що таке порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами здійснено конкретним, встановленим громадянином (який не є посадовою особою підприємства—розповсюджувача реклами);

— на користь якого кандидата (партії) розміщувались агітаційні матеріали (зареєстрований/не зареєстрований ЦВК);

— що розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами відбувалось під час виборчого процесу (поза строками виборчого процесу/з порушенням строків, передбачених виборчим законодавством);

— чи не передбачено відповідальність за вчинені протиправні дії статтями 212⁹, 212¹⁰, 212¹³ КпАП.

Подільський районний суд м. Києва постановою від 12 листопада 2015 р. визнав винним Г. у порушенні порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами чи розміщення їх у заборонених законом місцях за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП (за двома складами, що є неправильним).

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення Г. 19 жовтня

2015 р. близько 13 год. 30 хв. у м. Києві на просп. Правди, розміщував агітаційні матеріали у не визначених органами місцевого самоврядування місцях, чим порушив ч. 4 ст. 56 Закону № 595-VIII.

Однак у постанові не зазначено, за яким складом кваліфіковано дії Г.: порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами чи розміщення їх у заборонених законом місцях.

Крім того, суддя не визначився і щодо того, розміщував Г. агітаційні матеріали чи політичну рекламу.

Правильним є мотивування судового рішення у такій справі.

Постановою від 31 березня 2016 р. Довгинцівський районний суд м. Кривого Рогу Дніпропетровської області закрав справу щодо А. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП через відсутність складу правопорушення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 25 березня 2016 р. близько 16 год. 30 хв. А. на автовокзалі в м. Кривому Розі розмістив на задньому склі автомобіля, який знаходиться у його користуванні, політичну рекламу з текстом «Я люблю Кривий Ріг. Я голосую за Особу_1», чим порушив порядок розміщення агітації, передбачений п. 6 ч. 9 ст. 60 Закону № 595-VIII.

Заслухавши А., дослідивши матеріали справи, суддя дійшов висновку, що в діях А. немає складу правопорушення за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП і зазначив таке.

Відповідно до ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП адміністративна відповідальність настає за порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях громадянином.

Як вбачається з протоколу про адміністративне правопорушення, А. порушив вимоги п. 6 ч. 9 ст. 60 Закону № 595-VIII. Однак, відповідно до цієї норми, забороняється розміщувати носії політичної реклами на зовнішній поверхні та всередині транспортних засобів громадського користування, у тому числі таксі, у приміщеннях та на будівлях станцій метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів. У протоколі про адміністративне правопорушення не вказано, що автомобіль А. використовувався як таксі.

Суддя правильно зазначив, що відповідно до ч. 3 ст. 68 Закону № 4061-VI політична реклама — це розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації за допомогою рекламних засобів. До політичної реклами належить також використання символіки або логотипів партій—суб'єктів виборчого процесу, а так само повідомлення про підтримку партією—суб'єктом виборчого процесу або кандидатом у депутати видовищних чи інших публічних заходів або привернення уваги до участі у таких заходах партії—

суб'єкта виборчого процесу чи певного кандидата у депутати. Реклама друкованих видань (газет, журналів, книг), інших товарів та послуг з використанням прізвищ чи зображень (портретів) кандидатів, назв чи символіки партій—суб'єктів виборчого процесу також є політичною рекламою.

Отже, розміщення на автомобілі тексту «Я люблю Кривий Ріг. Я голосую за Особу_1» у розумінні ст. 68 Закону № 4061-VI не можна віднести до політичної реклами.

Аналогічні протиправні дії були помилково кваліфіковані за ст. 212¹⁰ КпАП у такій справі.

Постановою судді Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 16 червня 2016 р. справу щодо Д. за ст. 212¹⁰ КпАП закрито за давністю накладення адміністративного стягнення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 6 березня 2016 р. близько 15 год. по вул. Лермонтова в м. Кривому Розі біля зупинки громадського транспорту Д. перебував за кермом таксі (транспортного засобу Daewoo Lanos), на задньому склі якого було наклеєно напис «Я люблю Кривий Ріг. Голосую за Особу_1», чим порушив обмеження щодо ведення передвиборної агітації, без вказівки, які саме обмеження, якими нормами виборчого законодавства такі обмеження передбачено і за яким складом ст. 212¹⁰ КпАП кваліфіковано протиправні дії.

У судовому засіданні Д. свою вину не визнав, пояснив, що йому не відомо, хто наклеїв на автомобіль зазначений напис і просив суд закрити провадження у справі у зв'язку з відсутністю в його діях складу правопорушення.

Отже, у судовій практиці виникають труднощі при розмежуванні понять «здійснення передвиборної агітації в місцях, заборонених законом» (ст. 212¹⁰ КпАП) та «порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів або розміщення агітаційних матеріалів у заборонених законом місцях» (ст. 212¹⁴ КпАП), що неприпустимо, оскільки вони регулюються різними правовими нормами.

Постановою судді Богородчанського районного суду Івано-Франківської області від 23 жовтня 2014 р. визнано винним Б. у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення Б. 23 жовтня 2014 р. біля 10 год. 20 хв. по вул. Шевченка в сел. Богородчани Івано-Франківської області на приміщенні Богородчанського виробничого житлового ремонтно-експлуатаційного підприємства розклеював агітаційні листівки за кандидата в народні депутати, і такі дії кваліфіковано як порушення встановленого законом

порядку розміщення агітаційних матеріалів. У суді Б. свою провину у вчиненому визнав і просив суворо не карати.

Розглянувши матеріали справи, суддя дійшов висновку, що в діях Б. є ознаки правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, оскільки він розмістив агітаційні матеріали у забороненому законом місці.

Проте такий висновок не ґрунтується на даних протоколу щодо кваліфікації дій як порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів.

Крім того, суддя мав мотивувати, чому він вважає листівки агітаційним матеріалом, зокрема необхідно було зазначити текст листівок і послатися на статті 68—69 Закону № 4061-VI. Також зазначити норму закону, відповідно до якої виробниче житлове ремонтно-експлуатаційне підприємство є місцем, де заборонено розміщувати агітаційні матеріали.

Виникають труднощі у розумінні змісту складів правопорушень за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП і кваліфікації протиправних дій за ними. Зокрема, порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів громадянином (ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП) і розміщення агітаційних матеріалів у забороненому законом місцях громадянином (ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП), які регулюються різними правовими нормами.

Так, Ставищенський районний суд Київської області постановою від 28 грудня 2015 р. заклав справу щодо К. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП у зв'язку з відсутністю складу правопорушення.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення К. 17 жовтня 2015 р. порушив встановлений законом порядок розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях, тобто помилково зазначено два склади правопорушення.

У суді К. вину свою не визнав, суду пояснив, що агітаційні плакати були розміщені у місцях, визначених рішенням виконавчого комітету Ставищенської селищної ради від 3 вересня 2015 р.

Перевіряючи матеріали справи, суд встановив, що у протоколі про адміністративне правопорушення не зазначено місце, час вчинення та не розкрито суть адміністративного правопорушення, зокрема, не зазначено, порушення розміщення яких саме агітаційних матеріалів та політичної реклами було допущено К., коли, в якому місці і не вказано місце розміщення таких матеріалів та реклами.

Враховуючи викладене та беручи до уваги, що в матеріалах справи немає оригіналів матеріалів передвиборної агітації (є лише фотокопія передвиборного плаката, а сам плакат як матеріал передвиборної агітації не вилучено зі

складанням про це протоколу (ст. 265 КпАП) та не оглянуто (ст. 264 КпАП), суддя дійшов висновку про те, що в діях К. немає складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Недоліком є також і те, що дії К. у протоколі кваліфіковано за двома складами правопорушення, що залишилось без уваги судді.

Як встановлено під час узагальнення судової практики, найпоширенішим недоліком і протоколів про адміністративні правопорушення, і постанов судів є відсутність посилання на норми виборчого законодавства, порушені протиправними діями.

Так, постановою від 1 вересня 2016 р. Біловодського районного суду Луганської області притягнуто Д. до відповідальності за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 22 червня 2016 р. близько 13 год. Д. у сел. Біловодська порушив порядок розміщення агітаційних матеріалів, зокрема на бігборді поряд з кафе встановив плакат агітаційного змісту, чим порушив рішення Біловодської селищної ради від 27 травня 2016 р.

Незважаючи на те, що ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП є бланкетною, суддя не зазначив, які норми виборчого законодавства порушено протиправними діями.

Непоодинокими є випадки, коли одні й ті ж дії по-різному кваліфікують особи, що складають протоколи про адміністративні правопорушення, та судді, які потім розглядають матеріали таких справ.

Так, постановами від 3 серпня та 24 листопада 2016 р. Кіровський районний суд м. Дніпропетровська визнав Б. і Р. винними у розміщенні агітаційних матеріалів та політичної реклами у заборонених законом місцях, але у справі щодо Р. через збіг строку притягнення до відповідальності провадження закрав.

Із протоколів про адміністративне правопорушення вбачається, що Б. 14 липня 2016 р. о 12 год., а Р. 13 липня 2016 р. близько 23 год. розклеювали агітаційні листівки на стінах державної установи «Метрополітен», у м. Дніпрі на пл. Привокзальній, чим порушили порядок розміщення агітаційних матеріалів. Протокол про адміністративне правопорушення щодо Р. надійшов до районного суду після дооформлення 17 листопада 2016 р.

У протоколах дії Б. і Р. кваліфіковано як порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів без посилання на норму виборчого законодавства. Суддя, розглянувши матеріали справ, визнав Б. і Р. винними, але також не зазначив, відповідно до якої норми законодавства будівля метрополітену є забороненим для розміщення агітаційних матеріалів місцем.

Суддя правильно кваліфікував дії Б. і Р., однак необхідно було зазначити, що п. 6 ч. 9 ст. 60 Закону № 595-VIII приміщення та будівлі станцій метрополітену визнані місцями, забороненими для розміщення носіїв політичної реклами.

Однак постає питання законності виходу суду за межі протоколу.

Спостерігається помилкова судова практика кваліфікації тих самих протиправних дій за двома складами правопорушення.

Так, постановою від 21 грудня 2015 р. Печерський районний суд м. Києва визнав П. винною у порушенні порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщенні їх у заборонених законом місцях (два склади) за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, але через малозначність правопорушення звільнив від відповідальності, обмежившись усним зауваженням.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 20 жовтня 2015 р. близько 17 год. 25 хв. П. на вул. І. Кудрі у м. Києві розповсюджувала (шляхом розклеювання) матеріали передвиборної агітації партії у забороненому для цього місці.

І протокол про адміністративне правопорушення, і постанова суду не містять посилення на норми виборчого законодавства, що були порушені. Крім того, суддя не визначив, за яким саме складом слід кваліфікувати протиправні дії, і кваліфікував їх за двома складами, що є неправильним, а також не зазначив, які матеріали розміщувалися: агітаційні чи політична реклама.

Приморський районний суд Запорізької області постановою від 20 листопада 2014 р. притягнув В. до відповідальності за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 14 жовтня 2014 р. В. розмістив на маршрутному таксі наклейку із написом «Благодійний фонд Особи_2», чим порушив порядок розміщення агітаційних матеріалів, передбачений ч. 9 ст. 74 Закону № 4061-VI (один склад).

У суді В. пояснив, що розмістив наклейку на підставі договору з Особою_2, проте не знав, що цим порушує чинне законодавство. Провину визнав і висловив щире розкаяння.

Розглянувши матеріали справи, суд дійшов висновку, що в діях В. є склад правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП (порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях громадянином). Суддя зазначив два склади, що є неправильним.

Суддя мав мотивувати, чому напис на автомобілі вважає агітаційним матеріалом або політичною рекламою, та на якій підставі одночасно дії В. кваліфікує за двома складами правопорушення, так і не визначивши, за яким саме складом визнає особу винною.

Крім того, ч. 9 ст. 74 Закону № 4061-VI передбачено перелік місць, заборонених для розміщення політичної реклами, що суперечить іншим даним протоколу про адміністративне правопорушення у цій справі.

Постановами Васильківського міськрайонного суду Київської області від 15 жовтня 2012 р. В., П., З. та С. визнані винними у порушенні порядку розміщення агітаційних матеріалів, але через малозначність правопорушення на підставі ст. 22 КпАП були звільнені від відповідальності з оголошенням усного зауваження.

Згідно з протоколами про адміністративне правопорушення В., П., З. та С. 12 жовтня 2012 р. о 14 год. на вул. Леніна у с. Кодаки Васильківського району Київської області в порушення вимог Закону № 4061-VI розміщували агітаційні матеріали на парканах домогосподарств жителів села, хоча відповідно до рішення Васильківської районної ради таким місцем визначено пл. Леніна (біля будинку культури).

Однак у постановах суддя не зазначив, якими нормами Закону № 4061-VI передбачено вимоги, порушені В., П., З. та С., і зв'язок із ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Крім того, Закон № 4061-VI не забороняє розміщувати агітаційні матеріали на парканах домогосподарств громадян. А районна рада може ухвалювати рішення щодо розміщення агітаційних матеріалів тільки стосовно об'єктів та територій державної та комунальної форм власності, а не щодо приватних будинків та приватних огорож (парканів) домогосподарств мешканців.

Стаханівський міський суд Луганської області постановами від 1 листопада 2012 р. притягнув до відповідальності Ч., П., М. і Л. за порушення встановленого законом порядку розміщення політичної реклами, але через малозначність правопорушення звільнив від відповідальності, обмежившись усним зауваженням.

Відповідно до протоколів про адміністративні правопорушення Ч., П., М. і Л. 17, 18, 19 жовтня розміщували політичну рекламу у забороненому законом місці — на балконі власної квартири.

У постанові суддя зазначив, що особи порушили встановлений законом порядок розміщення політичної реклами, однак не зазначив закон (статтю, частину), який було порушено.

За аналогічних обставин та дій Алчевський міський суд Луганської області постановою від 23 листопада 2012 р. притягнув до відповідальності К. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення К. 27 жовтня 2012 р., напередодні дня голосування, о 10 год. на балконі власної квартири розмістила плакат із написом: «Особа_3 — наша надія», чим порушила ст. 70 Закону № 4061-VI, тобто порушила встановлений законом порядок розміщення політичної реклами (ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП).

У постанові суддя не мотивував, яким чином при розміщенні плаката на балконі К. порушила зазначену статтю, яку її частину і який зв'язок дій з розміщення плаката із нормами Закону № 4061-VI; на якій підставі текст напису вважає політичною рекламою.

Крім того, ст. 70 Закону № 4061-VI передбачено не порядок розміщення політичної реклами, а строки проведення передвиборної агітації, які дійсно були порушені К., але такі дії необхідно було кваліфікувати за ст. 212¹⁰ КпАП.

Ковельський міськрайонний суд Волинської області постановою від 22 листопада 2012 р. провадження у справі щодо Б. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП закрав через відсутність у його діях складу правопорушення.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 23 жовтня 2012 р. о 13 год. Б. у м. Ковелі порушив встановлений законом порядок розміщення агітаційних матеріалів (ст. 74 Закону № 4061-VI), а саме розповсюджував передвиборні листівки у не встановлених законом місцях (ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП).

Закриваючи провадження у справі, суддя зазначив, що згідно зі ст. 251 КпАП доказами у справі є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку встановлюється наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для вирішення справи.

Однак, оскільки матеріали адміністративної справи не містять будь-яких доказів розміщення Б. агітаційних матеріалів на будинках, у приміщеннях органів державної влади, органів місцевого самоврядування на порушення ч. 4 ст. 74 Закону № 4061-VI, суддя дійшов правильного висновку, що в діях Б. немає складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

2.2. Розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином

Предметом доказування за таким складом правопорушення, як розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином, є також:

- розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях громадянином, особу якого встановлено;
- те, що розміщення таких матеріалів відбувалось під час виборчого процесу.

Слід також перевіряти, чи не передбачено відповідальності за вчинені протиправні дії статтями 212⁹, 212¹⁰, 212¹³ КпАП.

Як свідчить узагальнення судової практики, у суддів виникають труднощі із кваліфікацією протиправних дій та правильним мотивуванням судових рішень.

Оскільки ст. 212¹⁴ КпАП є бланкетною, то у разі вчинення правопорушення у формі розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях, необхідно довести факт розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у забороненому законом місці та мотивувати, чому це місце є забороненим із зазначенням відповідної норми закону.

Кіровський районний суд м. Дніпропетровська постановою від 28 грудня 2016 р. визнав Т. винним у вчиненні правопорушення за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, але через закінчення строків накладення адміністративного стягнення провадження у справі закрит.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення Т. 14 липня 2016 р. об 11 год. розміщував політичну рекламу в заборонених законом місцях, зокрема, розклеював агітаційні листівки на будівлі освітнього закладу в м. Дніпрі.

У постанові суддя зазначив, що винуватість Т. підтверджується протоколом про адміністративне правопорушення, протоколами огляду та вилучення, поясненнями Т., ін.

Однак у постанові суду не зазначено, які саме норми, статті, пункти Закону України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» (далі — Закон № 4061-VI) порушив Т. і, відповідно, до якої норми цього Закону будівля школи є місцем, забороненим для розміщення політичної реклами; не наведено текст листівок і не мотивовано, чому він є політичною рекламою.

Кіровський районний суд м. Дніпропетровська постановами від 3 серпня 2016 р. визнав винними Ж. і З. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Відповідно до протоколів про адміністративне правопорушення Ж. і З. 14 липня 2016 р. о 14 год. розклеювали агітаційні листівки політичного змісту на будівлі станції метрополітену в м. Дніпрі.

Постанова суду не містить посилання на порушені норми виборчого законодавства. Крім того, суддя не визначив, розміщувалися агітаційні матеріали чи політична реклама.

Постановою судді Болехівського міського суду Івано-Франківської області від 26 листопада 2012 р. закрито провадження у справі щодо Х. через відсутність у його діях складу правопорушення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення Х. 18 жовтня 2012 р. в с. Гузієві Болехівської міської ради розміщував агітаційні листівки на воротах громадян, чим порушив вимоги ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП та ст. 63 Закону № 4061-VI.

У постанові суду зазначено, що у ч. 1 і п. 5 ч. 2 ст. 68 Закону № 4061-VI

передбачено, що передвиборна агітація може здійснюватися в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечить Конституції України та законам України, зокрема, шляхом розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації. Цей закон не містить переліку місць для проведення передвиборної агітації. Відведення таких місць покладається на місцеві органи виконавчої влади.

Обмеження щодо ведення передвиборної агітації встановлено у ч. 4 ст. 74 Закону № 4061-VI⁸, яка забороняє розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами на будинках і в приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій державної та комунальної форми власності.

Із аналізу цієї норми закону вбачається, що забороняється розміщення агітаційних матеріалів саме на будинках (приміщеннях), у яких знаходяться підприємства, установи і організації державної та комунальної форми власності, однак не на житлових будинках, які належать громадянам (приватним особам).

Мотивуючи рішення, суддя правомірно зазначив, що Х. розміщував агітаційні матеріали на воротах домогосподарств громадян села, що не заборонено законом, а тому в його діях немає складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Саксаганський районний суд м. Кривого Рогу Дніпропетровської області постановою від 28 квітня 2016 р. через малозначність правопорушення звільнив Б. від відповідальності за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, обмежившись усним зауваженням.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 3 березня 2016 р. о 16 год. 40 хв. Б. у м. Кривому Розі на склі автомобіля, який використовується як таксі, розмістив агітаційний матеріал з текстом «Я люблю Кривий Ріг. Я голосую за Особу_1», чим порушив вимоги Закону України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII «Про місцеві вибори» (далі — Закон № 595-VIII).

Дослідивши матеріали справи, суддя дійшов висновку, що Б. винний у вчиненні правопорушення, однак, врахувавши обставини, що відповідно до ст. 34 КпАП пом'якшують відповідальність, зокрема щире розкаяння, звільнив Б. від відповідальності.

У постанові суду не зазначено норму виборчого законодавства (статтю,

⁸ У редакції Закону станом на час виборчого процесу. Після змін, внесених Законом від 21 листопада 2013 р. № 709-VII, частина 4 вважається частиною 5.

частину, пункт) Закону № 595-VIII, яку було порушено діями Б.; не мотивовано, чому текст напису на склі вважається агітаційним матеріалом; не зазначено, що Б. розмістив агітаційні матеріали у забороненому законом місці. Частина 5 ст. 57 Закону № 595-VIII містить визначення політичної реклами. Це ознака об'єктивної сторони правопорушення. Також суддя мав зазначити статтю цього Закону, відповідно до якої таксі є місцем, де заборонено розміщувати агітаційні матеріали, зокрема п. 6 ч. 9 ст. 60 цього Закону передбачено заборону розміщувати носії політичної реклами на зовнішній поверхні та всередині транспортних засобів громадського користування, у тому числі таксі, у приміщеннях та на будівлях станцій метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів.

Подільський районний суд м. Києва постановою від 13 листопада 2015 р. визнав В. винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, а саме за те, що 17 жовтня 2015 р. об 11 год. 25 хв. у м. Києві на пр-ті Правди розмістив агітаційні матеріали на дверях будинку.

Дослідивши матеріали справи, суддя дійшов висновку, що В. винний у порушенні встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщенні їх у заборонених законом місцях громадянином (два склади), що підтверджується протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями В. Пославшись на ч. 4 ст. 56 Закону № 595-VIII, відповідно до якої плакати, стенди, листівки та інші друковані агітаційні матеріали (крім матеріалів, що розміщуються на носіях зовнішньої реклами) розміщуються лише у місцях, визначених і обладнаних місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування не пізніше як за 45 днів до дня голосування.

Однак необхідно було навести докази, що будинок належить органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємству, установі або організації державної або комунальної форми власності. Законом № 595-VIII не заборонено розміщувати агітаційні матеріали чи політичну рекламу на дверях приватних будинків.

Крім того, суддя мав зазначити, які норми закону порушив В.: порядок розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розмістив їх у заборонених законом місцях, та навести відповідне мотивування; навести текст напису, і мотивувати, чому вважає його агітаційним матеріалом із посиланням на статтю Закону № 595-VIII.

Постановою Токмацького районного суду Запорізької області від 19 листопада 2014 р. Ф. визнано винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення Ф. 1 жовтня 2014 р. у м. Токмаці розмістив на автобусі напис «Стоимость проезда оплачивает благотворительный фонд Р.», тобто розмістив матеріали політичної реклами в забороненому законом місці, чим порушив п. 9 ст. 74 Закону № 4061-VI і вчинив правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

У постанові суддя посилається на визнання Ф. провини, його пояснення, письмові пояснення А., Б., В., Г., Д., заяву В., акт виявлення порушення Закону № 4061-VI від 1 жовтня 2014 р., протокол огляду місця події від 1 жовтня 2014 р., фототаблицю, висновок щодо заяви В., протокол про адміністративне правопорушення.

Однак у постанові суду необхідно було зазначити, чому напис є політичною рекламою і відповідну норму Закону № 4061-VI, також необхідно було проаналізувати, чи текст напису дає підстави дійти висновку про те, що він містить заклики голосувати «за» чи «проти» якогось кандидата у депутати і за змістом є агітаційним матеріалом.

Постановою від 29 грудня 2015 р. Луцький міськрайонний суд Волинської області визнав М. винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, за те, що 18 жовтня 2015 р. близько 23 год. М. на вул. Винниченка у м. Луцьку розклеював агітаційні листівки на стовпах електроопор, чим **порушив правила благоустрою м. Луцька**.

Проаналізувавши зібрані та досліджені в судовому засіданні докази в їх сукупності, суд дійшов висновку, що М. вчинив правопорушення.

Автори узагальнення вважають, що в діях М. немає складу адміністративного правопорушення, оскільки Закон № 595-VIII та **ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП не передбачають відповідальності за порушення правил благоустрою міста**. Суддя ухвалив рішення, вийшовши за межі протоколу про адміністративне правопорушення.

Білоцерківський міськрайонний суд Київської області постановою від 19 жовтня 2012 р. притягнув до відповідальності К. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП за те, що він 15 жовтня 2012 р. о 17 год. у м. Білій Церкві на вул. Привокзальній розклеював агітаційні листівки на об'єктах комунальної власності — на ліхтарях.

Суддя зазначив, що нормами Закону України від 6 вересня 2005 р. № 2807-IV «Про благоустрій населених пунктів» та Правилами благоустрою території м. Біла Церква заборонено на об'єктах благоустрою розмішувати оголошення та інформаційно-агітаційні плакати, рекламу, листівки.

Однак порушення правил благоустрою не передбачає відповідальності за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП. Крім того, ліхтарі не належать до переліку місць, заборонених

для розміщення матеріалів передвиборної агітації.

Правильною слід вважати таку судову практику.

Постановою від 14 листопада 2012 р. Володимир-Волинський міський суд Волинської області заклав провадження у справі щодо Г. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП через відсутність складу адміністративного правопорушення.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення Г. 29 вересня 2012 р. о 12 год. на вул. Устилузькій у м. Володимир-Волинському розклеював передвиборну агітацію у заборонених законом місцях — на електроопорах.

Перевіривши матеріали справи, суддя зазначив, що ст. 256 КпАП передбачено вимогу у протоколі про адміністративне правопорушення зазначити нормативний акт, який встановлює відповідальність за правопорушення.

Диспозиція ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП визначає відповідальність за порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях громадянином. Із диспозиції зазначеної статті випливає, що вона має бланкетний характер і передбачає відповідальність за вчинення ряду окремих незаконних діянь, які врегульовані іншими нормативними актами, в даному випадку — законом. Однак у протоколі про адміністративне правопорушення не вказано, які саме норми, статті, пункти та якого закону порушив Г.

Згідно зі ст. 280 КпАП орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Вийти за межі розгляду протоколу про адміністративне правопорушення суд не вправі, а тому, перевіривши матеріали справи, дійшов висновку про відсутність в діях Г. складу адміністративного правопорушення.

Правильною слід вважати і таку судову практику.

Постановою Іваничівського районного суду Волинської області від 1 жовтня 2012 р. закрито провадження у справі щодо К. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП через відсутність в діях К. складу правопорушення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення К. 5 вересня 2012 р. о 12 год. у с. Іваничі на вул. Грушевського розміщував агітаційні матеріали та політичну рекламу на електроопорах, що заборонено законом. Таким чином порушив порядок розміщення агітаційних матеріалів та

політичної реклами, передбачений ч. 11 ст. 68 Закону № 4061-VI, та розпорядження голови Іваничівської селищної ради від 19 липня 2012 р. «Про відведення місць для розміщення матеріалів передвиборної агітації».

У постанові суддя зазначив, що ч. 11 ст. 68 Закону № 4061-VI передбачено обов'язок місцевих органів виконавчої влади обладнати стенди оголошень для розміщення матеріалів передвиборної агітації, а перелік місць, де заборонено розміщувати агітаційні матеріали, визначено у частинах 4, 8, 20 ст. 74 цього Закону, у яких немає заборони розміщувати агітаційні матеріали на електроопорах.

Недоведення до відома населення рішень міської влади, якими визначено місця для розміщення матеріалів передвиборної агітації, є порушенням п. 11 ст. 59 Закону від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі — Закон № 280/97-ВР) та п. 11 ст. 68 Закону № 4061-VI і свідчить про відсутність однієї з обов'язкових ознак складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁴ КпАП.

Так, постановою судді Тетіївського районного суду Київської області від 18 вересня 2012 р. закрито провадження у справі про притягнення до відповідальності Ю. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Перевіряючи матеріали справи, суддя встановив, що 17 вересня 2012 р. о 9 год. на вул. Леніна в м. Тетіїві Київської області Ю. як голова штабу районної організації об'єднаної опозиції розмістив одинадцять інформаційних тендерів з політичною рекламою у забороненому законом місці, чим порушив ст. 212¹⁴ КпАП.

Суд також встановив, що 17 вересня 2012 р. Ю. погодив розміщення інформаційних тендерів із органами місцевого самоврядування шляхом подачі відповідної заяви, проте йому не було відомо про рішення Тетіївської міської ради від 21 серпня 2012 р. «Про визначення місць для розміщення матеріалів передвиборної агітації в м. Тетіїві», оскільки у визначеному законом порядку воно не було доведено до відома населення району і про таке рішення Ю. дізнався лише від працівника міліції під час складання протоколу про адміністративне правопорушення.

С. (свідок і представник Тетіївської міської ради) пояснила суду, що це рішення міської ради було оприлюднене лише на інформаційному сайті ради, в інший спосіб не було доведено до відома населення. Під час подання Ю. заяви його не повідомили про місця розміщення матеріалів передвиборної агітації у м. Тетіїві.

Відповідно до п. 11 ст. 59 Закону № 280/97-ВР акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування доводяться до відома населення.

З огляду на зазначене, суддя правомірно вирішив, що в діях Ю. немає складу правопорушення.

Суворовський районний суд м. Херсона постановою від 8 жовтня 2012 р. закрит справу щодо депутата Херсонської міської ради VI скликання за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП через відсутність складу правопорушення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення зазначена особа 14 вересня 2012 р. о 23 год. у м. Херсоні на паркані розміщувала агітаційні матеріали та політичну рекламу, чим порушила рішення виконавчого комітету Херсонської міської ради від 17 липня 2012 р. «Про відведення місць для розміщення матеріалів передвиборної агітації з виборів народних депутатів України».

Суд зазначив, що відповідно до цього рішення паркан не є забороненим місцем для розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами.

Зі змісту протоколів про адміністративне правопорушення та постанов судів також вбачається, що виникають труднощі при визначенні місць, заборонених для розміщення політичної реклами.

Так, постановою Апеляційного суду Волинської області від 8 листопада 2012 р. скасовано постанову Володимир-Волинського міського суду від 9 жовтня 2012 р. через відсутність в діях Р. складу правопорушення за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення 9 жовтня 2012 р. о 9 год. Р. розміщував агітаційні матеріали на стовпах електроопор у м. Володимир-Волинському.

Перевіривши матеріали справи, апеляційний суд дійшов висновку, що суд першої інстанції при розгляді справи щодо Р. не виконав вимог ст. 280 КпАП.

Так, ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП має бланкетний характер, однак у протоколі про адміністративне правопорушення та у постанові міського суду не вказані норми, статті, пункти та закон, які порушив Р.

Посилання суду першої інстанції на порушення Р. ч. 11 ст. 68 Закону № 4061-VI та п. 2 розпорядження Володимир-Волинської міської ради від 11 липня 2012 р. «Про розміщення в місті матеріалів передвиборної агітації» не можуть братись до уваги, оскільки суд першої інстанції вийшов за межі розгляду протоколу про адміністративне правопорушення.

Постановою Апеляційного суду Київської області від 12 листопада 2012 р. скасовано постанову Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 8 жовтня 2012 р. про притягнення до відповідальності М. за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Як зазначено у постанові суду першої інстанції, 2 жовтня 2012 р. о 10 год. у

м. Білій Церкві на зупинці громадського транспорту М. розмістив палатку об'єднаної опозиції.

При перегляді постанови в суді апеляційної інстанції було встановлено порушення міськрайонним судом вимог статей 245 та 280 КпАП.

Відповідальність за ст. 212¹⁴ КпАП настає за наявності складу адміністративного правопорушення, зокрема об'єктивної сторони, що характеризується вчиненням безпосередніх дій з розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами з порушенням порядку їх розміщення чи у забороненому законом місці.

У матеріалах справи немає даних про те, що М. вчинив безпосередні дії з розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами. Крім того, М. написав лист до міського голови, в якому повідомив про те, що з 1 по 26 жовтня 2012 р. будуть розміщені намети, на що отримав відповідь про те, що рішення, які б забороняли встановлення агітаційних наметів на території міста, не приймалися міською радою та виконавчим комітетом.

Тому апеляційний суд дійшов висновку, що під час провадження у справі щодо М. допущено порушення, які унеможливають визнання протоколу належним, допустимим й достатнім доказом для встановлення його винуватості у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, а інші будь-які докази, на основі яких у визначеному законом порядку можна встановити його винуватість, викликають сумніви.

З урахуванням доводів апеляційної скарги М. у сукупності, а також того, що всі сумніви щодо доведеності вини правопорушника слід тлумачити на його користь, апеляційний суд дійшов висновку, що в діях М. немає складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Через неправильне визначення об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення Апеляційний суд Київської області постановою від 6 листопада 2012 р. скасував постанову Вишгородського районного суду Київської області від 19 вересня 2012 р., якою А. притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 212¹⁴ КпАП (без вказівки частини статті) за те, що він 17 вересня 2012 р. о 9 год. на вул. Набережній у м. Вишгороді Київської області наглядав за виставленими на тротуарі матеріалами агітаційного характеру — у заборонених законом місцях, оскільки вул. Набережної немає в переліку місць для розміщення матеріалів перед-виборчої агітації, визначених рішенням виконавчого комітету Вишгородської міської ради від 19 липня 2012 р.

Відповідальність за ст. 212¹⁴ КпАП настає за наявності складу адміністративного правопорушення, зокрема, об'єктивної сторони, яка

характеризується вчиненням безпосередніх дій з розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами з порушенням порядку їх розміщення чи у забороненому законом місці.

В апеляційній інстанції було встановлено, що представники партії попросили А. наглядати за агітаційними матеріалами, що він і робив; а також встановлено відсутність даних про те, що А. вчинив безпосередні дії з розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або був посадовою особою підприємства–розповсюджувача реклами.

Районний суд не звернув уваги на такі обставини і дійшов помилкового висновку про наявність у діях А. складу правопорушення за ст. 212¹⁴ КпАП. При цьому суд не посилався на частину статті та не зазначив ознак будь-якого зі складів правопорушення за диспозицією ст. 212¹⁴ КпАП.

З огляду на зазначене, Апеляційний суд Київської області дійшов висновку про відсутність в діях А. складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Постановою Володарського районного суду Київської області від 17 вересня 2012 р., скасованою Апеляційним судом Київської області 27 листопада 2012 р., А. визнана винною в тому, що 9 вересня 2012 р. о 16 год. за місцем проживання розмістила на -балконі квартири агітаційний плакат кандидата у народні депутати, чим порушила п. 8 ст. 67 Закону № 4061-VI та п. 6 рішення Володарської селищної ради від 24 липня 2012 р.

Суддя апеляційного суду зазначив, що, оскільки диспозиція ст. 212¹⁴ КпАП має бланкетний характер, правила розміщення передвиборної агітації та види їх порушень визначено виборчим законодавством, зокрема Законом № 4061-VI. У постанові районного суду зазначено, що А. порушила вимоги п. 8 ст. 67 Закону № 4061-VI. У той же час ст. 67 Закону № 4061-VI не містить п. 8. За таких обставин постанова районного суду не може бути визнана законною і підлягає скасуванню.

Із протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що А. порушила п. 8 ст. 69 Закону № 4061-VI. Проте ця норма не покладає будь-яких обов'язків на громадян і не визначає для них жодних правил поведінки.

Матеріали справи не містять даних про порушення А. п. 8 ст. 69 Закону № 4061-VI, у тому числі і про розміщення нею агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях. Порушення ж А. рішення Володарської селищної ради не передбачає відповідальності за ст. 212¹⁴ КпАП, оскільки даною правовою нормою встановлено санкції за порушення вимог тільки законів України.

Такі дії, як розміщення плаката на балконі власної квартири, не є порушенням

Закону № 4061-VI і не містять ознак складу правопорушення за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Постановою Косівського районного суду Івано-Франківської області від 12 листопада 2014 р. Д. визнано винним за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 22 жовтня 2014 р. о 7 год. Д. у м. Косові розміщував агітаційні матеріали у заборонених законом місцях (без зазначення, яких саме).

Розглянувши матеріали справи, суддя дійшов висновку, що Д. винний у вчиненні правопорушення за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП, пославшись на долучене до матеріалів справи розпорядження міського голови від 5 вересня 2014 р. про місця для розміщення матеріалів передвиборної агітації.

Таким чином, суд, не зазначивши місце, де було розміщено матеріали, кваліфікував дії Д. за двома складами, пославшись при цьому на розпорядження міського голови. Однак, відповідно до Закону № 4061-VI, таким розпорядженням можуть бути визначено місця для розміщення агітаційних матеріалів та реклами. Інші, не передбачені таким розпорядженням місця, не вважаються забороненими. Місця, заборонені для розміщення реклами та агітаційних матеріалів, визначено іншими положеннями Закону № 4061-VI.

2.3. *Порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами підприємствами–розповсюджувачами реклами*

Предметом доказування за третім складом правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁴ КпАП, — порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами підприємствами–розповсюджувачами реклами, є:

- виявлення агітаційних матеріалів чи політичної реклами, розміщених на порушення встановленого законом порядку;
- порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами;
- те, що таке порушення встановленого законом порядку здійснено підприємствами–розповсюджувачами реклами (посадовою особою підприємства);
- розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами відбувалось під час виборчого процесу.

Слід також перевіряти, чи не передбачено відповідальності за вчинені протиправні дії статтями 212⁹, 212¹⁰, 212¹³ КпАП.

Необхідно довести факт порушення встановленого законом порядку

розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами із зазначенням порушень вимог статей 63—74 Закону № 4061-VI. Оскільки суб'єктом правопорушення є підприємство—розповсюдjuвач реклами, навести інформацію щодо такого підприємства.

Постановою Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 9 вересня 2016 р. директора ТОВ-1 В. притягнуто до відповідальності за ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП за те, що 3 липня 2016 р. близько 15 год. у м. Дніпро в маршрутному таксі порушила порядок розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами (ознаки правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁴ КпАП, але без зазначення частини статті).

Суддя кваліфікував дії В. за ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП як порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи матеріалів політичної реклами підприємствами—розповсюдjuвачами реклами без пояснення, яким саме підприємством, але послався на перелік місць, заборонених для розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами (ч. 9 ст. 74 Закону № 4061-VI).

Таким чином, у мотивувальній частині в одному реченні суддя кваліфікував дії В. як порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів підприємствами—розповсюдjuвачами реклами, а в другому — як розміщення носіїв політичної реклами у заборонених законом місцях, але не зазначив, які носії реклами і які гасла були на них, які суд визначив політичною рекламою — без посилання на норму, якою надається визначення політичної реклами.

Постановою Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 5 січня 2016 р. матеріали справи щодо Р. за ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП направлено Тернопільському ВП ГУ НП України в Тернопільській області для належного оформлення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 9 жовтня 2015 р. о 18 год. у м. Тернополі ТзОВ в особі громадянина Р. розмістив політичну рекламу на моніторі у тролейбусі, чим порушив вимоги п. 6 ч. 9 ст. 60 Закону № 595-VIII.

У судовому засіданні 22 грудня 2015 р. Р. свою вину не визнав та пояснив суду, що з 1 по 23 жовтня 2015 р. у тролейбусах, що курсували містом, було розміщено інформаційний ролик кандидата на посаду мера м. Тернополя, народного депутата України В., Р. зазначив, що, оскільки дана інформація не містила ознак передвиборної агітації чи політичної реклами, в його діях немає складу правопорушення, а тому просив закрити провадження у справі.

У судовому засіданні 5 січня 2016 р. Р. не з'явився та подав заяву про відкладення слухання справи після 12 січня 2016 р. Із врахуванням положень ч. 2 ст. 268 КпАП суд продовжив розгляд справи за відсутності Р.

Дослідивши матеріали справи, суд дійшов висновку, що наявні в матеріалах справи дані не дають можливості встановити фактичні обставини справи, повно і об'єктивно розглянути справу та накладти на правопорушника адміністративне стягнення.

Зокрема, в матеріалах справи немає інформації про посадові повноваження дільничного інспектора міліції Тернопільського МВ УМВС України в Тернопільській області станом на 9 жовтня 2015 р. та відомостей про закріплення його за конкретною адміністративною дільницею, що не дає суду можливості дійти висновку, чи входить до його компетенції право складати адміністративні протоколи за ст. 212¹⁴ КпАП. Також до матеріалів справи не долучено статут ТзОВ та інформацію про те, на якій підставі (з власної ініціативи/на договірній основі) даним товариством здійснювалось поширення інформації про кандидата на посаду мера м. Тернополя. Врахувавши зазначене, справу направлено на доопрацювання.

Постановою Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 28 грудня 2015 р. Ф. визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення за ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 5 жовтня 2015 р. о 16 год. 10 хв. виявлено факт порушення директором ТОВ-2 передвиборної агітації на маршрутному таксі, що є порушенням вимог п. 6 ч. 9 ст. 60 Закону № 595-VIII.

Розглянувши матеріали справи, суддя дійшов висновку, що в діях Ф. наявні ознаки правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП, що підтверджується оголошеними, зібраними та дослідженими в судовому засіданні матеріалами.

Однак у постанові суду не наведено текст напису, не мотивовано, чому його слід віднести до агітаційних матеріалів чи політичної реклами.

До протоколу про адміністративне правопорушення за ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП мають бути долучені матеріали на підтвердження того, що правопорушення вчинене посадовою особою підприємства–розповсюджувача реклами, оскільки це є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони правопорушення.

Такі вимоги закону не додержуються.

Так, суддя Володимир-Волинського міського суду Волинської області постановою від 23 вересня 2010 р. матеріали справи про притягнення до відповідальності В. за ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП повернув для доопрацювання.

При підготовці справи до розгляду, суддя встановив, що протокол про адміністративне правопорушення складено з порушенням вимог ст. 256 КпАП, зокрема, у протоколі зафіксовано, що «громадянин В. у м. Володимир-

Волинському на вул. І. Франка розміщував агітаційні матеріали 20 вересня 2010 р., чим порушив встановлений законом порядок розміщення агітаційних матеріалів та вимоги п. 2 ч. 1 ст. 47 Закону України про вибори».

Проте, оскільки ст. 212¹⁴ КпАП є бланкетною, у протоколі слід вказувати пункт, частину, статтю і правильне найменування нормативного акта, яким регулюються правовідносини. Водночас у протоколі не зазначено час вчинення правопорушення, а вказано тільки дату.

За ч. 2 ст. 212¹⁴ КпАП притягаються до відповідальності тільки посадові особи підприємств–розповсюджувачів реклами, однак, у протоколі такі дані не відображено, а документів про те, що В. є посадовою особою підприємства–розповсюджувача реклами не долучено.

Крім того, оскільки у справі є свідки правопорушення, про їхні особи слід зазначити відповідно до вимог ст. 256 КпАП.

Згідно зі ст. 33 КпАП при накладенні стягнення враховуються характер вчиненого правопорушення, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність.

Водночас у матеріалах справи немає документів, які б засвідчували дані про особу порушника (характеристика з місця роботи або проживання, дані про наявність утриманців, копії постанов про притягнення до адміністративної відповідальності), і надання яких покладено на орган, який направляє справу до суду.

Ураховуючи зазначене, суддя скерував справу на дооформлення.

Із вивчених справ вбачається, що для запровадження правильної і однакової судової практики слід законодавчо врегулювати прогалини та суперечності.

III. Судова практика застосування законодавства за порушення порядку ведення Державного реєстру виборців, порядку подання відомостей про виборців до органів Державного реєстру виборців, виборчих комісій, порядку складання та подання списків виборців, списків громадян України, які мають право брати участь у референдумі, та використання таких списків (ст. 212⁷ КпАП)

Статтею 212⁷ КпАП передбачено відповідальність за:

- **порушення встановлених законом порядку ведення Державного реєстру виборців посадовою особою, на яку законом покладено такий обов'язок;**

- **порушення порядку та строків подання відомостей** про виборців до органу Державного реєстру виборців, виборчої комісії, посадовою особою, на яку законом покладено такий обов'язок;

- **порушення порядку складання та подання списку виборців**, списку громадян України, які мають право брати участь у референдумі, посадовою особою, на яку законом покладено такий обов'язок

- **порушення встановлених законом порядку та строків надання списку виборців**, списку громадян, які мають право брати участь у референдумі, **відповідним виборчим комісіям, комісіям з референдуму**, посадовою особою, на яку законом покладено такий обов'язок;

- **надання недостовірного списку виборців**, списку громадян, які мають право брати участь у референдумі, посадовою особою, на яку законом покладено такий обов'язок;

- **порушення вимог закону про виготовлення нового примірника списку виборців** для повторного голосування з урахуванням уточнень, внесених до списку виборців у день голосування.

Відповідно до ст. 1 Закону України від 22 лютого 2007р. «№698-V «Про державний реєстр виборців» (далі – Закон №698- V) державний реєстр виборців (далі - Реєстр) - автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, обробки даних, які містять передбачені цим Законом відомості, та користування ними, створена для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України (далі - виборці).

Згідно зі ст. 16 Закону №698-V, ведення Реєстру включає організаційно-правову підготовку та виконання в режимі записування такі дії як:

- 1) внесення запису про виборця до бази даних Реєстру;
- 2) внесення змін до персональних даних Реєстру;
- 3) знищення запису Реєстру.

Відповідно до ст. 17 Закону підставою для видання наказу про внесення запису до бази даних Реєстру є подані в установленому порядку до відповідного органу ведення Реєстру документи, які підтверджують набуття особою права голосу: 1) у зв'язку з досягненням особою віку 18 років;

- 2) у зв'язку з набуттям особою громадянства України;
- 3) у зв'язку з поновленням дієздатності особи, не включеної до Реєстру;
- 4) у разі виявлення не включеної до Реєстру особи, яка має право голосу.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212⁷ КпАП наведено у табл. 3.

Таблиця 3.

**Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення,
передбачені ст. 212⁷ КпАП за 2010—2016 рр. та 6 міс. 2017 р.***

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (6 міс.)	
Кількість справ	перебувало на розгляді	12	2	-	1	1	-	-	-	
	повернуто (усі - для належного оформлення)	4	2	-	-	-	-	-	-	
	розглянуто	8	0	-	-	1	-	-	-	
	не розглянуто на кінець звітного періоду	-	0	-	1	-	-	-	-	
Кількість осіб, щодо яких розглянуто справи	про накладення адміністративного стягнення	2	0	-	-	-	-	-	-	
	про застосування заходів впливу	-	0	-	-	-	-	-	-	
	про закриття справи	6	0	-	-	1	-	-	-	
	із них у	зі звільненням від адмін. відповідальності при малозначності правопорушення	3	0	-	-	1	-	-	-
		з відсутністю події і складу адмін. правопорушення	3	0	-	-	-	-	-	-
		із закінченням строків накладення адмін. стягнення	-	0	-	-	-	-	-	-
	усього	8	0	-	-	1	-	-	-	
Накладено адміністративних стягнень у вигляді штрафу		2	0	-	-	-	-	-	-	
Сума штрафу, грн.	накладеного	595	0	-	-	-	-	-	-	
	сплаченого добровільно	425	0	-	-	-	-	-	-	

*За даними Державної судової адміністрації України.

Як вже наголошувалось у попередніх частинах узагальнення, найпоширенішим недоліком при складанні протоколу про адміністративне правопорушення є невиконання вимог ст. 256 КпАП.

Так, постановою Оржицького районного суду Полтавської області від 2 лютого 2010 р. матеріали справи про притягнення А. до відповідальності за ч. 1 ст. 212⁷ КпАП повернуто Оржицькому РВ ГУ МВС України в Полтавській області для усунення недоліків у зв'язку з тим, що в протоколі про адміністративне правопорушення не було конкретизовано склад правопорушення, не зазначено, чи А. було ознайомлено з постановою Центральної виборчої комісії від 19 січня 2010 р. № 112 «Про Порядок виготовлення списків виборців для повторного голосування 7 лютого 2010 року з виборів Президента України» (далі — постанова ЦВК № 112).

Однак поза увагою суду залишилось те, що диспозицією ст. 212⁷ КпАП не передбачено відповідальності за **нескладання окремого списку осіб, нездатних пересуватися самостійно.**

Під час повторного розгляду справи 11 лютого 2010 р. суд, встановивши, що постанова ЦВК № 112 офіційно не опублікована, дійшов висновку про відсутність в діях А. складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212⁷ КпАП.

Полтавський районний суд Полтавської області постановою від 21 січня 2010 р. визнав Б. (діловода Щербанівської сільської ради Полтавського району) винною у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 212⁷ КпАП, а саме за те, що вона порушила встановлений законом порядок ведення Державного реєстру виборців, порядок та строки подання відомостей про виборців до органу Реєстру, виборчої комісії.

Однак у постанові суду процитовано протокол про адміністративне правопорушення, зазначено два склади правопорушення, не конкретизовано дії Б.; не зазначено щодо скількох осіб порушено порядок та строки, чи є потерпілі від таких протиправних дій, тобто скільки осіб не реалізували право взяти участь у виборах Президента України; які вимоги і якого закону порушено такими діями, ознакою якого складу правопорушення вони є.

Діями, за які передбачено відповідальність за ст. 212⁷ КпАП, порушуються суб'єктні права виборців — право брати участь у виборах та/або право брати участь у референдумі, тому і в протоколах про адміністративні правопорушення і в постановах необхідно зазначати, чи призвели такі дії до порушення виборчих прав громадян, скільки таких осіб, чи визнані вони потерпілими.

Стаття 212⁷ КпАП є банкетною, а тому у протоколі про адміністративне правопорушення і в постанові суду необхідно робити посилання на положення статті відповідного закону, які було порушено протиправними діями.

IV. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення права громадянина на ознайомлення з відомостями Державного реєстру виборців, зі списком виборців, списком громадян, які мають право брати участь у референдумі (ст. 212⁸ КпАП)

Статтею 212⁸ КпАП передбачено відповідальність за:

- **порушення права громадянина на ознайомлення** в установленому законом порядку з відомостями Державного реєстру виборців, зі списком виборців, списком громадян, які мають право брати участь у референдумі;

- **відмову у видачі громадянину копії мотивованого рішення про відхилення його скарги (звернення)** про внесення змін до відомостей Державного реєстру виборців або запиту щодо відомостей Державного

реєстру виборців, про внесення змін до списку виборців, списку громадян, які мають право брати участь у референдумі;

- **порушення строків видачі копії мотивованого рішення громадянину про відхилення його скарги** (звернення) про внесення змін до відомостей Державного реєстру виборців або **запиту щодо відомостей Державного реєстру виборців**, про внесення змін до списку виборців, списку громадян, які мають право брати участь у референдумі.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України від 22 лютого 2007 р. № 696-У «Про державний реєстр виборців» кожен виборець має право:

1) подавати свої персональні дані до відповідного органу ведення Реєстру;
2) отримувати інформацію про своє включення (невключення) чи включення (невключення) інших осіб до Реєстру;

3) отримувати інформацію про використання своїх персональних даних для цілей, не передбачених цим Законом, зокрема про те, кому і з яких підстав надавалася інформація про нього;

4) одержувати на безоплатній основі у будь-який час від відповідного органу ведення Реєстру в доступній формі вичерпну інформацію про свої персональні дані, внесені до Реєстру, в установленому цим Законом порядку;

5) звертатися в порядку, встановленому цим Законом, до відповідного органу ведення Реєстру з мотивованою заявою щодо неправомірного включення (невключення) до Реєстру себе чи інших осіб, запису про себе чи про інших осіб, виправлення недостовірних відомостей Реєстру щодо себе або інших осіб;

6) оскаржувати в установленому законом порядку рішення, дії чи бездіяльність органів Реєстру;

7) захищати будь-якими не забороненими законом засобами свої права та законні інтереси у разі їх порушення під час ведення Реєстру.

За статтею 212⁸ КпАП розглянуто тільки одну справу у 2010 р.

*Так, постановою від 22 січня 2010 р. Тростянецький районний суд Сумської області визнав Д. винною у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 212⁸ КпАП, а саме за те, що вона 15 січня 2010 р. о 10 год. порушила права громадянина на ознайомлення з відомостями Державного реєстру виборців на виборчій дільниці, зокрема **не надала йому уточнений список**.*

Однак у постанові не зазначено, чи були негативні наслідки таких дій — чи зміг цей громадянин взяти участь у виборах Президента України 16 січня 2010 р. Незважаючи на те, що стаття є бланкетною, ні суд, ні уповноважені представники Міністерства внутрішніх справ України не зазначили статті виборчих законів, вимоги яких було порушено протиправними діями, не вказали виборчий процес яких виборів та коли відбувався.

Діями, за які передбачено відповідальність за ст. 212⁸ КпАП, порушуються суб'єктні права виборців, зокрема право на ознайомлення з відомостями Державного реєстру виборців, що може призвести до позбавлення права брати участь у виборах та/або права брати участь у референдумі, тому і у протоколах про адміністративні правопорушення і в постановках необхідно зазначати, чи призвели такі дії до порушення виборчих прав громадян, скільки таких осіб, чи визнані вони потерпілими.

V. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення права на користування приміщеннями під час виборчої кампанії (ст. 212¹² КпАП)

Статтею 212¹² КпАП передбачено відповідальність за порушення встановленого законом права кандидатів, політичних партій (блоків) на використання на рівних умовах будинків (приміщень) для проведення передвиборного публічного заходу чи передвиборної агітації.

Відповідно до частин 2-4 ст. 55 Закону України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 р. № 595-УІІ (далі – Закон № 595-УІІ) органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування за зверненням відповідної територіальної виборчої комісії надають приміщення, придатні для проведення публічних заходів передвиборної агітації, організації яких сприяє територіальна виборча комісія. При цьому територіальна виборча комісія зобов'язана забезпечити рівні можливості для всіх місцевих організацій партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, всіх кандидатів у депутати, всіх кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, старости.

Місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости мають право на договірній основі за рахунок коштів власного виборчого фонду орендувати будинки і приміщення усіх форм власності для проведення зборів, мітингів, дебатів, дискусій та інших публічних заходів передвиборної агітації. При цьому забороняється встановлення різних умов договору оренди приміщень з метою проведення заходів передвиборної агітації для різних кандидатів, місцевих організацій партій.

У разі якщо будинок (приміщення) незалежно від форми власності було надано для проведення передвиборного публічного заходу чи передвиборної агітації одному кандидату, місцевій організації партії, власник (володар, користувач) цього будинку (приміщення) не має права відмовити в його наданні на тих же умовах іншому кандидату, місцевій організації партії на відповідних місцевих виборах. Зазначена вимога не стосується приміщень, які перебувають у власності чи постійному користуванні кандидата, місцевої організації партії - суб'єкта виборчого процесу, організації вищого чи нижчого рівня цієї партії.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹² КпАП, наведено у табл. 4.

Таблиця 4

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹² КпАП за 2010—2016 рр. та 6 міс. 2017 р.*

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (6 міс.)
Кількість справ	перебувало на розгляді	2	1	1	-	-	2	-	-
	повернуто (усі - для належного оформлення)	-	-	-	-	-	1	-	-
	розглянуто	2	1	1	-	-	1	-	-
	не розглянуто на кінець звітного періоду	-	0	-	-	-	-	-	-
Кількість осіб, щодо яких розглянуто справи	із них у зв'язку								
	про накладення адміністративного стягнення	-	1	-	-	-	1	-	-
	про застосування заходів впливу	-	0	-	-	-	-	-	-
	про закриття справи	2	0	1	-	-	-	-	-
	зі звільненням від адмін. відповідальності при малозначності правопорушення	-	0	--	-	-	-	-	-
	з відсутністю події і складу адмін. правопорушення	-	0	-	-	-	-	-	-
Із закінченням строків накладення адмін. стягнення	2	0	1	-	-	-	-	-	
усього	2	1	1	-	-	1	-	-	
Накладено адміністративних стягнень у вигляді штрафу		-	1	-	-	-	1	-	-
Сума штрафу, грн..	накладеного	-	51	-	-	-	510	-	-
	сплаченого добровільно	-	51	-	-	-	510	-	-

*За даними Державної судової адміністрації України.

Так, постановою від 9 листопада 2015 р. Долинський районний суд Івано-Франківської області повернув справу про адміністративне правопорушення щодо Н. за ст. 212¹² КпАП Долинському РВ УМВС України в Івано-Франківській

області для належного оформлення через порушення вимог статей 256, 268 КпАП.

Із протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що 24 жовтня 2015 р. близько 14 год. 50 хв. у приміщенні Долинської автомобільної школи в м. Долина Івано-Франківської області, директором якої є Н., виявлено агітаційні плакати, чим порушено строки агітації, передбачені Законом України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII «Про -місцеві вибори», хоча вказано, що вчинено правопорушення, передбачене ст. 212¹² КпАП.

Однак наявність агітаційного плакату 24 жовтня 2015 р. у приміщенні школи, тобто напередодні дня голосування, свідчить про ознаки правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП – здійснення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом, на що суд не звернув уваги.

VI. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск (ст. 212¹³ КпАП)

Статтею 212¹³ КпАП передбачено відповідальність за:

- **виготовлення** під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, **які не містять відомостей** про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно;

- **замовлення виготовлення** під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, **які не містять відомостей** про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно;

- **розповсюдження** (рознесення, вивішування, роздавання) під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, **які не містять відомостей** про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно;

- **організацію розповсюдження** (рознесення, вивішування, роздавання) під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, **які не містять відомостей** про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про

осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно.

Із матеріалів проаналізованих справ вбачається, що особи, уповноважені законом складати протоколи про адміністративне правопорушення і судді в основному правильно розуміють, що **виготовлення** під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, **які не містять відомостей** про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно - **це друк** як на приватному принтері, так і на спеціальному типографському обладнанні зазначених матеріалів передвиборної агітації відповідно до запропонованого замовником зразку **без зазначення відомостей про установу**, що здійснила друк, їх тираж, інформації про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація зазначена неправильно чи неповно.

Замовленням виготовлення під час виборчого процесу **друкованих матеріалів передвиборної агітації** слід вважати вчинення таких активних дій як домовляння з представниками типографії, газети, або із фізичною особою, що має комп'ютер та принтер щодо виготовлення зазначених друкованих матеріалів відповідно до запропонованого замовником зразку та забезпечення фінансування такого виготовлення.

Розповсюдженням під час виборчого процесу **друкованих матеріалів передвиборної агітації** слід вважати **рознесення, вивішування, роздавання** зазначених друкованих матеріалів.

Організацією розповсюдження під час виборчого процесу **друкованих матеріалів передвиборної агітації** слід вважати вчинення активних дій з організації підготовки розповсюдження зазначених друкованих матеріалів: вербування розповсюджувачів, організація перевезення, оренда приміщення для зберігання друкованих матеріалів, забезпечення фінансування тощо.

Спільною ознакою наявності усіх чотирьох складів правопорушення, передбачених ст. 212¹³ КпАП є наявність **друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей** про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно.

Судді та особи, уповноважені оформлювати протоколи про адміністративні правопорушення правильно розуміють, що **друковані матеріали передвиборної агітації** (абз.2 ч.1 ст.56 Закону «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 р. № 595-УІІІ; далі – Закон № 595-УІІІ) це інформація, зафіксована на папері (друкована), і виготовлена у формі виборчих листівок,

плакатів, стендів, постерів, брошур, буклетів, інших друкованих видань, а також матеріали, що розміщуються на носіях зовнішньої реклами.

Передвиборна агітація відповідно до ч.1 ст. 68 Закону України “Про вибори народних депутатів України” від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI (далі – Закон № 4061-VI) може здійснюватися в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції України та законам України.

Згідно з ч. 2 ст. 68 Закону № 4061-VI розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації; та розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами є формами передвиборної агітації.

Згідно з частиною 7 ст. 69 Закону № 4061-VI друковані матеріали передвиборної агітації **повинні містити відомості про замовника цих матеріалів, установу, що здійснила друк, або вказівку, що друк здійснено з використанням обладнання, що належить партії, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.**

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹³ КпАП, за 2010-2016 рр. та шість місяців 2017 р. наведено у табл. 5.

Таблиця 5.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹³ КпАП за 2010—2016 рр. та 6 міс. 2017 р.*

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (6 міс.)	
Кількість справ	перебувало на розгляді	175	8	207	11	175	150	56	9	
	повернено	12	1	35	1	30	43	10	2	
	у тому числі для належного оформлення	8	1	34	1	30	39	10	2	
	розглянуто	162	7	170	10	141	96	43	6	
	не розглянуто на кінець звітного періоду	1	0	2		4	11	3	1	
Кількість осіб, щодо яких розглянуто справи	про накладення адміністративного стягнення	125	3	144	2	112	63	16	2	
	про застосування заходів впливу	11	0	7	-	7	6	-	1	
	про закриття справи	28	4	19	8	22	27	27	3	
	з них у зв'язку:	зі звільненням від адмін.. відповідальності при малозначності правопорушення	15	0	11	1	6	9	1	-
		з відсутністю події і складу адмін.. правопорушення	11	1	8		10	15	7	1
		із закінченням строків накладення адмін. стягнення	2	3	-	7	6	3	19	2
	усього	164	7	170	10	141	96	43	6	
Накладено адміністративних стягнень у		125	3	144	2	112	63	16	2	

вигляді штрафу									
Сума штрафу,	накладеного	11031	476	10555	102	9817	6530	1105	340
грн.	сплаченого добровільно	4929	170	4923	-	4029	3623	255	170

*За даними Державної судової адміністрації України.

1. Виготовлення під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно (ч. 1 ст. 212¹³ КпАП)

Під час розгляду справ за цим складом правопорушення судам необхідно перевіряти:

1) наявність друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація зазначена неправильно чи неповно;

2) виготовлення друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно із зазначенням конкретних положень виборчого законодавства, яке було порушено протиправними діями;

3) що таке виготовлення друкованих матеріалів передвиборної агітації здійснено конкретним, встановленим громадянином, тобто фізичною осудною особою, яка досягла шістнадцяти років, або посадовою особою підприємства, організації, або особою, яку зареєстровано/не зареєстровано кандидатом);

4) виготовлення друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно відбувалось під час виборчого процесу (поза строками виборчого процесу/з порушенням строків, передбачених виборчим законодавством);

5) виготовлення друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно щодо встановленої установи та осіб, стосовно яких не було надруковано відомості та відповідну інформацію чи щодо яких інформацію було зазначено неправильно чи неповно;

б) на користь якого кандидата (партії) виготовлялись друковані матеріали передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно (zareєстрований/не zareєстрований Центральною виборчою комісією);

7) чи не передбачено відповідальність за вчинені протиправні дії статтями 212⁹, 212¹⁰, 212¹⁴ КпАП.

Так, постановою від 11 грудня 2014 р. Мелітопольський міськрайонний суд Запорізької області визнав П. винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 212¹³ КпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення П. з 8 жовтня 2014 р. протягом тижня у м. Мелітополі здійснював виготовлення матеріалів передвиборної агітації — листівок кандидата у народні депутати України К., які не містили відомостей про установу, що здійснюють друк, її тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.

У судовому засіданні П. пояснив, що виконував замовлення К., про що вони уклали відповідний договір.

Розглянувши справу, суд дійшов висновку, що дії П. правильно кваліфіковані за ст. 212¹³ КпАП.

Недоліком є те, що ні в протоколі, ні в постанові суду не зазначено, які норми виборчого законодавства порушено протиправними діями, ні представником Національної поліції України, ні судом не зазначено частину статті 212¹³ КпАП та не наведено доказів, що листівки містять текст, який за змістом є передвиборною агітацією, а не інформаційним повідомленням.

Южноукраїнський міський суд Миколаївської області постановою від 4 грудня 2014 р. провадження у справі щодо У. за ст. 212¹³ КпАП закрит, встановивши, що згідно з договором поставки поліграфічної продукції від 9 жовтня 2014 р. за рахунок кошів виборчого фонду кандидата в народні депутати України У. замовив візитівки формату 90×50 мм у кількості 10 тис. примірників за ціною 480 грн та листівки формату А4 у кількості 40 тис. примірників за ціною 7 тис. 800 грн, на яких зазначено виконавця, замовника, кількість примірників, відповідальну за випуск особу; плакат У. не замовляв.

Аналізуючи примірник візитівки, суд встановив, що на ній дійсно зазначено прізвище замовника, відповідальну за випуск особу та фізичну особу-підприємця, якою здійснено друк, а також тираж візитівок. Зовнішній вигляд даної візитівки повністю відповідає аналогічному відображенню агітаційного плакату, розміщеному на фасаді одного з магазинів у м. Южноукраїнську.

Ураховуючи зазначене, а також те, що на порушення вимог ст. 256 КпАП у

протоколі про адміністративне правопорушення відсутні будь-які дані про наявність свідків, які б підтвердили чи спростували факт наявності агітаційного плакату на фасаді магазину, суддя дійшов висновку, що в діях У. немає події та складу адміністративного правопорушення.

Постановою П'ятихатського районного суду Дніпропетровської області від 26 травня 2014 р. Л. визнано винною у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹³ КпАП, за те, що вона 23 травня 2014 р. о 8 год. як кандидат на посаду міського голови під час виборчого процесу власноруч виготовила агітаційні листівки.

Дії Л. кваліфіковано як виготовлення під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.

Ухвалюючи судові рішення, суд не проаналізував висновок щодо вилучених предметів правопорушення — речових доказів — агітаційних листівок, не зробив посилання на норми Закону України від 10 липня 2010 р. № 2478-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»⁹; не зазначив, чому вважає текст у листівках передвиборною агітацією.

Постановою Франківського районного суду м. Львова від 12 червня 2014 р. притягнуто до відповідальності за ч. 1 ст. 212¹³ КпАП директора товариства з обмеженою відповідальністю «Видавничий дім «М.Г.» А. за те, що 12 травня 2014 р. у м. Львові по вул. Стрийській у приміщенні друкарні видавались газети, у яких не містилися відомості про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформація про осіб, які відповідальні за випуск під час виборчого процесу Президента України.

Однак підставою для складання протоколу про адміністративне правопорушення було повідомлення про друк газет з **недостовірною інформацією** про кандидата у Президенти України.

Із постанови суду не вбачається, що в судовому засіданні спростовані чи підтверджені показання свідка С. про друк недостовірної інформації про кандидата у Президенти України, також не конкретизовано склад правопорушення, відсутні результати допиту Т. та підтвердження або заперечення існування цього свідка.

Помилково два склади правопорушення зазначено у постанові про притягнення до адміністративної відповідальності К. за результатами розгляду такої справи.

⁹ Втратив чинність.

12 грудня 2014 р. Приморський районний суд Запорізької області дійшов висновку про наявність у діях К. складу адміністративного правопорушення, а саме виготовлення або замовлення виготовлення під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або в яких така інформація означена неправильно чи неповно.

Судом помилково зазначено два склади правопорушення: виготовлення під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації та замовлення виготовлення, незважаючи на те, що в протоколі про адміністративне правопорушення від 14 листопада 2014 р. зазначено, що К. на підставі договору від 15 вересня 2014 р. під час виборчого процесу лише виготовила друковані матеріали передвиборної агітації на ім'я кандидата в народні депутати України А., а про замовлення виготовлення не згадувалось.

2. Замовлення виготовлення під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно (ч. 1 ст. 212¹³ КпАП)

Під час розгляду справ за цим складом правопорушення судам необхідно перевіряти:

1) наявність друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація зазначена неправильно чи неповно;

2) факт замовлення виготовлення друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно; чи долучено матеріали на підтвердження такого -факту (копії угоди, копії рахунків інше);

3) що замовлення виготовлення друкованих матеріалів здійснювалося осудною фізичною особою, яка досягла 16 років; або посадовою особою підприємства, організації; або особою, зареєстрованою/не зареєстрованою кандидатом;

4) що замовлення виготовлення відбулося під час виборчого процесу;

5) що замовлення виготовлення здійснювалося на користь партії (кандидата), щодо якої (якого) є рішення ЦВК про реєстрацію;

б) чи не передбачено відповідальність за вчинені дії статтями 212⁹, 212¹⁰ або 212¹⁴ КпАП.

Отже, у разі встановлення, що інформацію щодо накладу зазначено неправильно, необхідно з'ясувати та зазначити в протоколі про адміністративне правопорушення, хто конкретно відповідав за таку інформацію в друкованих матеріалах: замовник чи виконавець друку.

Так, постановою від 3 червня 2014 р. Центральний районний суд м. Миколаєва провадження у справі стосовно Л. за ст. 212¹³ КпАП закрит через відсутність складу адміністративного правопорушення.

Із протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що 20 травня 2014 р. Л. під час виборчого процесу організував замовлення друку матеріалів передвиборної агітації — правозахисної газети, інформація про наклад якої не відповідає дійсності, зокрема надруковано 20 тис. примірників, проте в газеті зазначено одна тис.

У судовому засіданні Л. пояснив, що справді замовив одну тис. примірників видання, про що є чек про оплату, проте згодом було внесено суму за 20 тис. примірників, про що є відповідні документи. До друкарні було надано лише матеріали, які повинні бути відображені у правозахисній газеті, оформленням та зазначенням дійсної кількості накладу займалися відповідальні за це працівники друкарні. Автомобіль із накладом було зупинено на блокпосту і Л. не бачив надрукованого варіанта видання.

**3. Розповсюдження (рознесення, вивішування, роздавання) під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно
(ч. 2 ст. 212¹³ КпАП)**

Під час розгляду справ за цим складом правопорушення судам необхідно перевіряти:

1) наявність друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація зазначена неправильно чи неповно;

2) факт розповсюдження таких друкованих матеріалів передвиборної агітації;

3) що розповсюдження здійснено у формі рознесення та/або вивішування, та/або роздавання;

4) що розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації

здійснювалося осудною особою, яка досягла 16 років;

5) що таке розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації відбулося під час виборчого процесу;

б) що розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації здійснювалося на користь партії (кандидата), щодо якої (якого) є рішення ЦВК про реєстрацію;

7) чи не передбачено відповідальність за вчинені дії статтями 212⁹, 212¹⁰ або 212¹⁴ КпАП.

Постановою Печерського районного суду м. Києва від 3 грудня 2015 р. Б. визнано винним за ч. 2 ст. 212¹³ КпАП та застосовано адміністративне стягнення у вигляді попередження за те, що він 19 жовтня 2015 р. близько 18 год. 30 хв. у м. Києві на вул. Еспланадній розповсюджував друковану продукцію однієї з партій, яка не містить відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж та інформацію про відповідальних за випуск осіб.

Недоліком є те, що судом не зазначено, в якій формі здійснювалося розповсюдження, чому друкована продукція вважається матеріалами передвиборної агітації, які норми виборчого законодавства порушено протиправними діями Б.

Постановою від 14 грудня 2015 р. Печерський районний суд м. Києва справу про адміністративне правопорушення щодо Ф. за ч. 2 ст. 212¹³ КпАП повернув до УП у Печерському районі ГУ НП в м. Києві для доопрацювання, яку повторно розглянув 9 серпня 2016 р. і закриття у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення.

Судам необхідно звертати увагу на те, що ст. 284 КпАП не передбачено ухвалення таких постанов, як направлення для усунення недоліків або для доопрацювання протоколу про адміністративне правопорушення.

Правильною слід вважати таку судову практику, коли у разі неналежно оформленого протоколу про адміністративне правопорушення та порушення положень статей 254, 256, 268 КпАП, зокрема відсутності даних на підтвердження наявності складу адміністративного правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 247, ст. 284 КпАП), провадження у справі підлягає закриттю із звільненням особи від адміністративної відповідальності.

Постановою від 22 січня 2016 р. Ковпаківський районний суд м. Суми обґрунтовано закриття провадження у справі щодо З. за ч. 2 ст. 212¹³ КпАП у зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення через те, що в протоколі про адміністративне правопорушення конкретно не викладено обставини вчинення правопорушення. Так, не вказано суть дій, а також відсутні будь-які докази на підтвердження факту розповсюдження

друкованих матеріалів передвиборної агітації, що ставиться йому в провину та має ознаки адміністративного правопорушення, винуватості цієї особи та інших обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Протилежного висновку дійшов суд у справі щодо Ю.

Постановою від 5 грудня 2014 р. Фастівський міськрайонний суд Київської області визнав Ю. винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 212¹³ КпАП, за те, що він 16 жовтня 2014 р. близько 5 год. у м. Фастові на вул. Соборній розповсюджував (розклеював, вивішував, роздавав) під час виборчого процесу друковані матеріали передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк та їх тираж.

Мотивуючи судове рішення, суд послався на положення статей 268, 277 КпАП і зазначив, що у матеріалах справи є достатні дані про обізнаність правопорушника зі своїми правами, про місце і час судового розгляду та розглянув справу за відсутності Ю., вважаючи, що його право на захист порушено не буде. Як на доказ винуватості суд послався на письмові пояснення Ю. та дані, які містить протокол про адміністративне правопорушення.

На порушення вимог ст. 251 КпАП судом не зазначено, яким чином здійснювалося розповсюдження (розклеювання, вивішування чи роздавання) матеріалів передвиборної агітації; на користь якого кандидата проводилася передвиборна агітація; виборчий процес яких виборів відбувався і коли вони мали відбутися; чому текст друкованих матеріалів вважається передвиборною агітацією; також не зазначено, хто організував (замовив) таке розповсюдження, норми якого виборчого закону порушено. Крім того, суд обмежився спрощеним викладенням судового рішення без посилання на докази і без конкретизації обставин вчинених дій, без зазначення обов'язкових ознак, у тому числі кваліфікуючих, складу правопорушення, за яким було кваліфіковано дії Ю.

За відсутності складу адміністративного правопорушення Кам'янець-Подільський міськрайонний суд Хмельницької області на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КпАП закрит справу щодо П., встановивши, що газети, які вона роздавала, містили вихідні відомості.

Аналіз постанов у справах про адміністративні правопорушення дає підстави для висновку про те, що суди не завжди досліджують наявність доказів на підтвердження того, що друковані матеріали є саме матеріалами передвиборної агітації і що особа, щодо якої надруковано матеріали, є суб'єктом виборчого процесу.

Так, постановою Новоград-Волинського міськрайонного суду Житомирської області від 22 серпня 2012 р. притягнуто до адміністративної відповідальності

З., О. та Ф. за те, що вони 22 серпня 2012 р. о 13 год. у м. Новоград-Волинському на вул. Шевченка (З. та О.) та вул. Ш. Алейхема (Ф.) розповсюджували матеріали, як встановлено судом, саме передвиборної агітації, які не містили відомості про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.

У наступних справах суд залишив поза увагою недоліки протоколів про адміністративні правопорушення, не перевірів правильність дотримання норм законодавства і постановив рішення, у яких повторив недоліки зазначених протоколів.

Так, постановами від 2 листопада 2012 р. Перемишлянський районний суд Львівської області притягнув до адміністративної відповідальності М. та С. за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 212¹³ КпАП, але не зазначив, за якою частиною цієї статті. Також відсутнє посилання на положення Закону України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України».

В апеляційному порядку справи не переглядалися і зазначені недоліки усунуто не було.

4. Організація розповсюдження під час виборчого процесу друківаних матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно (ч. 2 ст. 212¹³ КпАП)

Під час розгляду цих справ судам необхідно перевіряти:

1) наявність друківаних матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно;

2) факт організації розповсюдження друківаних матеріалів передвиборної агітації (копії угоди про надання послуг з розповсюдження, копії рахунків за сплату послуг інше);

3) що розповсюдження друківаних матеріалів передвиборної агітації організовано під час виборчого процесу;

4) що розповсюдження друківаних матеріалів передвиборної агітації під час виборчого процесу організовано осудною особою, яка досягла 16 років;

5) що розповсюдження під час виборчого процесу друківаних матеріалів передвиборної агітації організовано на користь партії (кандидата), щодо якої (якого) набрало чинності рішення ЦВК про реєстрацію;

б) чи не передбачено відповідальність за вчинені дії статтями 212⁹, 212¹⁰ чи 212¹⁴ КпАП.

Відповідно до постанови Києво-Святошинського районного суду Київської області від 26 жовтня 2015 р. справу щодо Ц. закрито у зв'язку з відсутністю в його діях складу правопорушення.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення 24 жовтня 2015 р. близько 1 год. 30 хв. у смт Чабани на вул. Кірова Ц. здійснював контроль за особами, які розповсюджували, а саме розклеювали під час виборчого процесу друковані матеріали передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.

У постанові суду зазначено, що в протоколі про адміністративне правопорушення зафіксовано, що Ц. здійснював контроль за особами, які розповсюджували друковані матеріали передвиборчої агітації. У той же час відомостей про безпосереднє розповсюдження Ц. вказаних матеріалів або організацію такого розповсюдження протокол не містить. Долучені до протоколу матеріали, а саме рапорт старшого дільничного інспектора міліції, пояснення Ц., копії пояснень Б., Г., Д., З. будь-яких відомостей про безпосереднє розповсюдження Ц. агітаційних матеріалів або організацію ним такого розповсюдження також не містять.

Однак під час складання протоколу про адміністративне правопорушення необхідно було з'ясувати, чи в діях Ц. немає складу іншого правопорушення.

Оскільки диспозицією ч. 2 ст. 212¹³ КпАП не передбачено відповідальності за розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації у формі перевезення, Краснопільський районний суд Сумської області постановою від 15 листопада 2012 р. закрав провадження у справі за відсутності в діях Д. складу адміністративного право-порушення.

Із протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що 25 жовтня 2012 р. у с. Самотоївка Краснопільського району в автомобілі ВАЗ 21-093, який належить Д., були виявлені агітаційні листівки двох зразків, які Д. перевозив до смт Краснопілля.

Проте за аналогічних обставин Миколаївський районний суд Львівської області постановою від 5 жовтня 2012 р. притягнув М. до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 212¹³ КпАП.

Із протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що 5 жовтня 2012 р. о 9 год. під час виборчого процесу в м. Миколаєві Львівської області на вул. Лесі Українки М. розповсюджував, а саме перевозив на автомобілі з метою збуту матеріали передвиборної агітації — газети, які не

містили відомості про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск. У М. вилучено 1 тис. 744 примірників газети.

На підтвердження наявності складу правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 212¹³ КпАП, повинні надаватись докази щодо розповсюдження або організації розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформації про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація зазначена неправильно чи неповно, а також матеріали, що таке розповсюдження або організація розповсюдження відбувалися під час виборчого процесу.

VII. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порушення порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, порушення порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації або агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 212¹⁵ КпАП)

Статтею 212¹⁵ КпАП передбачено відповідальність за порушення:

- встановленого законом **порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії** для здійснення передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму;

- встановленого **порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності** політичної партії для здійснення передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму;

- встановленого законом **порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки** для здійснення передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму.

Правовідносини у сфері надання та отримання внесків, державного фінансування на підтримку виборчого фонду партії для здійснення передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму регулюються виборчим законодавством, а також Законом України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III «Про політичні партії в Україні» (далі — Закон № 2365-III), постановами Національного банку України (далі — НБУ), рішеннями Національного агентства з питань протидії корупції (далі — НАЗК).

Відповідно до частин 1, 3, 4 ст. 14 Закону № 2365-III держава гарантує політичним партіям право на кошти та інше майно для здійснення своїх статутних завдань.

Надання матеріальної та фінансової підтримки політичним партіям здійснюється у формі:

- 1) внесків на підтримку партій;
- 2) державного фінансування статутної діяльності політичних партій у порядку, встановленому цим та іншими законами України.

Внеском на підтримку політичної партії є грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, позики (кредити), нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального характеру або негрошового характеру, у тому числі членські внески членів політичної партії, спонсорство третіми особами заходів чи іншої діяльності на підтримку політичної партії, товари, роботи, послуги, надані або отримані безоплатно чи на пільгових умовах (за ціною, нижчою за ринкову вартість ідентичних або подібних робіт, товарів та послуг на відповідному ринку), отримані політичною партією, її зареєстрованою в установленому порядку місцевою організацією, пов'язаною особою політичної партії чи її місцевою організацією, висунутим політичною партією чи її місцевою організацією кандидатом на виборах народних депутатів України, виборах Президента України, місцевих виборах (шляхом перерахування або переказування до виборчого фонду на відповідних виборах) або надані політичній партії, зареєстрованій в установленому порядку місцевій організації політичної партії, пов'язаній особі політичної партії чи її місцевої організації, висунутому політичною партією чи її місцевою організацією кандидату на виборах народних депутатів України, виборах Президента України, місцевих виборах (шляхом перерахування або переказування до виборчого фонду на відповідних виборах).

Відповідно до ч. 6 ст. 14 Закону № 2365-III політична партія, а також місцева організація політичної партії, яка в установленому порядку набула статусу юридичної особи, зобов'язані відкрити рахунки в установах банків України, на які перераховуватимуться всі кошти у **безготівковій формі**, які набуватимуться політичною партією чи її місцевою організацією. Реквізити банків, в яких відкриті рахунки політичної партії та її місцевих організацій, які в установленому порядку набули статусу юридичної особи, і банківські реквізити таких рахунків оприлюднюються на офіційному веб-сайті політичної партії (за наявності) та зазначаються у звіті про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру політичної партії. Про відкриття та закриття таких рахунків відповідні установи банків України повідомляють Рахункову палату та НАЗК протягом

трьох банківських днів у порядку, встановленому НБУ за погодженням з НАЗК.

Грошові внески на користь політичної партії, місцевої організації політичної партії, яка в установленому порядку набула статусу юридичної особи, здійснюються через банківські операції (ч. 8 ст. 14 Закону № 2365-III).

Відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону № 2365-III **передбачено заборону здійснення внесків на підтримку політичних партій щодо:**

- 1) органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- 2) державних та комунальних підприємств, установ та організацій, а також юридичних осіб, в яких не менше десяти відсотків статутного капіталу або прав голосу прямо або опосередковано належать державі, органам місцевого самоврядування чи нерезидентам або кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідно до Закону України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII «Про запобігання корупції»;
- 3) іноземних держав, іноземних юридичних осіб, іноземців та осіб без громадянства, а також юридичних осіб, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є іноземці чи особи без громадянства;
- 4) незареєстрованих громадських об'єднань, благодійних та релігійних об'єднань (організацій);
- 5) громадян України, які не досягли 18-річного віку, громадян України, яких судом визнано недієздатними, а також анонімних осіб або під псевдонімом;
- 6) інших політичних партій;
- 7) фізичних та юридичних осіб, з якими укладено договір про закупівлю робіт, товарів чи послуг для забезпечення потреб держави або територіальної громади згідно із Законом України від 10 квітня 2014 р. № 1197-VII «Про здійснення державних закупівель»¹⁰, — протягом строку дії такого договору та протягом одного року після припинення його, крім випадків, якщо загальна сума коштів, отримана за таким договором протягом строку дії договору та протягом двох років після припинення його дії, не перевищує 10 відсотків загальної суми доходу фізичної або юридичної особи за відповідний період;
- 8) фізичних та юридичних осіб, які мають непогашений податковий борг.

Загальний розмір (сума) внеску (внесків) на підтримку політичної партії від громадянина України протягом одного року **не може перевищувати чотирьохсот розмірів мінімальної заробітної плати**, встановленої на 1 січня року, в якому здійснювалися внески.

¹⁰ Втратив чинність.

Загальний розмір (сума) внеску (внесків) на підтримку політичної партії від юридичної особи протягом року **не може перевищувати восьмисот розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня року, в якому здійснювалися внески.**

Рішенням НАЗК від 9 червня 2016 р. № 3, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 30 червня 2016 р. за № 904/29034, затверджено форми Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, яке набрало чинності 15 липня 2016 р.

За даними Державної судової адміністрації України справи зазначеної категорії у провадженні судів перебували у 2014 та 2017 роках, результати розгляду яких наведено у табл. 6.

Таблиця 6.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁵ КпАП у 2014 р. та за 6 міс. 2017 р.*

		2014 р.	2017 р. (6 міс.)	
Кількість справ	перебувало на розгляді	3	45	
	повернено	2	13	
	у тому числі для належного оформлення	2	12	
	розглянуто	1	23	
	не розглянуто на кінець звітного періоду	-	9	
Кількість осіб, щодо яких розглянуто справи	про накладення адміністративного стягнення		-	6
	про застосування заходів впливу		-	-
	про закриття справи		1	17
	з них у зв'язку:	зі звільненням від адмін. відповідальності при малозначності правопорушення	-	1
		з відсутністю події і складу адмін. правопорушення	1	1
		із закінченням строків накладення адмін. стягнення	-	15
	усього		1	23
Накладено адміністративних стягнень у вигляді штрафу		-	6	
Сума штрафу, грн.	накладеного	-	1020	
	сплаченого добровільно	-	-	

*За даними Державної судової адміністрації України.

Відповідно до ст. 255 КпАП протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212¹⁵ КпАП, мають право складати уповноважені на те

представники НАЗК, голова, заступник голови, секретар, інші члени виборчої комісії, комісії з референдуму.

Під час розгляду справ такої категорії слід звертати увагу на те, що відповідно до ч. 3 ст. 38 КпАП адміністративне стягнення за вчинення правопорушень, передбачених статтями 212¹⁵, 212²¹ цього Кодексу, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Аналізом судової практики встановлено, що представники НАЗК та суди по-різному обчислюють дату виявлення правопорушення:

- 1) з дати надходження звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання -фінансового характеру;
- 2) з дати складання акта про проведення аналізу зазначеного звіту;
- 3) з дати встановлення факту, що має ознаки складу правопорушення.

Так, постановою від 23 червня 2017 р. Глобинський районний суд Полтавської області закрит провадження за ст. 212¹⁵ КпАП у справі про притягнення до адміністративної відповідальності керівника ТОВ, яким станом на дату виявлення адміністративного правопорушення був Д., у зв'язку із закінченням строків накладення адміні-стративного стягнення.

У судовому засіданні встановлено, що за результатами аналізу звіту партії про майно, витрати, зобов'язання фінансового характеру 6 жовтня, 1 листопада та 6 грудня 2016 р. ТОВ перерахувало благодійні внески на підтримку Полтавської обласної партійної організації партії кожен раз по 15 тис. грн на розрахунковий банківський рахунок. Про проведений аналіз звіту 9 лютого 2017 р. складено відповідний акт. Уповноваженою особою НАЗК отримано витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі — ЄДР) від 7 березня 2017 р., яким встановлено, що одним з кінцевих бенефіціарних власників ТОВ, є іноземець — Особа_1.

Зазначене є порушенням п. 3 ч. 1 ст. 15 Закону № 2365-III, відповідно до якого не допускається здійснення внесків на підтримку політичних партій юридичними особами, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є іноземці чи особи без громадянства, а також встановленого законом порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії.

Суд, розглянувши справу, дійшов висновку, що датою виявлення правопорушення слід вважати дату отримання уповноваженим представником НАЗК витягу з ЄДР інформації про наявність кінцевого бенефіціаря — 7 березня 2017 р., а не дату складання акта про проведення аналізу звіту, як зазначено в протоколі про адміністративне правопорушення.

Водночас суд у постанові не навів докази про порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії з метою надання фінансової підтримки для здійснення передвиборної агітації. Вказану інформацію надати зобов'язане НАЗК, оскільки такі дані є підтвердженням наявності складу правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁵ КпАП.

Наступна постанова має аналогічні недоліки.

Постановою Печерського районного суду м. Києва від 22 березня 2017 р. притягнуто до адміністративної відповідальності голову секретаріату однієї з політичних партій З. із накладенням штрафу в розмірі 1 тис. 700 грн та конфіскацією внесків на підтримку політичної партії в розмірі 468 тис. 946 грн.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення З. протягом III кварталу 2016 р. через касу (готівкою) партії отримав внески на підтримку політичної партії на загальну суму 468 тис. 946 грн, що підтверджено листом партії від 26 грудня 2016 р., підписаним З. як особою, яка згідно зі статутом має право підпису. Згодом ці внески З. вніс на поточний рахунок партії.

НАЗК і суд оцінили дії З. як порушення частин 6, 8 та 9 ст. 14 Закону № 2365-III та встановленого законом порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії і кваліфікували за ст. 212¹⁵ КпАП.

VIII. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за ненадання у випадках та порядку, встановлених законом, головою відповідної виборчої комісії або особою, яка відповідно до закону виконує його обов'язки, копії виборчого протоколу (ст. 212¹⁷ КпАП)

Зазначеною статтею передбачено відповідальність за **ненадання** у випадках та порядку, встановлених законом, головою відповідної виборчої комісії або особою, яка відповідно до закону виконує його обов'язки, **копії виборчого протоколу**.

Судам необхідно звертати увагу на те, що ст. 212¹⁷ КпАП передбачено відповідальність спеціального суб'єкта (голови відповідної виборчої комісії або особи, яка відповідно до закону виконує його обов'язки).

Відповідно до ст. 255 КпАП протоколи про адміністративні правопорушення за цією статтею мають право складати голова, заступник голови, секретар, інші члени виборчої комісії, комісії з референдуму, а також кандидати, уповноважені особи, офіційні спостерігачі.

У провадженні судів такої категорії справи перебували у 2010 р.: усього – 6 справ, із яких було розглянуто 4 справи, причому 1 справу – із накладенням адміністративного стягнення у вигляді штрафу; 3 справи – із закриттям провадження через відсутність події і складу адміністративного правопорушення; 2 справи повернено (одну – для належного оформлення).

Так, постановою від 8 лютого 2010 р. Дніпровський районний суд м. Херсона притягнув Р. до адміністративної відповідальності за те, що 18 січня 2010 р. вона як голова виборчої комісії не надала на прохання офіційного спостерігача копію протоколу про підрахунок голосів виборців, чим порушила вимоги п. 1 ст. 79 Закону України від 5 березня 1999 р. № 474-XIV «Про вибори Президента України» (далі — Закон № 474-XIV).

У судовому засіданні Р. вину не визнала, пояснивши, що зазначений протокол надано спостерігачеві пізніше.

Однак суд, розглянувши справу, зокрема і складений у присутності двох свідків акт про порушення Закону № 474-XIV від 18 січня 2010 р., дійшов висновку про наявність в діях Л. складу правопорушення — ненадання копії виборчого протоколу про підрахунок голосів виборців по одно-мандатному виборчому округу.

У постанові суд зазначив про порушення вимог п. 1 ст. 79 Закону № 474-XIV. Однак перелік прав офіційного спостерігача, зокрема право отримувати копії протоколів про передачу виборчих бюлетенів, про підрахунок голосів і встановлення результатів голосування, а також інших документів у випадках, передбачених цим Законом, зазначено не у п. 1 ст. 79, а у п. 7 ч. 7 ст. 69 цього Закону¹¹.

ІХ. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку опублікування документів, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму (ст. 212²⁰ КпАП)

Зазначеною статтею передбачено відповідальність за **порушення встановленого законом порядку опублікування документів та іншої інформації, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму**

¹¹ У редакції Закону на час вчинення правопорушення.

виборчою комісією чи засобом масової інформації.

Судам необхідно звертати увагу на те, що зазначеною статтею передбачено відповідальність спеціального суб'єкта (посадової особи відповідної виборчої комісії чи засобу масової інформації).

Так, постановою від 2 листопада 2015 р. Дубровицький районний суд Рівненської області притягнув Т. до адміністративної відповідальності за ст. 212²⁰ КпАП за те, що вона, працюючи головою дільничної виборчої комісії, не вивісила у приміщенні виборчої комісії для загального ознайомлення третій примірник протоколу про передачу виборчих бюлетенів.

Недоліком є те, що ні суддя, ні представник Дубровицького РВ УМВС України у Рівненській області, який склав протокол про адміністративне правопорушення і матеріали, що його доповнюють, не зазначили положення виборчого законодавства, які порушені протиправними діями, і які вибори відбувалися.

Результати розгляду справ, передбачених ст. 212²⁰ КпАП наведено у табл. 7.

Таблиця 7.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212²⁰ КпАП за 2010—2016 рр. та 6 міс. 2017 р.*

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (6 міс.)
Кількість справ	перебувало на розгляді	3	2	3	-	-	2	-	-
	повернено (усі – для належного оформлення)	-	0	2	-	-	-	-	-
	розглянуто	2	2	1	-	-	2	-	-
	не розглянуто на кінець звітного періоду	1	0	-	-	-	-	-	-
Кількість осіб, щодо яких розглянуто справи	про накладення адміністративного стягнення	1	1	1	-	-	2	-	-
	про застосування заходів впливу	-	0	-	-	-	-	-	-
	про закриття справи	1	1	-	-	-	-	-	-
	з них у зв'язку: зі звільненням від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення	-	0	-	-	-	-	-	-
	з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення	1	1	-	-	-	-	-	-
	із закінченням строків накладення адміністративного стягнення	-	0	-	-	-	-	-	-
усього	2	2	1	-	-	2	-	-	
Накладено адміністративних стягнень у вигляді штрафу		1	1	1	-	-	2	-	-
Сума штрафу, грн.	накладеного	170	51	170	-	-	340	-	-
	сплаченого добровільно	-	-	-	-	-	340	-	-

*За даними Державної судової адміністрації України.

Х. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за порушення порядку подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (ст. 212²¹ КпАП)

Зазначеною статтею передбачено відповідальність за:

- **порушення встановленого порядку** подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;
- **порушення встановлених строків** подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;
- **подання фінансового звіту, оформленого з порушенням встановлених вимог.**

Відповідно до ч.7 ст. 17 Закону № 2365-III Політична партія щоквартально, не пізніше ніж на сороковий день після закінчення звітного кварталу, зобов'язана подати до Національного агентства з питань запобігання корупції у паперовій формі (за підписом керівника політичної партії, засвідченим печаткою політичної партії), а також на електронному носії звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за відповідний квартал, а також оприлюднює такий звіт на своєму офіційному веб-сайті (за наявності) у цей самий строк. У звіті політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру обов'язковому оприлюдненню підлягають прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання фізичної особи. Інші відомості про фізичну особу, віднесені до інформації з обмеженим доступом, оприлюдненню не підлягають.

Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 212²¹ КпАП, за 2016 р. та шість місяців 2017 р. наведено у табл. 8.

Таблиця 8.

**Результати розгляду справ про адміністративні правопорушення,
передбачені ст. 212²¹ КпАП за 2016 р. та 6 міс. 2017 р.***

		2016	2017

			(6 міс.)		
Кількість справ	перебувало на розгляді		17	131	
	повернено		2	13	
	у тому числі для належного оформлення		-	9	
	розглянуто		2	71	
	не розглянуто на кінець звітнього періоду		13	47	
Кількість осіб, щодо яких розглянуто справи	про накладення адміністративного стягнення		2	43	
	про застосування заходів впливу		-	-	
	про закриття справи		-	28	
	з них у зв'язку:	зі звільненням від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення		-	13
		з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення		-	3
		із закінченням строків накладення адміністративного стягнення		-	12
	усього		2	71	
Накладено адміністративних стягнень у вигляді штрафу		2	43		
Сума штрафу, грн.	накладеного		10 200	219 300	
	сплаченого добровільно		-	81 800	

*За даними Державної судової адміністрації України.

Статтею 212²¹ КпАП не визначено суб'єкт адміністративного правопорушення, який підлягає відповідальності.

Через таку законодавчу неврегульованість судова практика неоднакова.

Так, постановою Апеляційного суду м. Києва від 7 липня 2017 р. скасовано постанову Шевченківського районного суду м. Києва від 20 грудня 2016 р., якою А. — голову політичної партії визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212²¹ КпАП, та застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу.

Відповідно до протоколу про адміністративне правопорушення від 14 листопада 2016 р. у приміщенні НАЗК 14 листопада 2016 р. головою політичної партії А. подано звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру з порушенням строку, передбаченого ч. 7 ст. 17 Закону України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III «Про політичні партії в Україні» (далі — Закон № 2365-III). Гранічний термін подання звіту політичними партіями встановлено 9 листопада 2016 р. згідно з Положенням про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (затверджено рішенням НАЗК від 28 липня 2016 р. № 2; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 серпня 2016 р. за № 1185/29315).

Скасовуючи рішення районного суду, суд апеляційної інстанції зазначив, що в

тексті ст. 212²¹ КпАП не визначено суб'єкта адміністративного правопорушення.

Системний аналіз норм гл. 2 «Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність» та ст. 27 КпАП дають підстави вважати, що суб'єктами у справах про адміністративні правопорушення можуть бути фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства), посадові та юридичні особи.

Якщо виходити з аналізу об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212²¹ КпАП, то суб'єктом цього правопорушення може бути особа, на яку чинним законом покладено обов'язок подати фінансовий звіт про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.

Обов'язок подати до НАЗК зазначений звіт політичної партії покладено, відповідно до ч. 7 ст. 17 Закону № 2365-III, на політичну партію.

Пунктом 1 розд. II «Порядок та терміни подання політичними партіями Звіту до Національного агентства» Положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру також передбачено подання такого звіту політичною партією.

Апеляційний суд дійшов висновку, що до відповідальності, передбаченої ст. 212²¹ КпАП, за порушення порядку подання такого звіту у вигляді штрафу може бути притягнута юридична особа — політична партія, а фізична чи посадова особи не можуть бути суб'єктом правопорушення за вказаною статтею.

Однак аналогічні вимоги апеляційної скарги на рішення районного суду, постановленого у справі, порушеній за аналогічні дії, вчинені за аналогічних обставин, не були задоволені іншим суддею цього ж апеляційного суду і постанову Печерського районного суду м. Києва від 22 березня 2017 р. щодо В. було залишено без зміни постановою Апеляційного суду м. Києва від 15 червня 2017 р.

Залишаючи без зміни постанову районного суду, апеляційний суд зазначив, що згідно з п. 6.1. Статуту політичної партії керівництво партією здійснює її голова, а тому як керівник партії несе відповідальність за подання звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру до НАЗК та його підписання.

Крім неоднакового визначення суб'єкта правопорушення, суди не перевіряють, чи надходження та витрати стосувалися коштів виборчого фонду (планування та використання для організації та проведення передвиборної

агітації). Відсутність таких даних свідчить про те, що основної ознаки цього складу правопорушення немає.

Відповідно до статей 251, 252, 280, 283, 284 КпАП представники НАЗК у протоколі про адміністративне правопорушення і суд у постанові повинні зазначати, чи порушено порядок та строки надходження, використання коштів та зобов'язань фінансового характеру саме виборчого фонду із зазначенням відповідних норм законів та підзаконних актів, порушених протиправними діями.

При розгляді справ такої категорії судам слід звертати увагу на те, що відповідно до ч. 3 ст. 38 КпАП адміністративне стягнення за вчинення правопорушень, передбачених ст. 212²¹ цього Кодексу, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Правильною слід вважати таку судову практику.

Постановою від 10 лютого 2017 р. Печер-ський районний суд м. Києва визнав В. винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212²¹ КпАП, за те, що він, будучи розпорядником коштів власного виборчого фонду, на проміжних виборах народних депутатів України в одномандатному виборчому окрузі, що відбулися 17 липня 2016 р., в яких він брав участь, усупереч вимогам абз. 5 п. 6 ст. 49 Закону України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» та абз. 4 Порядку надсилання фінансових звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, затвердженого постановою ЦВК від 10 червня 2016 р. № 200, у встановлений термін не подав до окружної комісії смт Маневичі Маневицького району Волинської області фінансовий звіт про надходження і використання коштів виборчого фонду. Правопорушення виявлено 2 грудня 2016 р.

У судовому засіданні В. заявив, що не надав остаточний звіт про використання коштів виборчого фонду як кандидат у народні депутати, оскільки після виборів брав участь в АТО, а голова окружної виборчої комісії роз'яснила, що виписки по виборчому округу будуть окремо відправлені до ЦВК.

Розглянувши матеріали справи, суддя дійшов висновку про доведеність винуватості у вчиненні правопорушення В., який самостійно повинен був надати фінансовий звіт про надходження та використання коштів виборчого фонду.

Це одна з кількох постанов, у якій правильно кваліфіковано протиправні дії і підтверджено наявність складу правопорушення — порушення строків подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого

фонду, звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.

Постановою від 12 травня 2017 р. Апеляційний суд м. Києва скасував постанову Шевченківського районного суду м. Києва від 3 березня 2017 р., якою В. визнано винним за ст. 212²¹ КпАП, та постановив матеріали справи щодо В. повернути до НАЗК для додаткової перевірки з наступним спрямуванням на новий судовий розгляд до відповідного суду.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення за результатами аналізу звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за III квартал 2016 р., поданого до НАЗК 28 жовтня 2016 р., встановлено, що до звіту не додано інформацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового -характеру 29 місцевих організацій партії, чим порушено вимоги ч. 9 ст. 17 Закону № 2365-III та підпункту 1 п. 10 розд. II Положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру. Ця інформація додається шляхом заповнення відповідних розділів звіту та обов'язково додається разом із звітом. Тобто співголова цієї партії В. порушив встановлений законом порядок подання звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, за що передбачено відповідальність у ст. 212²¹ КпАП.

Не погодившись з рішенням районного суду, В. подав апеляцію, за результатами розгляду якої справу спрямовано НАЗК для перевірки.

Мотивуючи рішення, суд апеляційної інстанції зазначив, що районний суд, визнаючи В. винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212²¹ КпАП, не вмотивував свій висновок про те, що місцем вчинення адміністративного правопорушення (як про те зазначено в протоколі) є фактичне місцезнаходження політичної партії (м. Київ, вул. В. Житомирська), та не вказав, на підставі яких даних він встановив адресу, оскільки на титульному аркуші звіту та відповідно до витягу з ЄДР місцезнаходження політичної партії у м. Києві значиться на іншій вулиці.

Однак не було звернуто уваги на відсутність належного обґрунтування щодо порушення порядку подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду партії.

Постановою від 16 червня 2017 р. Апеляційний суд м. Києва скасував постанову Шевченківського районного суду м. Києва від 3 лютого 2017 р., якою Ф. визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212²¹ КпАП, та застосовано до неї адміністративне стягнення у вигляді штрафу.

Відповідно до оскаржуваної постанови Ф., яка діє на підставі довіреності, виданої 1 листопада 2016 р. політичною партією, 15 грудня 2016 р. о 12 год. в приміщенні НАЗК подала звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру з порушенням строку, передбаченого ч. 7 ст. 17 Закону № 2365-III. Граничний термін подання зазначеного звіту встановлено 9 листопада 2016 р.

Не погоджуючись з ухваленим рішенням, Ф. подала апеляційну скаргу, в якій просила скасувати постанову Шевченківського районного суду м. Києва від 3 лютого 2017 р. та прийняти нову, якою закрити провадження у справі у зв'язку з відсутністю в її діях складу правопорушення. На обґрунтування доводів апеляційної скарги вона зазначила, що не перебуває в трудових відносинах з політичною партією, а тому не є суб'єктом адміністративного правопорушення.

Мотивуючи рішення, апеляційний суд зазначив, що суб'єкт правопорушення, передбаченого ст. 212²¹ КпАП, є спеціальним. Це особа, на яку законодавством покладено обов'язок передавати відповідні відомості, зафіксовані в звіті партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, в цьому випадку — це керівник політичної партії. Тому доводи апеляційної скарги Ф. про те, що вона не є суб'єктом цього правопорушення, визнано обґрунтованими.

Неоднакова судова практика розгляду справ такої категорії зумовлена в більшості випадків прогалинами законодавства, неоднаковим врегулюванням аналогічних правовідносин і різним реагуванням на порушення вимог ст. 256 КпАП при оформленні протоколів про адміністративні правопорушення, а також щодо визначення суб'єкта цього правопорушення.

Висновки до розд. I—X

Неоднакову судову практику розгляду справ такої категорії зумовлено здебільшого прогалинами та недоліками законодавчого регулювання, складністю розмежування протиправних дій та різним реагуванням на недотримання вимог ст. 256 КпАП при оформленні протоколів про адміністративні правопорушення.

1. Не завжди особи, уповноважені оформлювати протокол про адміністративне правопорушення за статтями 212⁷—212²¹ КпАП, виконують вимоги, передбачені ст. 256 КпАП, положеннями Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції (затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 6 листопада 2015 р. № 1376, який набув чинності 22 грудня 2015 р.; зареєстровано в Міністерстві юстиції

України 1 грудня 2015 р. за № 1496/27941), Порядком оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та внесення приписів Національним агентством з питань запобігання корупції (затверджено Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) від 9 червня 2015 р. № 5; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 липня 2016 р. за № 1019/29149), зокрема, не враховують, що диспозиції статей 212⁷—212²¹ КпАП — бланкетні, і не зазначають норми виборчого законодавства. Через такі недоліки в оформленні матеріалів суди повертають справи на дооформлення або закривають провадження у справі.

Однак нормами ст. 284 КпАП не передбачено винесення таких постанов, як направлення матеріалів провадження на дооформлення або доопрацювання.

Правильною слід вважати таку судову практику, коли у разі неналежно оформленого протоколу про адміністративне правопорушення (недотримання вимог статей 254, 256, 268 КпАП, зокрема відсутність даних на підтвердження складу адміністративного правопорушення) справа підлягає закриттю із звільненням особи від відповідальності (п. 1 ч. 1 ст. 247, ст. 284 КпАП).

2. На виконання вимог статей 251, 252, 280, 283, 284 КпАП, а також, враховуючи, що статті 212¹⁵ та 212²¹ КпАП включено до гл. 15-А «Адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення» представники НАЗК у протоколі про адміністративне правопорушення і суди у постановках повинні зазначати дані про: порушення встановленого законом порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порушення встановленого порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, а так само порушення встановленого законом порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 212¹⁵ КпАП), порушення встановленого порядку або строків подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру або подання фінансового звіту, оформленого з порушенням встановлених вимог (ст. 212²¹ КпАП).

3. При розгляді справ такої категорії слід звертати увагу на те, що за вчинення правопорушень, передбачених статтями 212¹⁵ та 212²¹ КпАП адміністративне стягнення може бути накладено відповідно до ч. 3 ст. 38 КпАП протягом трьох місяців з дня його виявлення (а не вчинення, як передбачено іншими статтями), але не пізніше двох років з дня його вчинення.

4. Спрощене викладення судового рішення, без посилання на докази, без

конкретизації обставин вчинених дій, без зазначення обов'язкових ознак складу правопорушення, у тому числі кваліфікуючих, за яким дії було кваліфіковано, без врахування, що всі статті гл. 15-А КпАП є бланкетними, — неправильна судова практика.

5. Діями, за які передбачено відповідальність статтями 212⁷, 212⁸ КпАП, порушуються суб'єктні права виборців, зокрема, право брати участь у виборах/референдумі, тому і в протоколах про адміністративні правопорушення, і в постановках необхідно зазначати, чи призвели такі дії до порушення виборчих прав громадян, скільки таких осіб, чи визнані вони потерпілими.

6. Законодавець визначив назву ст. 212¹⁰ КпАП як «Порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму». Проте норми Закону України «Про всеукраїнський референдум» забороняють таку агітацію й напередодні дня голосування (дня проведення референдуму). Агітація референдуму закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем голосування. Також ст. 212¹⁰ КпАП передбачено відповідальність за порушення обмежень не тільки під час агітації референдуму, а й під час виборчого процесу Президента України, Верховної Ради України, місцевих виборів.

Така невідповідність призводить до неоднакового розуміння та застосування ст. 212¹⁰ КпАП як на стадії досудового провадження, так і під час судового розгляду.

Для формування правильної та однакової судової практики необхідно усунути законодавчу прогалину внесенням змін до назви ст. 212¹⁰ КпАП, привівши її у відповідність з положеннями ст. 71 Закону України «Про всеукраїнський референдум».

7. Місцеві організації партій, кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидати у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, старости мають право розпочати свою передвиборну агітацію з дня, наступного за днем прийняття відповідною територіальною виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидатів (ч. 2 ст. 54 Закону України «Про місцеві -вибори»). Відповідальність за проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом (ст. 212¹⁰ КпАП), може настати тільки під час виборчого процесу.

Агітацію поза строками виборчого процесу слід розцінювати як свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

8. Загальним предметом доказування для всіх чотирьох складів правопорушення за статтею 212¹³ КпАП є: наявність друкованих матеріалів

передвиборної агітації та те, що такі друковані матеріали передвиборної агітації не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно.

9. Для кваліфікації протиправних дій за одним зі складів правопорушення, передбачених ст. 212¹³ КпАП, мають бути докази того, що друковані матеріали передвиборної агітації є саме матеріалами передвиборної агітації, а не інформаційним повідомленням, і що особа, щодо якої надруковано матеріали, є суб'єктом виборчого процесу.

10. Виявлення матеріалів передвиборної агітації, щодо яких не здійснюються ніякі активні дії з їх розповсюдження (рознесення, вивішування, роздавання), не містить ознак складу правопорушення у формі розповсюдження у розумінні ч. 2 ст. 212¹³ КпАП.

11. Перевезення друкованих матеріалів передвиборної агітації не містить ознак складу правопорушення у формі розповсюдження (ч. 2 ст. 212¹³ КпАП), так само, як і охорона таких матеріалів певною особою без їх рознесення, вивішування, роздавання.

12. Слід розмежовувати поняття «проведення передвиборної агітації у місцях, що заборонені законом» (ст. 212¹⁰ КпАП), «розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами у заборонених законом місцях» (ст. 212¹⁴ КпАП), «порушення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами» (ст. 212¹⁴ КпАП).

13. За наявності під час виборчого процесу на об'єктах приватної власності інформації щодо партії, особи, які не мають статусу суб'єкта виборчого процесу, і яка не містить гасел голосувати за чи проти цієї особи, партії, таку інформацію (п. 6 ч. 2 ст. 68 Закону України «Про вибори народних депутатів України») може бути кваліфіковано за ч. 5 ст. 68 зазначеного Закону як інформацію з метою популяризації діяльності партії чи роз'яснення позиції партії, кандидата. У діях такої особи немає складу правопорушення за ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

14. Розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації про кандидатів у депутати, щодо яких немає офіційного рішення Центральної виборчої комісії про реєстрацію, не містить складу правопорушення за ч. 2 ст. 212¹³ КпАП, оскільки партія та кандидат не є суб'єктами виборчого процесу. Такі дії містять ознаки складу правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁰ КпАП.

За цією ознакою здійснюється розмежування складів правопорушення за ч. 2 ст. 212¹³ КпАП і ст. 212¹⁰ КпАП.

15. Загальним предметом доказування для всіх трьох складів правопорушення, передбачених ст. 212¹⁴ КпАП, є наявність агітаційних матеріалів чи матеріалів

політичної реклами, і на підтвердження цього необхідно не тільки зазначити, що виявлено агітаційні матеріали чи політичну рекламу, які розміщені незаконно, а й надати докази, чому саме вони вважаються агітаційними або матеріалами політичної -реклами.

16. Недоведення до відома населення рішень місцевих органів влади, якими визначено місця для розміщення матеріалів передвиборної агітації, є порушенням ч. 11 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», ч. 11 ст. 68 Закону України «Про вибори народних депутатів України» та відповідних положень інших виборчих законів і свідчить про відсутність однієї з обов'язкових ознак складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 212¹⁴ КпАП.

17. Розміщення агітаційних матеріалів у місцях, щодо яких немає заборон для розміщення таких матеріалів (ст. 60 Закону України «Про місцеві вибори»), вказує на відсутність ознак складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 212¹⁴ КпАП.

18. Виборче законодавство не містить обмежень щодо розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами на об'єктах приватної власності (одязі, приватних будинках, парканах, автомобілях).

19. Обов'язок зняти передвиборні агітаційні матеріали після 24 години останньої п'ятниці напередодні дня голосування Закон України «Про вибори народних депутатів України» покладає на відповідні служби місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (ч. 24 ст. 74 цього Закону). Разом з тим законом не передбачено таку процедуру щодо зазначених матеріалів, розміщених на об'єктах приватної власності.

Вважаємо, це питання також слід врегулювати на законодавчому рівні, зокрема, визначити суб'єкта відповідальності (власник об'єкта приватної власності, відповідні служби місцевих органів влади).

Б. Узагальнення судової практики застосування судами України законодавства про відповідальність за злочини проти виборчих прав і свобод (статті 157—160 Кримінального кодексу України)

XI. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії

або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача (ст. 157 КК)

Досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 157—160 Кримінального кодексу України (КК) здійснюють відповідно до ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України слідчі органів Національної поліції.

За ст. 157 КК було засуджено у 2010 р. 7 осіб, у 2011 р. — 2 особи, у 2012 р. — 1 особу, у 2013 р. — 3 особи, у 2014 р. — 1 особу, у 2015 р. — 1 особу, у 2016 р. — 2 особи¹².

Узагальненням судової практики встановлено, що судді в основному правильно кваліфікують протиправні дії. Однак траплялися помилки, які виправлено в апеляційному чи касаційному порядку.

Так, ухвалою від 20 червня 2017 р. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ, розглянувши касаційну скаргу прокурора, залишив вирок Апеляційного суду Донецької області від 21 березня 2016 р. щодо В. без зміни, а касаційну скаргу — без задоволення.

Зазначеним вирокі апеляційний суд скасував вирок Приморського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 19 червня 2015 р. та постановив новий, яким визнав В. винуватим у вчиненні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 157, ч. 1 ст. 256 КК, і призначив покарання із застосуванням статей 75 і 76 КК.

Ухвалюючи новий вирок, апеляційний суд дії В. обґрунтовано кваліфікував як перешкоджання роботі виборчих комісій, поєднане з примушуванням, вчинене за попередньою змовою групою осіб, а також заздальгідь необіцяне здійснення дій зі створення умов, що сприяють злочинній діяльності учасників злочинної організації, та зазначив, що суд першої інстанції погіршив становище обвинуваченого В., вийшовши за межі обвинувачення.

Судами встановлено, що метою цих злочинних дій було зупинити роботу виборчих комісій (шляхом примушування та погроз покинути приміщення) та перешкодити вільному здійсненню громадянами свого виборчого права.

Вироком Оріхівського районного суду Запорізької області від 18 квітня 2011 р. Ф. та К. визнані винними у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 157 КК, обом призначено покарання із застосуванням ст. 69 КК у виді штрафу з позбавленням права обіймати посади у виборчих комісіях на строк два роки.

Ф. і К. обвинувачувались у тому, що Ф. як голова дільничної виборчої комісії з

¹² За вироками, що набрали законної сили, згідно з даними Державної судової адміністрації України.

виборів Президента України 17 січня 2010 р. за по-передньою змовою з заступником голови цієї комісії К., порушуючи п. 3 ч. 1, ч. 6 ст. 64 Закону України «Про вибори Президента України», здійснили підкуп виборців на виборчій ділянці шляхом безоплатної передачі від імені одного з кандидатів на пост Президента України продуктів харчування та друкованих агітаційних матеріалів із зображенням цього кандидата -деяким мешканцям с. Новоандріївки Орхівського району, перешкодивши -вільному здійсненню громадянами свого виборчого права.

Оскільки ст. 157 КК — бланкетна, суд правильно вказав на порушення п. 3 ч. 1, ч. 6 ст. 64 Закону України «Про вибори Президента України», що є ознакою порушення ч. 3 ст. 157 КК.

Вироком від 2 березня 2016 р. Краматорський міський суд Донецької області визнав заступника голови Біленківської селищної територіальної виборчої комісії м. Краматорська А. винуватою у скоєнні злочинів, передбачених ч. 3 ст. 157, ч. 1 ст. 366 КК, та призначив покарання із застосуванням ст. 75 КК.

Суд встановив, що А. самовільно протиправно виправила номер виборчого округу з «5» на «б», маючи умисел перешкодити Б. на вільне здійснення виборчого права бути зареєстрованим кандидатом у депутати по одномандатному виборчому округу № 5 із подальшим обранням у депутати на виборах 25 жовтня 2015 р.

Однак, оскільки А. обіймала посаду заступника голови територіальної виборчої комісії і підробила виборчі документи, органи досудового слідства повинні були перевірити наявність складу злочину за ч. 4 ст. 158 КК, яка передбачає відповідальність за підробку виборчих документів.

Судам необхідно звертати увагу на те, що **злочин цієї категорії вважається закінченим з моменту перешкоджання**, тобто здійснення протиправного впливу на свідомість потерпілої особи, незалежно від того, чи досяг винний бажаного результату під час виборів, чи ні.

Під час розгляду справ за ст. 157 КК проблемним питанням виявилось доказування факту перешкоджання. Неправильне встановлення предмета доказування призводить до відсутності доказів на підтвердження складу злочину.

Наприклад, вироком Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 7 травня 2012 р. Л. та Я. були виправдані за ч. 3 ст. 157 КК.

Ухвалюючи виправдувальний вирок, суд першої інстанції мотивував рішення тим, що на досудовому слідстві та під час судового розгляду не були виявлені жодні докази вчинення Л. та Я. дій, передбачених ст. 157 КК, і така можливість втрачена через сплив часу.

ХІІ. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або фальсифікацію виборчих документів, документів референдуму, підсумків голосування або відомостей Державного реєстру виборців (ст. 158 КК)

За ст. 158 КК було засуджено у 2010 р. 7 осіб, у 2011 р. — 2 особи, у 2012 р. — 3 особи, у 2015 р. — 7 осіб, у 2016 р. — 5 осіб¹³.

Особливість даної категорії злочинів полягає в тому, що **протиправні дії охоплюють кілька складів злочинів із кваліфікуючими ознаками включно.**

Так, вироком від 22 липня 2016 р. Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області затверджено угоду про визнання винуватості С., укладену 22 липня 2016 р. між прокурором та обвинуваченою, яка 25 жовтня 2015 р. близько 16 год. як член дільничної виборчої комісії особисто проголосувала за свого чоловіка Ф., використавши підроблені виборчі документи.

Дії С. правильно кваліфіковано за ч. 4 ст. 158 КК як підробка та використання підроблених виборчих документів (виборчих бюлетенів та інших документів, які відповідно до законодавства віднесено до виборчих документів), вчинене членом виборчої комісії; за ч. 2 ст. 158¹ КК за ознаками: отримання виборчих бюлетенів особою, яка не має права їх отримувати, вчинене членом виборчої комісії.

Незважаючи на те, що виборчі бюлетені є документами суворої звітності, а і їх виготовлення здійснюється виключно у порядку, визначеному постановою Центральної виборчої комісії із дотриманням відповідних ступенів захисту, встановленої Центральною виборчою комісією форми, та змісту, затвердженого відповідною територіальною виборчою комісією, трапляються випадки незаконного виготовлення виборчих бюлетенів.

Так, вироком від 14 серпня 2012 р. Бережанський районний суд Тернопільської області визнав Т. винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 158 КК, і призначив покарання із застосуванням ст. 75 КК з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з проведенням виборчого процесу на строк один рік.

Із вироку суду вбачається, що Т. як член Котівської сільської виборчої комісії незаконно виготовила та використала завідомо незаконно виготовлені виборчі

¹³ За вироками, що набрали законної сили, згідно з даними Державної судової адміністрації України.

бюлетені. Під час підготовки до виборів депутатів сільської ради Т. умисно, з порушенням вимог статей 66, 67 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», самовільно виготовила на персональному комп'ютері виборчі бюлетені та розмножила їх за допомогою принтера в кількості 105 примірників. Після чого Т. внесла до них відомості про найменування виборів і виборчого округу та анкетні дані кандидата у депутати.

Із метою надання надрукованому тексту форми і статусу виборчого бюлетеня Т. роздрукувала їх на принтері та проставила на кожному примірнику відтиск печатки виборчої комісії з метою подальшого їх використання на проміжних виборах депутатів сільської ради, передала їх голові комісії.

11 грудня 2011 р. незаконно виготовлені виборчі бюлетені були використані під час голосування.

Дії Т. правильно кваліфіковано за ч.1 ст. 158 КК (в редакції Закону від 23 лютого 2006 р. № 3504-IV із змінами) як незаконне виготовлення та використання завідомо незаконно виготовлених виборчих бюлетенів.

XIII. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше ніж один раз (ст. 158¹ КК)

За ст. 158¹ КК було засуджено у 2010 р. 5 осіб, у 2015 р. — 10 осіб, у 2016 р. — 38 осіб¹⁴.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про вибори Президента України» вибори Президента України є рівними: громадяни України беруть участь у виборах на рівних засадах. Кожний громадянин України на виборах Президента України має один голос. Виборець може використати право голосу тільки на одній виборчій ділянці, де він включений до списку виборців.

Однак, як встановлено узагальненням судової практики, вимоги зазначеного Закону порушуються.

Наприклад, вироком від 15 липня 2016 р. Якимівський районний суд Запорізької області визнав винним А. у вчиненні злочину за ч. 1 ст. 158¹ КК та призначив покарання у виді штрафу.

¹⁴ За вироками, що набрали законної сили, згідно з даними Державної судової адміністрації України.

Судом встановлено, що 25 травня 2014 р. близько 8 год. А., перебуваючи на території дільничної виборчої комісії, поставив підпис у списках виборців навпроти прізвища своєї дружини та на відкріпному контрольному талоні від виборчого бюлетеня, отримав бюлетень та проголосував за дружину.

Цього ж дня о 12 год. А. проголосував і за себе, тобто взяв участь у виборах двічі.

Протиправні дії правильно кваліфіковані як голосування виборцем більше ніж один раз.

Згідно зі ст. 28 Закону України «Про місцеві вибори» та положеннями Закону України «Про Центральну виборчу комісію» член виборчої комісії починає роботу після складання присяги, відповідно до якої бере на себе обов'язок додержуватися Конституції та законів України, чесно і сумлінно виконувати свої обов'язки, виходячи з принципів верховенства права, законності, об'єктивності та неупередженості, забезпечувати реалізацію і захист виборчих прав громадян України.

Однак не всі члени виборчих комісій дотримуються присяги.

Так, вироком від 7 червня 2017 р. Ратнівський районний суд Волинської області затвердив укладену 16 травня 2017 р. угоду про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченою К.

Із вироку суду вбачається, що К. 18 грудня 2016 р., перебуваючи на посаді члена дільничної виборчої комісії з виборів депутатів ради та голови Заболотівської об'єднаної територіальної громади с. Тур Ратнівського району Волинської області, порушуючи статті 5, 8 Закону України «Про місцеві вибори», в період з 8 год. до 20 год. незаконно видала невстановленим слідством особам виборчі бюлетені, які не мали права їх отримувати і були призначені іншим особам, які на час виборів перебували за межами Волинської області.

Суд кваліфікував протиправні дії за ч. 2 ст. 158¹ КК як незаконне надання виборчих бюлетенів особі, яка не має права їх отримувати, вчинені членом виборчої комісії.

Однак представники досудового слідства і суд залишили поза увагою ще одну кваліфікуючу ознаку злочину за ч. 2 ст. 158¹ КК, а саме надання членом виборчої комісії повторно виборчого бюлетеня особам, які не мали права його отримувати.

У такій справі обидві кваліфікуючі ознаки злочину зазначено правильно.

Камінь-Каширський районний суд Волинської області вироком від 8 липня 2016 р. затвердив угоду про визнання винуватості Д., яку цим вироком визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 158¹ КК, та призначено відповідне покарання.

Із вироку суду вбачається, що 25 жовтня 2015 р. близько 13 год. Д., перебуваючи на посаді члена дільничної виборчої комісії с. Малі Голоби Камінь-Каширського району Волинської області, у приміщенні цієї дільниці, порушуючи статті 5, 8 Закону України «Про місцеві вибори» (в редакції Закону від 4 вересня 2015 р.), надала А. замість її повнолітнього сина В. виборчі бюлетені з виборів депутатів Волинської обласної ради для голосування у багатомандатному виборчому окрузі, з виборів депутатів Гуто-Боровенської сільської ради, з виборів Гуто-Боровенського сільського голови для голосування в єдиному одномандатному виборчому окрузі.

Крім того, Д. цього ж дня повторно надала відповідно Г. замість Н. та М. замість Ж. виборчі бюлетені з виборів депутатів обласної, сільської рад, сільського голови.

Такі дії представники досудового розслідування та суд правильно кваліфікували за ч. 2 ст. 158¹ КК як надання членом дільничної виборчої комісії повторно виборчих бюлетенів особам, які не мали права їх отримувати.

XIV. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за незаконне знищення виборчої документації або документації з референдуму (ст. 158² КК)

Об'єкт цього злочину — порядок зберігання виборчої документації або документів референдуму у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії після проведення виборів або референдуму.

Предметом злочину є виборчі документи та документи референдуму, які після проведення виборів або референдуму підлягають зберіганню у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 88 Закону України «Про вибори Президента України» Центральна виборча комісія після офіційного оголошення результатів виборів Президента України передає виборчу та іншу документацію до відповідної центральної державної архівної установи, а окружні виборчі комісії — до відповідних місцевих державних архівних установ.

Перелік виборчої та іншої документації, що підлягає зберіганню в державних архівних установах, і порядок її передачі до цих установ визначаються Центральною виборчою комісією за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи (ч. 2 ст. 88 зазначеного Закону).

Місцеві органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим

та органи місцевого самоврядування після припинення повноважень дільничних і окружних виборчих комісій зобов'язані забезпечити збереження виборчих скриньок, кабін для голосування, печаток, штампів цих комісій, методичної літератури, що їм надавались на період виборчого процесу (ч. 3 ст. 88 цього Закону).

Згідно з ч. 4 ст. 88 згаданого Закону протоколи виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на виборчих дільницях, про підсумки голосування в територіальних виборчих округах, виборчі бюлетені, контрольні талони виборчих бюлетенів, списки виборців, акти, заяви, скарги про порушення вимог цього Закону при проведенні голосування і підрахунку голосів виборців, інші протоколи та рішення виборчих комісій зберігаються у місцевих державних архівних установах протягом п'яти років з дня офіційного оголошення результатів виборів Президента України, після чого знищуються в установленому порядку.

Державні архівні установи забезпечують доступ до виборчої документації виборів Президента України у порядку, встановленому законодавством України (ч. 5 ст. 88 Закону України «Про вибори Президента України»).

За ст. 158² КК було засуджено 2 особи у 2016 р.¹⁵.

Об'єктивну сторону злочину складають такі альтернативні дії, як незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах і в Центральній виборчій комісії після проведення виборів або референдуму, а так само пошкодження виборчої документації або документів референдуму.

Тобто об'єктивна сторона злочину — це сукупність обов'язкових ознак, передбачених ч. 1 ст. 158² КК.

Під знищенням документації слід розуміти активні дії, що передбачають повну ліквідацію виборчих документів будь-якими способами, приведення документів у непридатний стан, коли вони втрачають свої властивості і не можуть бути носіями зафіксованої у них інформації.

Під пошкодженням виборчої документації слід розуміти приведення документів у частково непридатний стан, коли можливість їх використання за цільовим призначенням суттєво обмежується або унеможлиблюється.

Однак, трапляються випадки, коли об'єктивну сторону злочину встановлено неправильно.

Так, вироком Бучацького районного суду Тернопільської області від 30 грудня 2015 р. затверджено угоду про визнання винуватості А. та визнано останнього

¹⁵ За вироками, що набрали законної сили, згідно з даними Державної судової адміністрації України.

винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 158² КК, за те, що 25 жовтня 2015 р. близько 13 год. 10 хв. А., перебуваючи на дільниці виборчої комісії одномандатного виборчого округу чергових виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, реалізуючи своє право на участь у виборах, отримав під підпис у членів виборчої дільниці чотири виборчі бюлетені, а саме: з виборів сільського голови, сільської, районної та обласної рад.

Перебуваючи у кабінці для голосування А. не реалізував своє право вибору, натомість розірвав виборчі бюлетені, після чого виніс їх з кабінки та кинув у скриньку для голосування.

Такі умисні дії А. суд помилково кваліфікував за ч. 1 ст. 158² КК як незаконне знищення виборчої документації (без зазначення норм відповідного виборчого закону, порушених протиправними діями).

Однак об'єктивна сторона злочину у формі знищення характеризується такими ознаками, як **знищення виборчої документації поза встановленими строками зберігання** у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії після проведення виборів, що не відповідає матеріалам справи.

Аналогічної помилки припустився суд у такій справі.

Бучацький районний суд Тернопільської області вироком від 29 грудня 2015 р. затвердив угоду про визнання винуватості від 10 грудня 2015 р. між прокурором та обвинуваченим П. та визнав останнього винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 158² КК, призначивши узгоджене сторонами покарання із застосуванням статей 75, 76 КК.

П. засуджено за те, що 25 жовтня 2015 р. близько 13 год 20 хв., перебуваючи на дільниці -виборчої комісії одномандатного виборчого округу чергових виборів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, що розташовувалась у приміщенні школи в с. Новосілки Бучацького району Тернопільської області, реалізуючи своє право на участь у виборах, отримав під підпис один виборчий бюлетень, після чого розірвав його та кинув на підлогу, і вийшов з приміщення виборчої дільниці.

Дії П. орган досудового розслідування та суд також помилково кваліфікували за ч. 1 ст. 158² КК як незаконне знищення виборчої -документації.

Як і в попередньому прикладі, не перевірено такі обов'язкові ознаки цього злочину, як час та місце його вчинення.

XV. Судова практика застосування законодавства про відповідальність за підкуп виборця,

учасника референдуму (ст. 160 КК)

Згідно з Приміткою до ст. 160 КК під неправомірною вигодою слід розуміти кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких перевищує три відсотки розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

За ст. 160 КК було засуджено у 2015 р. 7 осіб, у 2016 р. — 14 осіб¹⁶.

Узагальненням судової практики встановлено, що у суддів не виникає проблем із кваліфікацією протиправних дій. Однак виникають помилки при перевірці розміру коштів чи вартості майна, переваг, пільг, послуг або нематеріальних активів, зокрема, судді не завжди перевіряють, чи цей розмір перевищує три відсотки розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Так, Острозький районний суд Рівненської області вироком від 3 березня 2016 р. визнав винним А. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 160 КК, та призначив покарання із застосуванням ст. 75 КК за те, що А. 20 жовтня 2015 р. як кандидат в депутати на чергових місцевих виборах до Острозької міської ради 25 жовтня 2015 р. звернувся до студента В. — виборця зазначеного виборчого округу — з пропозицією надати йому та іншим особам у кількості 25—30 осіб з числа студентів, які є виборцями, неправомірну вигоду у розмірі 50 грн кожному, хто на чергових місцевих виборах проголосує за А. — кандидата від однієї з політичних партій.

Додатково А. 22 та 23 жовтня 2015 р. зустрівся з В. для обговорення подробиць голосування, надав обіцяні гроші в сумі 500 грн та надав вказівку проголосувати також за кандидата в мери м. Острога С.

Суд кваліфікував дії А за ч. 4 ст. 160 КК (підкуп виборця, тобто пропозиція, обіцянка надання та надання виборцям неправомірної вигоди за вчинення дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією ними свого виборчого права, а саме голосування за окремого кандидата, вчинені кандидатом на виборах).

Однак необхідно було перевірити, чи розмір вигоди перевищує три відсотки прожиткового мінімуму та зазначити норми виборчого законодавства, порушені протиправними діями.

Які норми виборчого законодавства порушені протиправними діями, не зазначено також і в такій справі.

Вироком від 30 червня 2016 р. Києво-Святошинський районний суд Київської області затвердив укладену 21 червня 2016 р. угоду про визнання винуватості

¹⁶ За вироками, що набрали законної сили, згідно з даними Державної судової адміністрації України.

П., визнав його винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 160 КК, за те, що 23 жовтня 2015 р. П. зустрівся біля будівлі метрополітену з Р., який запропонував заробити гроші шляхом підкупу голосів виборців 25 жовтня 2015 р. (день виборів) у м. Вишневому Києво-Святошинського району Київської області, надавши 9 тис. 500 грн. У день виборів П. приїхав до м. Вишневого і біля церкви пропонував громадянам гроші в розмірі 200 грн за голосування за окремого кандидата.

Суд кваліфікував протиправні дії як вчинення пропозиції, обіцянки та надання виборцю неправомірної вигоди за вчинення дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією ним свого виборчого права голосування на виборчій дільниці за окремого кандидата на виборах, тобто перерахував усі склади злочину, передбачені ч. 1 ст. 160 КК (в редакції Закону від 14 жовтня 2014 р. № 1703-VII), правильно зазначивши, що кошти у розмірі 200 грн перевищують три відсотки розміру мінімальної заробітної плати.

Висновки до розд. XI—XV

1. Суддям слід звертати увагу, що для доведення складу злочину у виді перешкоджання вільному здійсненню громадянами свого виборчого права, перешкоджання діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу необхідно встановлювати, які (яким чином) створені (створювалися) громадянам-виборцям перепони, що заважали їм здійснювати чи унеможлилювали здійснення їхнього права обирати, у тому числі вчинені шляхом підкупу за попередньою змовою групою осіб (ст. 157 КК).

2. Для формування однакової судової практики судам слід повністю наводити не тільки редакцію статті (її частину, яка може містити кілька складів злочину), але й зазначати склад (склади) злочину (злочинів).

3. Статті 157—160 КК мають бланкетний характер, однак судді не завжди зазначають норми відповідного закону про вибори, які було порушено, а також нормативно-правові акти, якими регулюються ці правовідносини.

4. Судам слід звертати увагу, що за ст. 160 КК дії кваліфікуються тільки за наявності доказів на підтвердження того, що розмір коштів чи вартість іншого майна, пільг, послуг або нематеріальних активів перевищує три відсотки розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

5. Суди, призначаючи покарання, повинні враховувати суспільну небезпечність вчинених діянь у справах цієї категорії, зазначати наслідки протиправних дій, встановлювати потерпілих осіб (чиї виборчі права і свободи було порушено).

6. Відповідно до абз. 5 п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» (із змінами, внесеними згідно з постановами Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 р. № 18, від 12 червня 2009 р. № 8 та від 6 листопада 2009 р. № 11) при звільненні з випробуванням від відбування основного покарання суд відповідно до ст. 77 КК може призначити додаткові покарання: штраф (за умови, що він передбачений санкцією закону, за яким засуджується особа); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Додаткові покарання підлягають реальному виконанню, про що суд зазначає в резолютивній частині вироку.